

ଜେମାସ୍ତାବାଈ

ଶ୍ରୀମତୀ ମାରିୟା ପ୍ରମୁଦସିଂହ ରାଠ

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାହିର

(ଐତିହାସିକ ନାଟକ)

ପ୍ରଣେତା ଓ ପ୍ରକାଶକ

ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାମାଧବ ପ୍ରସାଦ ସିଂହ ଦେଓ
ରାଜା, ମଦନପୁର-ରାମପୁର କଳାହାଣ୍ଡି ଷ୍ଟେଟ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ

All rights reserved.

PRINTER-R. N. RATH,
THE SATYABADI PRESS,
CUTTACK.

1932

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୬ ୩

ବିକ୍ରୟଣା ମାତ୍ର

ଉତ୍ସର୍ଗ ପଦ୍ୟ

ପରମାତ୍ମ୍ୟା ପରମ ପୂଜନୀୟା

ଜନନୀ ମହୋଦୟାଙ୍କ

ଶ୍ରୀ ଚରଣ ତଳେ

ବିନୟାବନତ

ଅଧ୍ୟମ ପୁତ୍ର

ଉପହାର

୨

ଅଭିମତ

କଳାହାଣ୍ଡି ଅନ୍ତର୍ଗତ ମଦନପୁର ଗ୍ରାମପୁରର ରାଜା ଦୁର୍ଗାମାଧବ ପ୍ରସାଦସିଂହ ଦେବଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ‘ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା’ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲେଖା ପାଠ କରି ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଆନନ୍ଦ ଲଭ କରିଅଛୁ । ରାଜା ମହୋଦୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଏ ଭଲ ବିଶିଷ୍ଟ ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଅଛନ୍ତି ଦେଖି କିଏ ଆନନ୍ଦିତ ନ ହେବେ ? ‘ରାଜସ୍ଥାନ’ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ରାଜକୁମାରୀ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଗୁଣଗୁଣ ଏ ପୁସ୍ତକର ଲିପି କୌଶଳରେ ପାଠକଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭକାକର୍ଷଣରେ ଟାଣି ନିଏ । ଏ ନାଟକରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ନିର୍ଜୀବ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ, ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର କୃତ୍ରିମ୍ୟ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଅତି ଦକ୍ଷତାର ସହୃଦ ପ୍ରଦର୍ଶିତ । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ବର୍ଣ୍ଣନାର କମଲାୟତା ଏବଂ ସୁଗ୍ରାବ୍ୟ ଭାଷାରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଖଣ୍ଡିକ ଅଦ୍ୟନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

କାଳୀଗଳ, କଟକ

୧୯୧୮/୧୯୩୩

ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ

ଗ୍ରନ୍ଥ ପରିଚୟ

ଭାରତରେ ବାର ରାଜପୁତ ଜାତିର ଗୌରବମୟ ଇତିହାସ କ୍ଷତିଯୁକ୍ତ କୂଳର ତଥା ଭାରତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ପଦ । ଏଥିରେ ଅସାଧାରଣ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରେମ, ଅଲୌକିକ ବୀରତ୍ୱ, ଅସୀମ ତ୍ୟାଗର ଚନ୍ଦ୍ର ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି । ମହୋଦଧିକୁ ମନୁନ ବର ଅମୃତ କାଢ଼ିଲା ପରି ରାଜପୁତ କାହାଣୀର ଅମୃତମୟ ଇତିହାସ ଯେତେ ବେଶି ଅଲୋଚିତ ହେବ ତାହାର ସେତିକି ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ପରସ୍ପୃଷ୍ଟ ହେବ, ଦେଶ ସେଥିରୁ ସେତିକି ଅଧିକ ପ୍ରେରଣା ଓ ଶିକ୍ଷା ପାଇବ ।

କଳାହାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ମଦନପୁର-ରାମପୁରର ଯୁବକ ରାଜା ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାମାଧବ ପ୍ରସାଦ ସିଂହ ଦେଓଙ୍କର ସେହି କ୍ଷତିଯୁକ୍ତ ଓ ରାଜ-ବଣରେ ଜନ୍ମ । ସେ ଯେ ଅଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ତାଙ୍କର ସେହି ଜାତି-ଗୌରବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଏ ନାଟକ ଲେଖିଛନ୍ତି ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

‘ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାଇ’ ନାଟକ ରାଜପୁତାନାର କାଗା ନଦୀ କୂଳସ୍ଥ ରାଜ୍ୟର ଚତୁର୍ଥ ରାଜପୁତ୍ର ବଞ୍ଚିତ ଐତିହାସିକ ଘଟଣାର ଛୟାବଳମ୍ବନରେ ଲିଖିତ । ଯଶୋଲ୍ଲା ଦୁର୍ଗରୁ ରାଜା ବଜୟ ସିଂହକୁ ଦୁର୍ଜିତ ସିଂହ ବତାଡ଼ିତ କରି ତାଙ୍କ

କନ୍ୟା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକୁ ବନ୍ଦନା କଲେ ଏବଂ ତାକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବକଲେ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପିତୃଦ୍ରୋଷ ଓ ରାଜଦ୍ରୋଷର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଡାବୁ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ । ସଖୀ ଗୁପ୍ତରେ ତାକୁ ମୁକ୍ତକରି ନେହାର ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବାରେ ବାରବାଲା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପଦ୍ମିନୀ ପ୍ରମୁଖ ରାଜପୁତ ରମଣୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନିଜର ସଙ୍ଗତ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ରକ୍ଷାକରି ରାଜପୁତ ବଂଶର ମାନ ରକ୍ଷାପାଇଁ ସ୍ୱକଳ୍ମ କଲେ ଏବଂ ତହିଁର ଅଦର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ଦୁର୍ଜ୍ଜନଙ୍କ ବୁଣାସନ ଫଳରେ ରାଜ୍ୟରେ ବିଦ୍ରୋହ ହେଲା । ଜ୍ୟୋତିଷ ସିଂହ ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ ବିଶ୍ୱସ୍ତ, ସେନାପତି ରୁପେ ରାଜ୍ୟୋଦ୍ଧାର କଲେ ଏବଂ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକୁ ମୁକ୍ତକଲେ । ବିଜୟସିଂହ ଯଶୋଲ୍ଲା ଦୁର୍ଗ ଫେରିପାଇ ଜ୍ୟୋତିଷ ସିଂହଙ୍କୁ ନିଜ କନ୍ୟା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଙ୍କସହ ରାଜ ମୁରୁଖ ଅର୍ପଣ କରି ରାଜଭଷି ରୁପେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଆଚରଣ କଲେ । ଜ୍ୟୋତିଷ ସିଂହ ପରମ ପ୍ରଜାପାଳକ ରୁପେ ଷଡ଼ିମୁର ଅଦର୍ଶ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ଏହାହିଁ ମୋଟା ମୋଟି ନାଟକର ବିଷୟ ।

ଲେଖକ ରାଜା ସାହେବଙ୍କର ଏହା ପ୍ରଥମ ଲେଖା । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ନିଜେ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ସେପରି ବିଜ୍ଞ ନୁହେଁ, ସେତେବେଳେ ଏହାର ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦୋଷଗୁଣ ବାରିବି କିପରି ? ତେବେ ସେ ଯେ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଆଗରେ ଐତିହାସିକ ଭାବରେ ଷଡ଼ିମୁର ସୁଶାସନ ଓ ଷଡ଼ିମୁ ପର୍ବର ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଖାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି ଏହା ତାଙ୍କପରି ରାଜପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ ଗୌରବ ଓ ପ୍ରଶଂସାର କଥା । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ରାଜାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏ ପ୍ରକାର ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା

ବଡ଼ ଅଳ୍ପ ଦେଖା ଯାଏ । ସେ ଯେ ସୁଦୂର ବନପବନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ରାଜ୍ୟରେ ରହୁ ଏଭଳି ବାଣୀଦେବାକ ଅଭ୍ୟାସ କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା
 ଓ ସାହିତ୍ୟକୁ ଅଳଙ୍କୃତ କରୁଛନ୍ତି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦର କଥା । ପୃଥିବୀର
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାହିତ୍ୟରେ ନାଟ୍ୟକଳା ଏକ ଉଚ୍ଛ୍ୱସ କଳା । ଚିନ୍ତକର
 ପ୍ରକୃତିର ଚିନ୍ତାକୁ ତୁଳିରେ ଚିନ୍ତିଲା ପରି ନାଟ୍ୟକାର ମାନବ ସମାଜର
 ଚିନ୍ତାକୁ ନାଟ୍ୟସାହିତ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଜୀବନ୍ତ ରୂପ ଦିଅନ୍ତି ।
 ଇଂରେଜୀ ଭାଷା ପ୍ରକୃତି ପୃଥିବୀର ସବୁ ଉଚ୍ଛ୍ୱସ ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷରେ
 ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ ପରିପୁଷ୍ଟ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସେ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର
 ବଡ଼ ଅଭାବ । ରାଜା ଶ୍ରୀହରୀ ମାଧବଙ୍କର ସେ ଶେଷରେ ଏ ପ୍ରଥମ
 ଉଦ୍ୟମ ଯଥାର୍ଥ ଅଦର ପାଇଲେ ସେ ଉତ୍ସାହିତ ହେବେ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

କଟକ
 ୨୩ । ୧ । ୧୯୩୩

}

ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥ

ଭୂମିକା

“ଜନନୀ ଜନ୍ମଭୂମି ସ୍ବର୍ଗାଦପି ଗରାୟତୀ”

ଏହି ପଦକ ଯେ କେତେଦୂର ହୃଦୟଗ୍ରାସୀ ଓ ପ୍ରାର୍ତ୍ତନ ମନଶି-
ଗଣ ଏ ଶ୍ଳୋକ ପଦକରେ ଜନ୍ମଭୂମିକୁ କେତେ ଗୌରବମୟ ଓ ଭକ୍ତ
ସ୍ଥାନରେ ରଖି ହୃଦୟର ଭକ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ଉଲ୍ଲିଖିତ ଶ୍ଳୋକରୁ
ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣମାନ ହେଉଅଛି । ଏହି ନାଟକରେ ମାତୃଭୂମି ଭାରତର
ଯଶୋଲୀର ଭଦ୍ରାର ଏବଂ ତହିଁର ଗୌରବମୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ଚିତ୍ରିତ
କରାଯାଇଛି ।

ଏହି ନାଟକଟିରେ ଭାରତୀୟ ରାଜସୁତଗଣଙ୍କ ସ୍ବଦେଶ ବସ୍ତ୍ରଳତା ଓ
ବୀରରମଣୀଗଣଙ୍କ ମାତୃଭୂମି ଏବଂ ସଙ୍ଗତ ରକ୍ଷାର ପରାକାଷ୍ଠା, ବୀର
ଯୁବକଗଣଙ୍କ ଧର୍ମୋଦ୍ଦୀପକତା, ଦେଶଦ୍ରୋହୀର ପତନ, ଦେଶସେବାର
ଅସ୍ତ୍ରୋସ୍ତ୍ରର୍ଗ ଓ ରାଜ ଗୌରବ ଲଭର ଅଦର୍ଶ ଚରଣ ଏ “ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାହି”
ନାଟକର ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରାଯାଇଛି ।

ମୋର ସହୃଦୟ ପାଠକପାଠିକାଗଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ଯେ ଏହି-
ସମ୍ବରଣର ତୁଟି ମାର୍ଜ୍ଜିନାୟୁକ ସାଦରେ ଗ୍ରହଣକଲେ ନିଜର ଶ୍ରୀ-
ସାର୍ଥକ ମନେ କରିବ ।

ମଦନପୁର ରାମପୁର ଦୁର୍ଗ
ବିଜୟା-ଦଶମୀ
ତା ୯-୧୦-୧୧ ୧୩୨ ସାଲ

}

ଶ୍ରୀଦୁର୍ଗାମାଧବ ପ୍ରସାଦସିଂହ ଦେଓ

ପ୍ରବୃତ୍ତତା

ସୈନ୍ୟଗଣ ବଳସୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟୋତ୍ସା ସୈନ୍ୟକଚୟ

ସ୍ତ୍ରୀଗଣ

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାଲ୍ୟ

ଯଶୋଲୀର ରାଜକେମା

ବିଜୟସିଂହଙ୍କ କନ୍ୟା

ନର୍ମଦା

ଲଳିତା

}

ସଖୀଦ୍ବୟ

ବେଶ୍ୟାଦ୍ବୟ

ଗୁରଣ ଗୁରଣୀଗଣ

ରାଜକେମାର ସଖୀ ଚତୁଷ୍ଟୟ

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାହିନୀ

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(ସ୍ଥାନ-କାଗା ନଦୀତୀରସ୍ଥ ଭୂମି ।)

(ଅଦୂରରେ ବୃକ୍ଷ ଶାଖାରେ ସୁଲୁଥିବା, ଶବଦୃଶ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସେନାପତିଙ୍କ ପୁତ୍ର ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ କେତେକ ସଙ୍ଗ ଗଣସହ କଥୋପକଥନ ହୋଇ ପ୍ରବେଶ ।)

ପାନ ଦୟାଳ—ଶୁଣିଲଣି ? ଗତକାଳ୍ୟ ଭୈରବର ସ୍ତ୍ରୀକୁ କିଏ ହତ୍ୟା କଲା ।

ହରିଗୋପାଳ ସେଠା—(ସଭୟେ) ଓହୋ ! ଫେର୍ଭ କ୍ୟା ହୋଣେ ଲଗୁଛି, ଖବର ନାହିଁ ଶୁଣେ । ଏଇ ଘଟଣା ଦିନକା ପହଲେ ହାମ୍ଭର ବୁଢ଼ା ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ୍ ସେଠକୋ କୋଣ୍ ବଦମାସ୍ ମାର୍ ତାଲୁଛି । ଗୋଟେ ଗାଈ ତାଲ୍ମସେ ଝଲେଣେ ବାନ୍ଧି ତାଲୁଛି । ତବ୍ ତୋ ଭାୟା ଏଲେଡ଼କା ବାବୁ ବୁଟୁମ୍ ଲେଣେ ଇହଁ ଦେଶମେଁ

କୈଣା ଠହରଣେ ହୋଗା, ବୋଲିନା ଭୟା କ୍ୟା କରଣା ହେଁ । ଏ ସବ୍ ଖୁଣ୍ ମାମଲା ଦେଖିଣେ ବଦନ୍ କାପ୍‌ନେ ଲଗୁଛ । ଇହଁ ଜଣମ୍‌ ଲେଇ ଜମିଣ୍ ବାଢ଼ୀ ଦୋକାନ୍ କରୁଛୁକେହେଁ । ଜଣମ୍‌ ଭୁମିକା ମାୟା ମାତାରକା ସ୍ନେହ ତୋଡ଼କେ କାହଁ ଚଲେ ଯିବା ଓ ଚଡ଼ ମୁସ୍‌ହଲ୍ ହୋଣେ ଲଗୁଛ ।

ରାମଧନପାଣ୍ଡେ—କଣ ? ମୁଁ ମୋର ବାହୁ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ହୃଦୟରେ ସାହସ ଓ ବଳଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସେହିପରି ଅନ୍ୟାୟ ଦେଖିଲେ କାପୁରୁଷ ପରି ଭୁନିହୋଇ ରହିବି ?

ଜ୍ୟୋତିଷହେତୁ—ପ୍ରାଣ ଥିବାଯାଏ ଯଦି ତରବାର ହସ୍ତରେ ଥାଏ, ପାଷଣ୍ଡ ଓ ଗୁଣ୍ଡା ବଦମାସମାନେ ଯଦି ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣାନ ଦୁଃଖି ତାହାହେଲେ ନିଃଶେଷ କରିବା ନିମନ୍ତେ କଦାପି ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହେବ ନାହିଁ । ଏଥିନିମନ୍ତେ ଜନ୍ମଭୂମି ଛଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଅଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ହେବ ? ଏହା କଦାପି ଏ ମାତୃଭକ୍ତ ସନ୍ତାନ ମନକୁ ଅଣିବ ନାହିଁ । “ଜନନୀ ଜନ୍ମଭୂମିଷ୍ଠ ସ୍ବର୍ଗାଦପି ଗରାୟସୀ ” । ମାତାକୁ ଛଡ଼ି ସନ୍ତାନ କେବେ ରହିପାରେ ? ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀ କେବେ ପୁତ୍ରକୁ ଛଡ଼ି ରହିପାରେ ? ଅମ୍ଭେ ବୀର ମାତାର ସନ୍ତାନ—ବାହୁବଳରେ ମାତୃ ନାମର ଯଶ ପତାକା ଉଡ଼ାଉଅଛୁଁ ଓ ଚରଦନ ଉଡ଼ାଇଛୁଁ ।

ଦାନଦୟାଳ—ଦେଖ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ଅଛି ସେ ଅପର ପକ୍ଷର ଜମି ଛଡ଼ାଇ ନିଜ ଦଖଲରେ ନେଉଅଛି । ଭୂମି ଉପରେ—ଉଦ୍‌ଭିସାଧକାସ୍ତବ୍ଧ ଫମେ କାହାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟୀ ହୋଇ ରହୁ ନାହିଁ । ଏପରି ଅତ୍ୟାଚାର ବା କେତେ ସହ୍ୟ କରିବା ?

ହରିଗୋପାଳ ସେଠା—ଜୋର୍ ଯିସ୍କା ମୁଲକ୍ ତସ୍କା କ୍ୟା ନେହୁ ମାଲୁମ୍ ?

ରାମଧନ ପାଣ୍ଡେ—ଅମ୍ଭେମାନେ ତ ପ୍ରଜା; ଗୋଟିଏ ସାଥନ୍ତ ଗଲେ ଅନ୍ୟ ସାଥନ୍ତକ ପ୍ରଜା । କିନ୍ତୁ ଏ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ କିଏ କରୁଛ ତାକୁ ପାଇଲେ କି ଛଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ? (ନିଶ୍ଚରେ ହାତ ପକାଇ ଓ ମୁଷ୍ଟି ଦେଖାଇ) ଏହି ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଦାତରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ତାର ପ୍ରାଣ ନଷଣେଷ କରି ଦିଅନ୍ତି ।

ଜ୍ୟୋତିଷସ୍ତ୍ରୀ—ଯାହା କହୁଅଛ ତାହା ସତ୍ୟ । ଯେତେବେଳେ ସୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛୁ, ଯୁଦ୍ଧ କରୁଅଛୁ, ଜୟ ପରାଜୟର କଥା ମାନ୍ତି । ଦେଖ ଅମ୍ଭ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ବିଜୟ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିଜେତା ଦୁର୍ଜନ ସ୍ତ୍ରୀ ବର୍ଷାଧିକ କାଳ ହେବ ବାହୁବଳେ ପରସ୍ତ କରିଥିବାରୁ ସେ ଏଣେତେଣେ ଭିଖାଉ ପ୍ରାୟ ବୁଲୁଛନ୍ତି ।

ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀ—“ସୁଜାତି ପର ହଂସକ ” । ବାରକୁ ବାର ଛଡ଼େ କି ? ରାଜାକୁ ରାଜା, ରାଜପୁତକୁ ରାଜପୁତ, ସେନାକୁ ସେନା; ଏମାନେ ପରା ପରହଂସକ ।

ହରିଗୋପାଳ ସେଠା—ଶୁଣ୍ଢ ଭାୟା ! ଏ ଅଦମ୍ଭର କଥା ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଯାଣୁଅର୍ ଅପ୍ପଣେ ଅପ୍ପଣେ ସ୍ବାଧିକା ବାସ୍ତେ ହଂସାକା ସ୍ବଭାବ ଦେଖାଉଛ । ଯେଇସା ଘୋଡ଼ାକୁ ଘୋଡ଼ା, ହୁତୁକୁ ହୁତୁ, ବଞ୍ଚିକୁ ବଞ୍ଚି ସବ୍‌ଣେ ନିଜ୍ ନିଜ୍ ସ୍ବାର୍ଥ ନେଇ ଝଗଡ଼ା କରୁଣେ ଲାଗନ୍ତି ।

ରାମଧନ ପାଣ୍ଡେ—ପୁରୀଗୃହ୍ୟମାନେ କଣ ମିଥ୍ୟା ଭିକ୍ଷଣ କରିପାରୁ ଅଛନ୍ତି ? “ଗଣିକା ଗୁଣିକା ବିପ୍ରାଃ, ବୈଦ୍ୟ ବେତାଳକଳ୍ପୁରା, ଦୁଷ୍ଟି

ମାତେ ପ୍ରକୋପନ୍ତି ସ୍ବଜାତ ପରହଂସକାଃ ।” ସେ ଯାହା ହେଉ,
ଭାଇ ବଳୟ ସିଂହ ଯେପରି ଅଦର୍ଶ ନରପତି କୁର ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—

ସାନନ୍ଦୟାଳ—(କଥାରେ ବାଧାଦେଇ) ତୁନି ହୁଅ ! ଉପସ୍ଥିତ ପୁଲେ
କିଏ ଯଦି ଶୁଣନ୍ତି ? ତୁମ୍ଭ ତୁମ୍ଭ ଦେଖ କେଉଁମାନେ ଆସୁ ଅଛନ୍ତି ।
(ସମସ୍ତେ ଉଠି ପାର୍ଶ୍ବସ୍ଥ ଜଙ୍ଗଲରେ ଲୁଚାୟିତଭାବେ ରହୁବା ।
ଅନ୍ୟଦର୍ଶ କେତେକ ପ୍ରଜାଙ୍କ କଥୋପକଥନ ହେଉ ହେଉ
ପ୍ରବେଶ) ।

ବଳସରମ ଦାସ—ଦେଖ ଭାଇ ! ଦୁର୍ଜନସିଂହ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଉପରେ
ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଭାର ଅର୍ପଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ଯଦି
କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ନାଲିଶ କରିବାକୁ ଯିବ, ତାହାହେଲେ
ଦୁର୍ଜନସିଂହ ଉକ୍ତ ଅଭିଯୋଗକାରୀମାନଙ୍କୁ ଆହୁରି ଲୁହୁନା ଦିଅନ୍ତି ।
କେତେକ ଦୃତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଅପରାଧରେ ସମ୍ବୃତ୍ତିହୀନ ସନ୍ଦେହ କରି
କେତେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ କାରାଗାରରେ ଆବଦ୍ଧ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ପ୍ରଭୁ ଦୟାଳଦୋଷ୍ଟ—ଏକେ ରାଜ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତି; ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ଅନାବୃଦ୍ଧି ।
ତେବେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ ପ୍ରତି ଭ୍ରୁସେପ ନ କରି ରାଜଭଣ୍ଡାର
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଓ ନିଜର ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ବଢ଼ାଇବାକୁ
ସବଦା ବ୍ୟସ୍ତ ।

(ପୁର ଲୁଚାୟିତ ପାଞ୍ଚଜଣ ନାଗରାଜକର ପ୍ରବେଶ ଓ କଥୋପକଥନ
ହେଉଥିବା ନାଗରାଜଙ୍କ ସହ କଥୋପକଥନ) ।

ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ରୂପ୍ୟଧିକାରୀ—ସତ୍ୟ କହୁଛ ଭାଇ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ
ଅପଣମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ଭାଇ । ଯେତେବେଳେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହେଲା, ପୁଣି

ତାପରେ ଧନା ଲୋକଙ୍କର ଘର ଲୁଣିତ ହେଲା, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହେତୁ ଅନାନ୍ୟରେ ରହୁଥିବାରୁ ପ୍ରତିକାରି ନିମନ୍ତେ କେତେକ ପ୍ରଜା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହେବା ଠାରୁ ଜଣାଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ତାର ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲା—‘ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କର ଭୃତ୍ତି ଥିଲା ଏହି ସ୍ତୁତି ବୃତ୍ତରମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତବାଦ ଦିଅ ।’ ଏହାଶୁଣି ପ୍ରଜାମାନେ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ତୁତି—ଦେଶ ଭାଇ । ଏ ସମସ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାର ନୀତିରେ ସହ୍ୟ କରିବା କେତେ କାଷ୍ଠରୁଷର କାର୍ଯ୍ୟ । ହେ ସ୍ନେହର ଭାଇଗଣ । ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ହୋଇପାରେ ଏକତା ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅହଂକାରୀ ଅତ୍ୟାଚାର ଦମନ ନ କଲେ ଗତି ନାହିଁ ।

ସମସ୍ତେ ଏକ ସ୍ଵରରେ—ନିଶ୍ଚୟ ଆନ୍ଦୋଳନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁ । ଆନ୍ଦୋଳନେ ପ୍ରାଣ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିପାରୁଁ ।

(ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ବିଦୁଷକ ଗୋଟାଏ ବୁକୁଳା କାଶରେ ପକାଇ ଛତା ଟାଣି ବାଡ଼ିଟିଏ ଧରି ଦ୍ରୁତବେଗରେ ପ୍ରବେଶ ଓ ପଶ୍ଚାତ୍ତୁ ଉନ୍ମୁ ଚକିତଭାବେ ଅନାଇବା ।)

ବିଦୁଷକ—ଭାଗ୍ୟେ ମା ମୋର ଶସ୍ତ୍ରୀବ୍ରତ କରିଥିଲା ବୋଲି ସିନା ଏ ଯାହାରୁ ବଞ୍ଚିଲି । ଲୋଭରେ ପଡ଼ି କି ସର୍ବନାଶଟାଏ କରିଥିଲି । ରାଜାଙ୍କ ଗହଣରେ ଯାଇଥିଲେ ଏତେ ଦଶା, ଏତେ ଦହଗଞ୍ଜ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ଏ ପେଟଟି ମୋଭେ କାଲି ହେବ । ଏ ପେଟ

ପୁରବ ବୋଲି ସିନା ଏ ରାଜକରେ ଥିଲି । ମୁଁ ଭାବିଥିଲି, ନୁଆ ରଜା ହେଲା—କେତେ ମେଲା, ମଉଛବ, ଦେବତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦାନ ଦକ୍ଷିଣା କରିବ; ଭୋଜି, ପିଠା, ମିଠେଇରେ ଭୂସିଯିବ; ଦେଖିଲି ତୁଙ୍ଗାଟା । ପଛକୁ ନିଲଠା ହୋଇ ପେଟ ବକଳରେ ମାଗିଲି । ସେ ଯେଉଁ ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ଦେବାକୁ ସୈନିକଟାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ଭଲ, ମଧ୍ୟ ଭଲିଆ ଶାଦ୍ୟରୁ ଦି'ଟା ମିଳିବ ପରା ? ବୋପା ଲୋ ! କୁକୁର ପରି ସେ ଭୂଷଣ କାଳିଆ ସିପାୟାଟା ଦୁଲ୍ ଦାଲ୍ ଗୁଡ଼୍ ଗୁଡ଼୍ ଚଡ଼କ ପଡ଼ିଲା ପରି ଗୁପଡ଼ା, ବଜା, ଗୋଇଠା ମାର ଗାଁ ବାହାରେ ଚୁଟିଟା ଧରି ଏକାଥରେ—‘ତୋ ଗୋସିଆଁ କଢକି ଯା’ ବୋଲି ଘୋଷାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଦେଲା । ଓହ୍ଲେ ! ଅଲ୍ଲସୁସିୟାଟା କି ନ କଲା ! ଅଣ୍ଟା, ପିଠି, ଗୋଡ଼ ଯୁ ଦରଜ । ମଲ୍ଲ ଲୋ ମା ! ଆଉ ଚାଲି ପାରିବି ନାହିଁ । (ଥକାଇ ବସି ପଡ଼ିବା, ଛର ସେନାପତି ହୋଇ ରଜାଟାଏ ହେଲା, ତୁ କୋଉଠୁ ଲୋକ ଚିହ୍ନିବୁ ? ତୋ ଆଖିକି ଏଥର ସଂସାର ଲୋକେ “କାଟକ କାଟା-ସୁତେ” ଦଶିବେ । ରଜା ପୁଅ ରଜା, ତୋ ମୁଣ୍ଡଟା ଏଣିକି ସ୍ପର୍ଶକୁ ଦି’ ଅଙ୍ଗୁଳ ଛଡ଼ିବ । ହଁ, ରଜା ହେଲା, ରଜାପୁଅ ପରି କାମ କର । ଛୋଟ ଲୋକର ପୁଅ ତ-ତାର ଆଉ କେତେ ବୁଦ୍ଧି ସୁଧା ଥିବ । କଟୁଆଳ ବେହେସୁଆଟାଏ ଅଛି ଯେ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜିଦନ କା’ର କ’ଣ ହେଲା, କିଏ କିପରି କାଶିଲା, ସୋରିଷ ଫୁଟିଲାଠୁଁ ସବୁ କଥା ନେଇ ଗପକରି ରଜା କାନରେ କହି ଦେଉଛି । ତୁ କଟୁଆଳ, ତୁ ଚୋର ଧର, ଲୋକର ପ୍ରପଞ୍ଚରେ ତୋର କଣ ଅଛି ? ତୁ ହେଲା ରଜାଟିଏ, ଏଇ ଛୋଟ ଲୋକ ଗୁଡ଼ାକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ି

କାହିଁକି ଏତେ ତାଣ୍ଡବ ଲାଗେଇଛୁ ଭଲ ? ତୁ ତୋ ଅଖିରେ ଦେଖ, ପାଞ୍ଚ ଭଲଲେକକ ଠାରୁ ବୁଝ, ତା ଉତ୍ତରୁ ତୋ ବୁଦ୍ଧିକି ସିମିତ ଦଶିବ ସେମିତି ଦଣ୍ଡ ଦେ । ଅରେ ବାବୁ ! ଈଁ ନାହିଁ ଈଁ ନାହିଁ, ବାର ପ୍ରପଞ୍ଚ ସତ ମିଛ ଏ ଖରୁଆ ଗୁଡ଼ାକ ଯାହା କହୁବେ ସେଇଥିରେ ପଡ଼ିବ ! ଦିନ କେତେଟାରେ ରାଜ୍ୟଟାକୁ ଜାଲି ପୋଡ଼ି ଦେଲଣି । ମୋ ଦଶାଟା ଉଇ, ବୃହସ୍ପତି ପ୍ରଥମରେ ଥିବାରୁ ସିନା ବ୍ରାହ୍ମଣୀଟାକୁ ତା ବାପଘର ରାଜଜକୁ ନିକାଶ କରି ଦେଇଥିଲି ବୋଲି ? ନୋହୁଲେ ଏତେ ବେଳକୁ ସେଉଁଟା ଥିଲେ ମୋ ଦଶା ବାର ବଣ୍ଟା ଖୋଲ ଗଣ୍ଡାରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଆନ୍ତା । ମୋ ତାନ ଯାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମୁଣ୍ଡରେ ଛୁଡ଼ିଲା । ହେଉ ଯେ ଦେଖିବ ଦେଖିବ, ଏଇ ଅଖିରେ ଦେଖିବ । ପାଶୁଆ ଗୁଡ଼ାକକ ନିମନ୍ତେ ରଜାଟାର ସବନାଶ ଘଟିବ । ଏମାନକର ରୂମନ୍ଦଣାରେ ଏଉଁଟା ଅଉଁ ଅଡ଼େଇ ଦିନରେ ରାଜ୍ୟରୁଦ୍ଧ ହେବ । ଏ ରଜାର ପାଖରେ ଦୋଷିକି ଠେଙ୍ଗେ, ଅଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷିକି ମଧ୍ୟ ଠେଙ୍ଗେ ! ଗାଁ ପୋଡ଼ିଲେ ଦେବାଲୟ କି ନଷ୍ଟ ହେ ପାଏ ବାବା ? ଏ ରାଜ୍ୟରେ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବୁଢ଼ା ରଜା ଯେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ସେଇଠି କିମିତି ପହଞ୍ଚିଲେ ରକ୍ଷା । କିନ୍ତୁ ସେଠି ଖାଇବ କଣ ? ସେଠାରେ ଅଉଁ କ'ଣ ମିଳୁଥିବ କି ? ହରିଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ଯେତେକ କଷା ପିତା ଫଳମୂଳ । କଣ କରିବ ? ତା' ପଛେ ଖାଇ ଅରୁଚି ଧରୁ, ବଞ୍ଚିଥିଲେ ଖାଇବାକୁ ମିଳିବ ଯେ । ଓହ୍ଲୋ ! ଅଣ୍ଟା, ପିଠି କାଟୁଛୁ (କଷ୍ଟେ ସଞ୍ଜେ ଉଠିବା ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଚମକ) ମଲି ଲେ ବାପା ! ହେ ମା ସଙ୍କଟଭାରିଣୀ ! ଏ ବାରକ ରକ୍ଷାକର ! ହେଇ ତ କିଏ ଆସୁ !

ଏଇ ତ ସେ ସିପାସୀ ପରି ଦିଶୁଛି ! ଆଉ ରଣାନାହିଁ । ପୁଣି ବାଜେଇ ପକାଇବ । (କହୁ ଇତସ୍ତତଃଭାବେ ଲୁଚିବା) ।

(ଜନୈକ ଛଦ୍ମବେଶୀ ସୈନିକର ପ୍ରବେଶ)

ଛଦ୍ମବେଶୀ ସୈନିକ—ଏ କିଏ ? ଓଃ ! ଏତ ଆମ୍ଭ ବୟସ୍ୟଙ୍କ ପରି ଦେଖା ଯାଉଛି । (ସଲିକଟସ୍ଥ ହୋଇ) କିଏ ତୁମ୍ଭେ ?

ବିଦୁଷକ—(ଭୟ ବିହ୍ୱଳିତ ଭାବେ) (ସ୍ୱଗତ) ଏ ମହାବଳ ହାବୁଡ଼ରେ ବାପା ! (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ନା-ନା-ମୁଁ-ବା-ଟୋ-ଇ—ବା-ଟୋ-ଇ ବାବୁ !

ଛ: ସୈ:—ପାଖକୁ ଆସ ।

ବିଦୁଷକ—(ଥର ଥର) ବାପା ରକ୍ଷାକର—ମୁଁ ଗରବ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ତୁମ ହାତ ଧରୁଛି—ମୋତେ କ୍ଷମାକର—ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣୀକୁ ଆଣି ଯାଉଛି । ସେ-ମୋ-ର-ପ୍ରା-ଣ—

ଛ: ସୈ:—(ଛଦ୍ମବେଶ ଉନ୍ମୋଚନ କରି) ଚିହ୍ନିଲି କି ?

ବିଦୁଷକ—(ନିରାଶ କରି) କିଏ ? ରଣଜିତ୍ ସିଂହ ? ମୁଁ ତୁମକୁ ଦେଖି ପ୍ରମୋଦିତ ଲଭି କଲି । ମୋତେ ବଞ୍ଚାଅ, ମହାରାଜାଙ୍କ ଛମୁକୁ ନେଇଗଲା ।

ରଣଜିତ୍ ସିଂହ—ଭୟ ନାହିଁ, ମୋ ପଛେ ଆସନ୍ତୁ—ଆପଣ ରହିଯିବାରୁ ମହାରାଜା ଭାରି ଚିନ୍ତିତ ଥିଲେ । ଆସନ୍ତୁ । (ବିଦୁଷକ ଓ ରଣଜିତ୍ ସିଂହଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

[ଗୁରୁଣୀ ଗଣକ ପ୍ରବେଶ ଓ ଗୀତ-ଗାନ]

ସ୍ଵର୍ଗ ସମ ଯଶୋଲୀର ଶୋକଧାରେ ଭାଷେ,
 ବାର-ସ୍ଥାନା ମାତୃଭୂମି ଶୁଣାନ ସମ ଦଶେ;
 କାହିଁ ସେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ? କାହିଁ ସେ ଥାଟ ?
 କାହିଁ ସେ ରଜା—ବିଜୟ ପାଟ ?
 ପ୍ରାତଃ ସୁରଣୀୟ—ମହାପ୍ରାଣ

ଜନମ ଚନ୍ଦ୍ର ବଂଶେ ।

ଦିଗ ବିଦିଗ କରୁଣ ସ୍ଵରେ ଶୋକ ଜିନାଦ,
 ପୁରବାସୀ ପ୍ରଜା ନରନାରୀ ହୃଦୟେ ବିଷାଦ ।

ଏକସ୍ଵରେ ଡାକନ୍ତି କାତରେ

ଏକଲକ୍ଷ ମହେଶ୍ଵରେ,

(ଯାଉ) କେଣ ଫେରାଅ ଯଶ

ବିଜୟ ନୃପେ ଦେଶେ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଟ, ପରିବର୍ତ୍ତନ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ଅନ୍ତଃପୁର କନ୍ଧ

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାଇ ଚିନ୍ତିତ ଚିତ୍ତେ ଗୀତ ଗାଉ ଗାଉ ପ୍ରବେଶ)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—

—ଗୀତ—

ସୁନାବଜ୍ୟ ଛରଖାର ହେଲୁ ହାୟ !

ଅଉ ସେ ଶିଶୁ ଫେରବ କି ?

ପିତା ମୋର ନିବାସିତ ହାୟ !

ଅଉ ସେ ମୁଖ ଦେଖିବ କି ?

ବୁଦ୍ଧ ପିତା ବନବାସୀ ହାୟ !

ପୋତା ପ୍ରାଣ ମୋ ନ ଯିବ କି ?

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ପାପାଣ୍ଡୁୟେ ହାୟ !

ଚିରଦିନ — ବନ୍ଦୀ, ରହୁବ କି ?

କାହିଁ ସେହୁ ଅଭିବକ୍ତୁ ହାୟ !

ମୋ-ଦୁଃଖ ନେହେ ନ ଦେଖନ୍ତି କି ?

ତାକି ତାକି ଅସ୍ଥିର ମୁଁ ହାୟ !

ମୋ ଦୁଃଖ କେବେ ନ ଫେଡ଼ିବେ କି ?

ପ୍ରଜାକର ହାହାକାର ହାୟ !

ଅନାଥ ବନ୍ଧୁ ନ ଶୁଣିବେ କି ?

(ସ୍ଵଗତ) ହାୟ ! ହାୟ !

ମୋ ସମ ଦୁଃଖିନୀ

ନଥିବେ ଏ ଭବେ କେହି ।
 ମୋର ଏହି ଦେହେ —
 ଗଲଣି ଯେ କେତେ ଦୁଃଖସ୍ଵପ୍ନ
 ଭୋଗ ହୋଇ,
 ନାହିଁ ତା କଳନା—ଅଜ,
 କେତେ ଯେ ଯାତନା—
 ସହ୍ୟ ଏ ଶୋଣିତ-ମାଂସର ଦେହ,
 କର ଅଶ୍ରୁ ପାପାଶୁ ହୃଦୟ ।
 ଦେଖି ଚକ୍ଷୁଅଗ୍ରେ
 ପିତାଙ୍କ ସନ୍ତାପ,
 ସନ୍ତାପିତ ହୁଏ ପ୍ରାଣ ମୋର ।
 ହାୟ ! ପିତା ମୋର
 କରୁଥିଲେ ପୁତ୍ର ସମ
 ପରଜା ପାଳନ—ରଖି ସଦା ନ୍ୟାୟଧର୍ମେ ମତି ।
 ଦିନେ ଦେଖି ନାହିଁ କଠୋର
 ପ୍ରକୃତି ତାଙ୍କ ।
 କିପି ହେଲା ପରାଜୟ,
 କହନ୍ତି ଯେ ବୁଦ୍ଧଜନେ ଧର୍ମରେ ବିଜୟ,
 ନୋହେ କେବେ ଧର୍ମେ ପରାଜୟ,
 ଅଛୁଟି ଭରସା ତେଣୁ ହୃଦେ ଜାଗରତ ।
 ଅଭାଗିନୀ ପ୍ରତି ମାୟା ଏଡ଼ିଦେଇ
 ଗଲେ ଛଡ଼ି ମାତୃଦେବୀ

ଶୈଶବ ସମୟ ।
 ପିତୃ ସ୍ନେହେ—
 ପିତାଙ୍କ ଆଦରେ, ବହୁଥିଲି ସପତନେ,
 ଯାଇ ସ୍ନେହାହ୍ଲାଦ ।
 ହାୟ ! ଅଭାଗିନୀ ରୂପଦୋଷେ
 ହେଲେ ଭାଗୀ ଜନକ ମୋହର ।
 ରୂପଲେଭେ କଲ ଦୁଷ୍ଟ-
 ଚକ୍ରାନ୍ତରେ-ପିତାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରୁ ଦୂର,
 ଏ ହୃଦୟ-କେତେ ବା ସହୃଦ
 ନିୟତିର ନିର୍ମମ ତାତନା ?
 ବସ ହୁଏ ବିଦଳିତ ପ୍ରାୟ ।
 ନିଜର ଅଧୀନ ଦୁର୍ଗେ—
 କର ଅବରୋଧ
 ବନ୍ଦୀ ସମ ରଖିଅଛି
 ସେ ମୁତାସା !
 ହରବାକୁ ମନମୋର
 ଦେଖାଉଛି ପାପୀ ପ୍ରଲୋଭନ ।
 ଛି ! ଛି !
 ପିତାଶତ୍ରୁ ଦେଶବିତ୍ତ ।
 ବଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଉପହାର ରୂପେ
 ହୋଇ ବାରପୁତ୍ରୀ
 ଶତ୍ରୁ କରେ ସମର୍ପଣ,

କରିବି ମୁଁ ଶତ୍ରୁ ପଦ ସେବା ?

ନା—ନା—

(ନର୍ମଦାର ପ୍ରବେଶ)

ନର୍ମଦା—(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପ୍ରତି) ସଦା କିପରି

କର ଗୋ ଭାବନା ?

ଅଛନ୍ତି ଯେ ହର—ଏକଲକ୍ଷ ।

କରିବେ ଉଦ୍ଧାର ଦେବ

ଏ ଦୁଃଖ ସାଗରୁ କର୍ଣ୍ଣଧାରରୁପେ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—ନର୍ମଦେ ଗୋ !

ମନ ହେଉଛି ଦୁଃଖିତ,

ଥିଲେ ପିତା ସୁନ୍ଦରାସନେ

ଥିଲା ଯଶୋଲୀର ଦୁର୍ଗ

ହାୟ ! ଆଜି ସବୁ ଅସ୍ତମିତ ।

ନର୍ମଦା—ଦେବୀ !

ନକର ଗୋ ଚିନ୍ତା

ମୋ ମାନସେ କରିଅଛି

ଏକଇ ବିଚାର;

କରିଣ ଶ୍ରବଣ,

କର ଯଦି ତାହା—

ସମ୍ପାଦନେ ଅନୁମତି ଦାନ,

ହେବ ନିଶ୍ଚୟ ଶ୍ରେୟ ।

ଦୁର୍ଜନର ଦ୍ଵାରରକ୍ଷୀ

ଅଟନ୍ତି ମାତୁଳ ମମ—
 ଚୁର୍ଚ୍ଚିତ ଯଦ ଏ ଦୁର୍ଗରୁ
 ହୋଇ ମୁକ୍ତ ଯିବାକୁ ପିତାଙ୍କ ପାଶ,
 ତେବେ କଲେ ଆନୁରୋଧ
 ନ ଜାଣିବେ କେହି
 ଦେବେ ସେ ରୁପତେ
 ଦ୍ଵାର ଉନ୍ମୋଚନ କରି ।
 ବସି ଅଶ୍ରୁ ପୁଷ୍ପେ
 କରିବ ଗମନ ରାହେ,
 ତବ ପଛେ କରିବୁଁ ଗମନ ସବେ ।
 ଦୁରସ୍ତାର ପୈଶାଚିକ ଆଶା
 ହେବ ମରତୀକା ସମ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—ରାତୁ !

ଗଲ ଭୁଲି
 ସଙ୍ଗୀନ ମୋହର
 ଗଲ ଭୁଲି ପୂର୍ବ କରମତି ?
 ଥିଲା ଦିନ, ଭାରତ ଭୂମିରେ—
 କରି ଯୁଦ୍ଧ, ରମଣୀୟ ରମଣୀ ହୃଦ
 କରୁଥିଲା ଦର୍ଶୀ, ଦୃଢ଼ ହୃଦୟ କମ୍ପନ ।
 ଅଜି ସେହି ଶକ୍ତି
 ହେବ କି ବିଲୁପ୍ତ ?
 କରି ଅସି ସଂରୁଲନ
 ସଂଯୁକ୍ତା, ପଦ୍ମିନୀ —

ସୁଭଦ୍ରାକୁମାରୀ—ଦୁର୍ଗାବତୀ ଅଦ
ପିତୃହଲେ-ଅଉ ସ୍ଵାମୀ ହଲେ
ହୋଇଥିଲେ ବରଣୀୟା
ପୁଣ୍ୟ ଭୂମି ଭାରତ ବାସରେ ।
ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ସେ ସମୟ
ବାର ବାଲା ନ ଡରବ
ବାରେଇତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନେ ।

(ଲଳିତାର ପ୍ରବେଶ)

ଲଳିତା— ଇଷଦ୍‌ହାସ୍ୟ) କିବା ପରାମର୍ଶ କର
ବସିଣ ଏକାନ୍ତେ—
ନର୍ମଦା ସହୃଦ ?
ଶୁଣିଛୁ ମୁଁ ଏକ ଆଜି
ଅନନ୍ଦ-ବାରତା ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—(ସତକଥେ) କି ଅନନ୍ଦ ସମାବୃତ ?
ଫେଡ଼ ଗୋ ସନ୍ଦେହ,
କର ବ୍ୟକ୍ତ ବିଳମ୍ବ ନକର ।

ଲଳିତା—ରାଜପୁତ୍ରୀ !
ଶୁଣିଛୁ ମୁଁ
ବଣର ଗୌରବ ପାଇଁ
ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଠିଂହ—ଦୁର୍ଗୋଦ୍ଧାର ତେଷା ଅଗେ
କରୁଛନ୍ତି ସମ୍ମାନିତ
ପ୍ରଜାସହ ଏକ ପଦ୍ମଧର ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—କି କହୁଛ ?

ଶୁଣି ହେଲ ଅଶ୍ରୁର ଅନ୍ତରେ;

କିଏ ! ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାହସିତ ?

ଅହା, ଏହି ଦେଶବାସୀ ?

ଅହା—ହେବ କରେ—

ଏଡ଼େ ଭାଗ୍ୟ

ଦେଶୋଦ୍ଧାର ଯଶେ ବିମଣ୍ଡିତ,

ଯଶୋଲ୍ଲୀର ଜନନୀ କୁମାର

କରବ ଯେ ଜନ୍ମଭୂମି—

ମାନ ଭଞ୍ଜାରଣ;

ଲଳିତେ ଗୋ !

କହ ସ୍ମୃତି କାହାର ତନୟ ।

ଲଳିତା—ଜାଣ ନା କି ?

ଯଶୋଲ୍ଲୀର ସିଂହାସନ,

ଯାର ବଳେଥିଲା ଦ୍ରୁତତର

ରାଜପୁତ ଶତ୍ରୀୟ କୁମାର

ସ୍ବର୍ଗୀୟ ସେନାନାୟକ

ସୁକୁମର ମଣି,

ନାମ ଯାର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାହସିତ ।

ଅହା ! ପରଦୁଃଖେ—

ପ୍ରଜା ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ଦୁଃଖେ,

ଜନ୍ମଭୂମି-ଜନନୀର ଦୁଃଖେ—

ଅଉ ନିଜ ମାତୃ ଦୁଃଖେ—
 ସଦା ଯେ ଚିନ୍ତିତ ।
 ତେବେ ମଧ୍ୟ ସୌମ୍ୟହୃଦ୍ୱୀ
 ଭୟ ଅଛାଦିତେ ଯେତେ—
 ଥାଏ ହୃତାଶନ ।

ନର୍ମଦା—ତେବେ ଗୋ ଲଳିତେ !
 କହ ତୁମ୍ଭେ ଯାକ କଥା
 ଦେଖିଛି ତାହାକୁ,
 ଦିଶନ୍ତି ସେ ରୂପ ଗୁଣେ
 ରାଜପୁତ୍ର ସମ ।
 ସୌମ୍ୟ ଦିଶେ ତାଙ୍କ କାନ୍ତି,
 ହୃଦୟ ପ୍ରଶାନ୍ତ,
 ଚରନ୍ତି ଉଦାର, ମିଷ୍ଟଭାଷୀ;
 କେଉଁ ଦୋଷେ ନ ଦେଲେ ସେ
 ନରେନ୍ଦ୍ର ରୂପାର ?

ଲଳିତା—ନା ସଖି !
 ଯଦ୍ୟାୟୁ ବୃଦ୍ଧରେ ଅଛନ୍ତି ଜନମି
 ସେହି ଜ୍ୟୋତିଷକ ପ୍ରତାପ ଅଛି ଭରା
 ପ୍ରଳୟ ବାହୁରେ
 ପ୍ରଶାନ୍ତ ନୟନ ଅହା ।
 ଦିଶେ ନବ ଇନ୍ଦ୍ରବର ଭଳି
 ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବସ

ଯଶୋଲୀ-ଜନନୀ ଅଙ୍କେ
ନାହିଁ ସେପରି ସନ୍ତାନ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—ହେଉ ଜୟ ମାତୃଭୂମି—

ସନ୍ତାନ ନିବନ୍ଧେ
କରନ୍ତୁ ଉଦ୍ଧାର,
ହେଉ ଜନନୀର ମୃଣୋଷ୍ଠଳ ।
କର ତାଙ୍କ ଜୟ ଅଶେ
ଉତ୍ସବକୁ ଧ୍ୟାନ ।
ଜନ୍ମଭୂମି ମାନ ରକ୍ଷା
କରିବେ ଯେ ମାତା
ଦେଇ ଅଙ୍ଗେ ବଳ,
ସେ ଦେବା ରୂପଶ୍ରୀ, ଅଉ
ବୃଷ୍ଟିଧୀ ଏକଲିଙ୍ଗ ହର ?

ସମସ୍ତେ—“ଜୟ ଜୟ ଯଶୋଲୀର ପ୍ରାସାଦମଣିନୀ ।”

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—ଶୁଲ ଯିବା,

କରିବା ଗୋ ନିତ୍ୟକୃତ୍ୟ ସମାପନ,
ଉତ୍ସବ ହେଉଛି ବେଳ ।

(ସମସ୍ତ ସଖିସହ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଢ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ଦୃଶ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ

ମନ୍ତ୍ରଣା କଷ୍ଟ

ସମୟ—ରାତି

(ରାଜା ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ, ମନ୍ତ୍ରୀ ଶରଣ ସିଂହ)

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—ମନ୍ତ୍ରୀ !

ଦେଖି ତବ ଶାସନ କୌଶଳ

ଶେଳଗଲ୍ଲ ହୁଏତୁରେ

ଅନନ୍ଦ ଭରାସ ।

ନ ଥିଲ ମୋ ଆଶା

ପ୍ରଜାକ ନିକଟୁ

ରାଜସ୍ବ ଆଦାୟ;

ଏବେ ଯେ ସମୟ—

ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଜା

ହୋଇଛନ୍ତି ପିତୃପେଷଣର ସମ ।

କିନ୍ତୁ !

ଏ ସମୟେ ଅନତି ବଳମ୍ବେ

କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦ କରିବା

ଦକ୍ଷତା ବିଷୟ ।

ଆମ୍ଭର ନିକଟେ ଅସନ୍ନ ପ୍ରଜାଏ

ଜଣାଇବା ଆମେ ନିଜ ଦୁଃଖ,—

କହୁ, ଥିବାରୁ ମୋ ମନଦୁଃଖ
 ନ ଶୁଣେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ସେହୁ ପ୍ରାର୍ଥିତ ସମ୍ବାଦ ।
 ରାଗଦର୍ପେ ଦିଏ ଘଡ଼ଜାଇ
 ପ୍ରାର୍ଥନା ତାଙ୍କର ନ କରେ ଗ୍ରହଣ ।
 ନ କରେ ଗ୍ରହଣ କିପାଁ—
 ଜାଣ କି ?

ଶରଣ ସିଂହ—ମହାରାଜ !

ଜାଣେ ଏ ଅଧୀନ ତାହା,
 ଜାଣି ଶୁଣି କରିଅଛି ପୂର୍ବ—
 ଯଥୋଚିତେ—
 ସମସ୍ତ ନିବୀଡ଼ ।
 କିପାଁ ଛମୁ ବ୍ୟଥିତ ଅନ୍ତର ?
 ଦେବ ନାହିଁ କେବେ
 ପ୍ରଜାକୁ ପ୍ରଶ୍ନୟ ।
 କଲେ ଅଶ୍ୱାସନା
 ପରେ ହୋଇ ନିର୍ଭୀକମାନସ,
 ଏକତ୍ରିତେ ଘଟାଇବେ—
 ରାଜ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତ ।
 ଅଗ୍ରେ ଦମନ ନୀତିରେ
 କରାଇଣ ଉତ୍ସୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ,
 ପରେ ରାଜ୍ୟ ଦେଖିଣ ସ୍ଥାୟୀତ୍ୱ,
 କରିବ ବସୁଳ ହୃଦେ ମଧୁର ଶାସନ ।

କପାଳି ଚନ୍ଦ୍ର ?
 ଏ ଅଧୀନ କରିବ ଯେ ବ୍ୟୁତପତେ—
 ସମସ୍ତ ନିବାହ,
 କିନ୍ତୁ ଦେବ !
 ଦେଖି ଶ୍ରୀମୁଖ ମଳିନ ଅଜ—
 ଲଗେ ମନେ ମମ ଅସୀମ ଯନ୍ତ୍ରଣା ।
 ଛମୁକର ମାନସିକ ଦୁଃଖ
 ଦୂରକୁ ଦେବ ଦେବ !
 ଅପାତରେ ରଜଜେମା
 ହୋଇବେ ଅସିତ ଶ୍ରୀଛମୁ ପୟରେ ।
 ନୁହନ୍ତୁ ବ୍ୟଥା,
 ଅଦେଶିବା ହେଉ
 ସୁନସୁଖ ବାରବଧୂଠାରୁ
 ଶୁଣିଣ ସଙ୍ଗୀତ
 ହେବ ଛମୁ ହୁଅ ଅଶାନ୍ତ ଅନ୍ତର ।
 ଅଦେଶିଲେ ଅଶାନ୍ତ ।

ଦୁର୍ବଳ ସିଂହ—ଯାଅ—

ତବ ଲଜ୍ଜା କିପରି କରିବା ଶକ୍ତି ?

(ମନ୍ଦୀ ଦୂତରୁ ଜାଣିବା) ଦୂତ !

ନେପଥ୍ୟ—ଆଜ୍ଞା ହେଉ ମଣିମା !

ଶରଣ ସିଂହ—ଯାଅ ଶୀଘ୍ର ଦୂତ !
ଅଣ ସୁନ୍ଦରୀ ନର୍ତ୍ତକୀ
କରବ ଛମୁରେ ଗାନ ।

ନେପଥ୍ୟ—ଦୂତ—ଯେ ଅଣ !

(କଞ୍ଚିକ୍ଷଣପରେ ନର୍ତ୍ତକୀ ଓ ବାଦକଦ୍ଵୟଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ଶରଣ ସିଂହ— (ନର୍ତ୍ତକୀ ପ୍ରତି)—
ଅଜି ଛମୁକର ଶ୍ରୀମୁଖ ମଳିନ
ଅଭ ମନ ଭୁଲୁଛିତ,
ଏ ସମୟ ଲକ୍ଷ୍ୟକର କର ନୃତ୍ୟଗାନ—
ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ତାନ ଶୁଣାଅ ଛମୁକୁ ।

ବେଶ୍ୟା—ଯେ ଅଦେଶ ।

(ଗଳା ମାର୍ଜନା ପୁବକ)

—ଗୀତ—

ଆସ ଲେ ଦେଖିବ ପ୍ରୀତିଶେଳା
ପ୍ରେମ ପାର୍ବତୀରେ ଭୁବେ ପ୍ରେମି-ମନ-ଭେଳା । ପଦ ।

ପ୍ରେମନାରେ ବୁଝିଲେ ସଖୀ ନିଧୁଆଶେ
କା “ଭାଗ୍ୟେ ରହୁ ମିଳେ”, କେ ହୃଦାଶେ
କଳକ ପକେ ଶିହରେ
ପ୍ରେମ ସରମ ଭରେ;

ପୀରଣ ପଥ ଖସିବା,
ଖସିଲେ ନ ମିଳେ ସାକ୍ଷୀ—ହୁଏ ଯଦି ହେଲ ।

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—ବ୍ରତମ ସଙ୍ଗୀତ ।
ଆମ୍ଭ ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନେ
ଏହି ଗାନ ହେଲ ସମୀପନ ।
ଯାଅ ମନ୍ଦୀ ।
ଯଥୋଚିତ ପୁରସ୍କାର ଦେଇ
କର ତୁମ୍ଭ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟମାନସ ।

ଶରଣ ସିଂହ—ଯଥାଦେଶ ମହାରାଜ !
(କହୁ ଉଦ୍ଧାନ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଦାୟ ଦେଇ ପୁନଃ ପ୍ରବେଶ)

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—ମନ୍ଦୀ ।
ଯାଅ ତବ ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥଳକୁ ।
ଅଗତ ଯାମିନୀ ହେବ
ଅଳପ ସମୟେ;
ଅଳସ୍ୟ କରିବା ଦୂର
କିଛିସଣ କରିଣ ବିଶ୍ରାମ ।

ଶରଣ ସିଂହ—ଯଥା ଅଞ୍ଜ ।
(କହୁ ଅଭିବାଦନମୂଳକ କିଛି ଦୂର ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପର ପୁନଃ
ଲେଉଟି ଆସିବା ।)

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—କି ବାରତା ମନ୍ଦୀ ?

ଶରଣ ସିଂହ—ମହାରାଜ !

ଅଛି ଏକ ଗୁପ୍ତ ନିବେଦନ,
 କହିଛି ମୋ ଗୁପ୍ତଚର
 ତେଣୁ ଲେଉଟି ଟିଳ ଦେବ !
 କାଗା ନଦୀ—ଅରଣ୍ୟ ନିକଟ ତଟେ
 ବସି କେତେ ନାଗରିକ
 କରୁଛନ୍ତି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ।
 ସେ ମଧ୍ୟରେ ଏକ—
 ବିଶିଷ୍ଟ ନାୟକ ରୂପେ,
 ଉତ୍ସାହିତ ବାକ୍ୟଦାନେ
 କରୁଥିଲା ପ୍ରଜାଗଣ
 ମନ ଉତ୍ତେଜିତ ।
 ସାର ମର୍ମ ଏହି—
 ହେଲେ ଯେ ସମୟ
 ଧରିବେ ସକଳେ ଅସ୍ତ୍ର
 ଛମୁକ ଅଦ୍ଭୁତେ ।
 ଏବେ ସେହି ରାଜଦ୍ରୋହାଗଣେ
 କରବାକୁ ହେବ
 ଦମନ ନାହିଁରେ ଦମନର ଚେଷ୍ଟା ।
 କର ଶୀଘ୍ର ଧୃତ—
 ଅଦେଶିଲେ ଛମୁ—
 ଅଶିବାକୁ ହେବ କାରାଗାରେ,

ତେଣୁ ଜଣାଇଲି;
କବାଦେଶ ହେବ ଶ୍ରୀଛମୁରୁ ।

ଦୁର୍ଜନ ସ୍ତବ୍ଧ - (ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଓ ଗମନୋଦ୍ୟତ ଭାବେ)
ମନ୍ତ୍ରୀ !

ଅନନ୍ଦ ନିଳମ୍ବେ —
କର ରାଜଶିଳ୍ପ ବଳେ ଦୁଷ୍ଟକୁ ଦମନ,
କରଣ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ
ଦିଅ ସମୁଚିତ ଦଣ୍ଡ;
ବିଦ୍ରୋହଦମନ ଅଟେ ରାଜାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
ଦୁଷ୍ଟଗଣେ ଦେଲେ ଦଣ୍ଡ
ଭୟରେ ନୋହିବେ ଆଉ
ରାଜଦ୍ରୋହେ ଭୟାହୁତ ।
ସଚିବ !
ସର୍ବାଗ୍ରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ
ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏଥର ।
ଯାଏଁ ମୁହିଁ ଶୟନ କରୁ,
ତୁମ୍ଭେ ମଧ୍ୟ ଯାଅ ହେ ଅବାସେ ତବ ।

ଶରଣସ୍ତବ୍ଧ—ଯଥା ଅଛି ।

(ମନ୍ତ୍ରୀର ଅଭିବାଦନ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପ୍ରବନ୍ଧିକାପତ୍ର

Purchased with the assistance
of the Government of India Under the
Scheme of Financial Assistance to
Educational Institutions

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ପକ୍ଷୀକୁଟୀର

(ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ଵପ୍ନର ଗୃହ)

ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ଵପ୍ନ—ବିଭୁ !

ଉପସ୍ଥିତ କି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ କାଳ !

ଗୃହେ ମମ ମାତା

ବୁଭୁକ୍ଷିତେ ପିପାସିତେ ରୋଗେ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ।

ନାହିଁ ପାନାଦ୍ରାର, ଏ କି

ଦେଖି ଦେଖି ବରଷିକା

ରଜ୍ୟେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଅଗତ,

ତେଣୁ ସର୍ବଜନ ନ ପାଇ ଅହାର

ହାହାକାର କରୁଛନ୍ତି ସର୍ବ ଦେଶବାସୀ !

ଏଣେ ଚିକିତ୍ସା ବିହୀନେ —

ଚିକିତ୍ସକ ବିନେ

ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ ବେଳୁବେଳେ ଜନନୀର ରୋଗ ।

ଦେଖି ମମ କଷ୍ଟ ପ୍ରତିବାସୀ ଏକ

ଦେଇଥିଲେ ଭିକା,

ଗଲ୍ଲ ଦିନ ଗୁରୁ

ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଅଛି ମାତ୍ର ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠିକା
 ଶ୍ରେଣୀ ଜନନୀପାଇଁ ।
 ହେବ ଆଜି ମାତ୍ର ପଥ୍ୟର ସମ୍ବଳ—
 ଯାଏଁ ଜନନୀଙ୍କ ପ୍ରଦାନବ ତାହା ।

(ଉତ୍ଥାନ ଓ ମାତାଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ ଶଯ୍ୟା ନିକଟରେ ପ୍ରବେଶ ପୂର୍ବକ)

ମା ! ମା !
 ଦେଖ ଚକ୍ଷୁ କର ଉନ୍ମୋଚନ !
 ଆହା ! ବୁଦ୍ଧିତା-ପ୍ରସାଦିତା ଜନନୀ ମୋହର

ମିଶ୍ରବାଞ୍ଛ—(ସଜଳ ପଲକ ଫେରି) କିଏ ?

ବାପ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ହେଉ ! ହୃଦ ରହୁହାର !
 ଅଳ୍ପ ଲଭିବି !
 ଅସମୟେ ଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠିକା ଦୁଇ
 କିଏ ଦେଲା ?
 ବସ୍ତ୍ର ରେ !
 ଦୁଇଦିନ ରହୁଅଛି ଉପବାସେ,
 ଏହା କର ତୁ ଆହାର;
 ନାହିଁ ମୋର ଯୁଧା ତଳେ ମାତ୍ର ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ହେଉ—(ଶ୍ରେଷ୍ଠିକା ଉନ୍ମୋଚନ କର)—

ଜନନୀ ! ନିଅ ଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠିକା,
 କର ଗୋ ଭୋଜନ,

ପଥ୍ୟ ବନେ କି ଗୋ ଡବ ରହୁବ ଜୀବନ ?
ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏ ଖଣ୍ଡ କରିବି ଅନ୍ଧାର,
ଏ ସହିତ ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡ
କାଲି ପଥ୍ୟ କରିବ ଜନନୀ ।

(ମାତାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ନିଜେ ଭୋଜନ ପୁରକ ହସ୍ତ ଧୋଇବା)

ମିରବାଇ—ଅନ୍ଧା । ବାପଧନ ମୋର,
ନୟନ ପିତୁଳା,
ଏଇ ଅନାଥନା ଜନନୀର ଗଣ୍ଠିରହୁ ହୁହୁ ।
ଦେଖି ଏ ବିକଳ ଦ୍ରବ୍ୟ
ହୁଏ ତୋର ଅଭାଗିନୀ ଜନନୀର—
ବନ୍ଧ ବିଦଳିତ,
ଚେତ ଭଞ୍ଜେ ପୁର ସୁଦ୍ଧ ହୁହୁ;
ପାପୀୟସୀ ଅଭାଗିନୀ ମୁହଁ
କରୁଥିଲି କେଉଁ ପାପ
ତେଣୁ ପ୍ରାଣନାଥ ତେଜିଲେ ଅମ୍ଭକୁ ।
ଅନାଥନା ମୁଗୀ
ବସ୍ତ୍ର ସହ ବ୍ୟାଧି ଭୟେ ଯେହ୍ନେ—
ସେହୁ ହୁଅଇ ଅଧୀର,
ତଥା—
ପ୍ରାଣସମ ପୁତ୍ର ପ୍ରାଣସଙ୍ଗୀଳର ଦେଖେ
ଏ ଦାନ ଅବସ୍ଥା ।

ଦିନେ ଯା'ର ଧିତା,

ହୋଇଥିଲେ—

ଗତ ସେନାଗର ଅଧିକାରୀ **PARAGATHA GAVESHA**
ହାୟ । **BRATISTHAN,**

ସେହୁଦିନ ଅଉ ଏହି ଦିନ **BRATISTHAN,**
ପିତାଗୁଣେ ସେବୁଥାନ୍ତେ — **LIBRARY**
ACC. No 1024

ତୋତେ ଗତ ଗତ ଭୂତ୍ୟ, **1983.**
ହାୟ । ବିଧି । **1983**

ଏ କି ଅବଧି ତୁମ୍ଭର ?

ନିର୍ମମ ବିରୁଦ୍ଧ ତୋର ହାୟ ରେ ନିୟତ ।

ନ ଯାଏ ପରାଣ କିପି

ଏ ପାଷାଣ ବସ ପାଷାଣ ପରାଣ ଗୁଡ଼ ?

ଓହୋ ! ବିଭୁ ! ବିଭୁ !

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ—ଏ କି ମାତା ?

ଭେଗେ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଅଧୀର ଯଶେ—

କିପି କର ଦୁଃଖ ଶୋକ ?

ଏହା ବିଧିର ବିରୁଦ୍ଧ;

ସେ ମଙ୍ଗଳମୟ

କି ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟର ପୁରଣେ

କରୁଛନ୍ତି ଏତାଦୃଶ ଘଟଣା ସ୍ଥାପନ;

କପୋଳ ଲିଖନ—

ଖଣ୍ଡିବ କେ ? ମାନବ ମାତ୍ରକେ
 ପରିହାସି, ସାଧା ନୋହେ—
 ଦେବଗଣେ ଯାହା ।
 ଏ ଅଭାଗା ପୁତ୍ର ତବ
 ଅଭଜନ ଚରଣ ପୁଜନେ,
 ଏକମାତ୍ର ଜନନୀର—
 ସାମାନ୍ୟ ପଥ୍ୟଟି ନ ପାରଇ ଦେଇ !
 ରଜ୍ୟେ ଦୁର୍ବିପାକ କାଳ
 ଅଗତ ବଳଟ ମୁର୍ତ୍ତି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ରାସସୀ
 ସମ୍ମୁଖେ ଅମ୍ଭର,
 ଏଣେ ରାଜଭୟେ ଶତ୍ରୁ ଭୟେ
 ହୋଇଣ ଶକ୍ତିତ
 ଶତ୍ରୁହର ଅଛି ହୋଇ ।

(ନେପଥ୍ୟ ଅସ୍ତ ଝଙ୍କାର ଶବ୍ଦ ପୁଣି ସତକ୍ଷେପେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପରପରିବର୍ତ୍ତନ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ବୁଢ଼ୀର ଫାଟକ

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାସିଂହ ପ୍ରବେଶ ହୋଇ କଣ୍ଠ ଫେରିବା)

ନେପଥ୍ୟ— ' ପୁନଃ ପୁନଃ କବାଟରେ ମୁହଁ ଘାତ ଶବ୍ଦ ଓ ଦ୍ଵାର
ଫିଟାଅ, ଦ୍ଵାର ଫିଟାଅ ଦେକରଣ)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାସିଂହ— (ଜଳା କବାଟ ଛୁଦ୍ରରେ ଚାହିଁ)

(ସ୍ଵଗତ) କି ଅସ୍ଫୁର୍ତ୍ତ !

ଏ ଯେ ସୈନ୍ୟ ଦ୍ଵୟ ସେନାପତି ସହ
କରୁଛନ୍ତି ଖୋପଭରେ କବାଟେ ଅଘାତ—
ବିଳମ୍ବରେ କିବା
ପଶିବେ ସେ ବଳାକୁାରେ
ଦ୍ଵାର ଉପାଟନ କରି ।

(ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଝୁର ଦୁଅ,

କରାଯାଉ ନ କର କବାଟେ;
ଦ୍ଵାର କିପାଁ କର ଉପାଟନ ?
କିଏ ତୁମ୍ଭେ ?

ନେପଥ୍ୟ ସୈନିକଗଣ—ରେ ପାସଣ୍ଡ !

ନ ଶ୍ରେୟାକାଂକ୍ଷୀ with the assistance
ଦ୍ଵାରକାଂକ୍ଷୀ the Govt. of India Under the
Scheme of Financial Assistance
Voluntary Educational
—and Public

କାଳପାଣି ଧରି ଆଗତ ଶମନଦୂତ
ଶୀଘ୍ର ଖୋଲ୍ ଦ୍ଵାର (ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ),
ଫିଟାଅ କବାଟ !

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ—(ଦ୍ଵାର ଉନ୍ମୋଚନ କରିବା)

ସେନାପତି—(୨ୟ ସିପାସୀ ପ୍ରତି)

କେଉଁଠାରେ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ?

ଦେଖାଅ ? ଚିହ୍ନାଅ ମୋତେ

ଅନତି ବଳୟେ !

୨ୟ ସିପାସୀ—ଏହି ସେ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧ —

ରାଜଦ୍ରୋହ ନରାଧମ

ସମ୍ମୁଖେ ଆମ୍ଭର ।

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ—(ଦ୍ଵିତୀୟ ସିପାସୀର ହସ୍ତହସ୍ତକୁ ହଠାତ୍ ଧରି ପକାଇବା
ଓ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ କରିବା । ୨ୟ ସିପାସୀ ମଲ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧଦ୍ଵାରା
ହସ୍ତରେ ଆଘାତ ପାଇ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିତ ହେବା ଓ ୨ୟ
ସିପାସୀର ଶତ୍ରୁ ନିକ୍ତ କରେ ନେଇ ୧ମ ସିପାସୀର ସହୃଦ
ଅସ୍ତ୍ରଯୁଦ୍ଧ କରିବା । ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ଵାରା ୧ମ
ସିପାସୀ ଆଘାତ ପାଇ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିତ ହେବା)

ସେନାପତି—(୩ୟ ସିପାସୀ ପ୍ରତି)

ଶୀଘ୍ର ପାଷଣ୍ଡ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହକୁ ଧୃତକରି ବନ୍ଦନକର !

୩ୟ ସିପାସୀ—(ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ଅସ୍ତ୍ର ତୋଳନ କଲେ ସମୟେ ସେନାପତି

ନିଜ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ଵାରା ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହର ଅସ୍ତ୍ର ଭୂମିସାତ୍ କରିବା ।

ଲକ୍ଷ ବ୍ୟର୍ଥ କଲପରେ ସେନାପତି ଓ ଶତ୍ରୁ ସିପାହୀ
ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହକୁ ଅନ୍ତମଣ କରି ବନ୍ଦନ କରବା ।)

ସେନାପତି—ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ । ଶୀଘ୍ର ଚାଲ,
ଅକିଠାରୁ ରାଜ କାରାଗାରେ
ବନ୍ଦୀ ହୁଅ ।

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ—ବନ୍ଦୀ ମୁହିଁ ? କେଉଁ ଅପରାଧେ ?
ସଂଶୟ ହୁଅ
ପ୍ରକ୍ତଲେ ପ୍ରକାଶି ଅପରାଧ କଥା ।

ସେନାପତି—ଅବକଳବ୍ୟ ରାଜାଦେଶ
ଶୁଣାଇବେ ବରୁଣ ସମୟେ ନୃପ,
ବାରବର ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ସେହି
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ନରେଶ ।
ଦୋଷ ରାଜଦ୍ରୋହ
ଏହି ମାତ୍ର ଜାଣୁ ଅମ୍ଭେ ।

(ଶତ୍ରୁ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚ ସିପାହୀରୁ ସେନାପତି ଅଦେଶ ଦେବା)

ନେଇଯାଅ ଅହତ ସୈନିକେ
ଶୁଣୁ ଶାଗାରକୁ ।

ଶତ୍ରୁ, ଚର୍ଚ୍ଚ ସିପାହୀ—ଯେ ଅସ୍ତ ! (କହି ଅହତ ସିପାହୀ ଦ୍ଵୟକୁ
ନେଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ — ରାଜାର ସମ୍ମୁଖେ

ଶୁଣିବି ମୁଁ ଦୋଷାଦୋଷ !

ରାଜାଙ୍କୁ ଅବଳ୍ଲ କରି ଶକତି କାହାର !

ରକ୍ଷକ କରିବି ଯେବେ ଭକ୍ଷକ କରମ;

ସେନାପତି !

ସ୍ଵଇଚ୍ଛାରେ କରୁଛି ଗମନ,

ନୋହେ ମୁହଁ ଆତତାୟୀ ତସ୍ତର ପ୍ରବୃତ୍ତି,

ଅନୁରୋଧ ମମ କର ହେ ଗ୍ରହଣ !

ରୁଗ୍ମା ମାତା ସହ କରେ ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ,

କହି ଆସେ ପ୍ରବୋଧ ବଚନ ?

ସେନାପତି — ଯେହୁ ରାଜଦ୍ରୋହୀ

ନ ପାରୁ ଅନ୍ତର କରି ସଙ୍ଗୁ ତୁ ତାହାକୁ,

ବୁଝା ଅନୁରୋଧ କର,

ନାହିଁ ଯମତା ଆମ୍ଭର,

ପାଳିବାକୁ ହେବ ନୃପାଦେଶ ।

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହକୁ ଧରି ସେନାପତିର ଦୁର୍ଗାଭିମୁଖେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ

— ୨୨୨ —

ଭୂତାତ୍ମ ଦୃଶ୍ୟ

ନଦୀ ଗରସ୍ତ ବିହାରୋଦ୍ୟାନ

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକାନ୍ତ ଅସନରେ ତକାଇ ବସିବା ଓ ଲଳିତାଦି
ସଖୀଗଣ ବସି ପୁଷ୍ପ ଗୁଡ଼ୁଥିବା)

ଲଳିତା—(ଦୂରରୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି) ଦେବି । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସିଂହ ଏଠାରୁ
ଅସ୍ତଅଛି । ସାବଧାନ ।

(ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସିଂହର ପ୍ରବେଶ ଓ ମନ୍ଦହାସ୍ୟେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଲଳିତାଙ୍କ
ଗୋଟିଏ ଅସନରେ ଉପବେଶନ)

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସିଂହ—(ଅବେଗରେ ଚାହିଁବା)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ।

ମାନସହାରଣୀ ମୋର ।

ସେହି ଦିନ

ଦେବାର୍ତ୍ତନେ ସଖୀମେଲେ

ଏକଲକ୍ଷ ଦେବକ ପ୍ରାସାଦେ

ତବ ରୂପରାଶି,

ଦେଖି ମୁଁ ହେଲି ମନ ମୋର ।

ହରିଶାସି ! ତୁମ୍ଭ କଟାକ୍ଷରେ

ହୋଇ ମୁଁ ଅଥୟ

ପରଶୟ ପାଇଁ କେତେ କଲି ଅନୁରୋଧ

ପିତାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭର;

ଶୁଣିଣ ପ୍ରସ୍ତାବ ପିତା ତବ
 ରାଗେ ହୋଇ ଜଞ୍ଜି ରିତ
 ବୋଇଲେ ଏସନ
 ଉପହାସ, ନୁହେଁ କି ଏ ଦୃଶିତ ବଚନ ?
 ମୃଗେନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦିନୀ ପ୍ରତି—
 କରେ ଅଶା ମେଷ-ଶିଶୁ
 ସାମାନ୍ୟ ନିରାହ ଜୀବ !
 ଶୁଣି ସେ ବଚନ,
 ଅପମାନ ଭାବ ମନେ
 ପ୍ରତିହଂସା ଛଳେ କଲି ସୈନ୍ୟ ସଂଗଠନ ।
 ଯଶୋଲୀର ଦୁର୍ଗ କରଣ ବିଜୟ
 କାର୍ଯ୍ୟସୁନ୍ଦେ କଲି ପ୍ରତିହଂସାର ସାଧନ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା !

ଘେନ ଅନୁରୋଧ—

ନୁହ ଅସ୍ପୀକୃତା,
 କର ଗୋ ହୃଦୟ ଦୂର ଅନ୍ତର ବେଦନା ।
 ଏବେ ବଳାଅ ମାନସ
 ହେବାକୁ ଗୋ ପ୍ରିୟବତୀ ମୋର;
 ଅତିରେ କରବ ଭୋଗ
 ଏ ରାଜ-ବିଭବ;
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା-ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ଲତକା
 ରହିଥିବ ଦୁର୍ଜନ ସିଂହର

ବାହୁଶାଖାଶ୍ରିତେ
ହୋଇଣ ଅନନ୍ଦ ।
କିବା ଅଭିମତ ତବ ?

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—(ସହୋପେ ଅଳ୍ପ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ଭାବରେ ବସି)

ଆରେ ରେ ଦୁରଦ୍ଭା !
ଦୂରଦ୍ଭା ନିକଟରେ ମୋର ।
ଆରେ ନନ୍ଦ !
କହୁଅଛୁ ଯେଉଁ ଦୃଶିତ ବଚନ
ପାରେ କି ଭୁଲାଇ କେବେ
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାହିନୀ ଦୃଢ଼-ବ୍ରତ ମନ ?
ବିଶ୍ୱାସଯାତକ !

କରି ପ୍ରତିହଂସା—

ନନ୍ଦପଣେ ଦୂରଦ୍ଭା ପିତାଙ୍କ ବିଭବ ।
ଏଣୁ ମୋର
ପିତା ଶତ୍ରୁ ହୁଅ;
ଆରେ ରେ ବନ୍ଦର (ପଦାଘାତସହ) !
ପଦାଘାତ କରୁଁ ତୋର
ଦୃଶିତ ବଚନେ ।
ରେ ଦୁର୍ମତ !
କରୁଛୁ ତୁ ଯେଉଁ ଲଜ୍ଜା
ଜାଣେ ମୁହିଁ;
କରାୟୁ ମୁଗେନ୍ଦ୍ର-ନନ୍ଦନା

ପୁରାଇବ ଅଗରେ ତା—
 ବାସ୍ତବ ବାସନା;
 ହୈନ୍ଦ୍ର ଶିଶୁ ହୋଇଲେ ସମୟ
 ରକ୍ଷା କରେ ଜାତିର ଗୌରବ ।
 ଅଶାଲତା ହେବ ତୋର
 ବିଷମୟ ଫଳେ ପରପୁଣ୍ୟ !
 ନୀଚ ସ୍ଥାନ କରେ ଯେହ୍ନେ ଅଶା—
 ଯନ୍ତ୍ର ଚରୁ;
 କିନ୍ତୁ ହୁଏ କି ପୁରଣ ତାହା ?
 ନନ୍ଦ-ମତି !
 ବିସର୍ଜି ଏ ତୋହର ଦୁର୍ଗା
 ଦୂରଦୃଷ୍ଟ ନିକଟରୁ ମୋର ।

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—(ଇଷ୍ଟଦ୍ଵିତୀୟ)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! କି ଭବିଷ୍ୟ ମନେ ?
 କରେ କିମୋ ଭୟ ମୁହଁ
 ଶୁଣିଣ ବଚନ ତୋର ?
 କାୟୁରୁଷ ନୁହେଁ,
 ନୁହେଁ ଭାବୁ—
 ଏ ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ !

(ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟରେ) ସ୍ଵୟତ ରସନା କର,
 କର ଜାବୁ ବାକ୍ୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ !
 ତବ ଏ କଠୋରବାଣୀ,

ଦେବ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମ୍ଭକୁ ଯାତନା;
 ସାବଧାନେ କହ କଥା ।
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! ଥାଅ ଜାଣି ମନେ ତବ,
 ନ ହେଲେ ବିନୟୀ
 ଏହି ଚର ଅବସ୍ଥାରେ
 ଦିନ ପିବ ତବ ।
 ଭବିଷ୍ୟ କି
 ଅଟେ ଶୁଭପ୍ରାପ୍ତ ନିଜର ?
 ଭ୍ରାନ୍ତ ଅଶା
 ତିରୋହତ କର ଗୋ ମାନସ ।
 ଥିଲା ଦିନେ ଏହି ଦୁର୍ଗ
 ତବ ପିତା କରେ,
 କିନ୍ତୁ ଏବେ
 ମୋହର ହସ୍ତରେ ସମସ୍ତେ ଅଧୀନ ।
 ଏବେ ଜାଣି ! ଏହି ଦୁର୍ଗ
 ମୋହ ବାକ୍ୟେ ଅବସ୍ଥାଗାର;
 ଏତେବେଳେ
 କର ଚେଷ୍ଟା, ଅଛି ବେଳ—
 ହେଲେ ଅଜ୍ଞାନୀର ତବ
 ହୋଇବ ତୁମ୍ଭର ଭୋଗ
 ଏ ରାଜ ବିଭବ;
 ଜୟ ଅଶା ଛାଡ଼ି ମନ ତବ ।

ଯଥା ପେଟିନରୁଦ୍ଧା ଭୁଜଙ୍ଗୀ
 ହୋଇଲେହେଁ ଛୁଇଁ
 ନ ପାରଇ ଦଂଶି,
 ଯେଣୁ ନ ଥାଇଛି ତାର—
 ଦଂଶନ ପ୍ରାକର୍ମ ।
 ତଥା—
 ଦୁର୍ଗ ପେଟିକାରେ ଅଛୁ
 ହୋଇଣ ବନ୍ଦନା—
 ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସିଂହର କରେ;
 ଏବେ ଇଚ୍ଛାମତେ କରପାରେ—
 ଯଥେଚ୍ଛା ଶାସନ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—(ସନ୍ତୋଷେ) ସ୍ଵେଚ୍ଛାଶୃଙ୍ଘ ଦୟା !

ରେ ବବର !
 ଦେଖି ତୋର ଅନାଦି ଅଶୃର
 ହସେ ଭାଗ୍ୟଦେବୀ ।
 ଥିଲେ'ବିଭୋ,
 କରବେ ସେ ନ୍ୟାୟାନ୍ୟାୟ
 ଉଚିତ ବରୁର ଦିନେ;
 ଟଳିବ ନାହିଁ ତି ଏହା
 ନୋହୁବ ଅନ୍ୟଥା;
 ରେ ଦୁରସ୍ତ !
 ଦୂରହୁଅ ନିକଟୁ ମୋହର !

ଦୁଃଖୀ—(ବିଦୁ ପରେ ଦ୍ଵାସ୍ୟକର ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ପ୍ରଗଳ୍ଭା ବାଳିକା !

ଏ କହୁ ବଚନ ।

ଏ କହୁ ବଚନ ଦେବ ନିଷ୍ଠେ

ଅସୀମ ଯନ୍ତ୍ରଣା ।

ଅଛା

କର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତବ ।

ପାଅ ତୁମ୍ଭ କୃତ କର୍ମ ଫଳ,

ସଖୀ ସହ ତୁମ୍ଭେ

ଥାଅ ହୋଇ ଅବରୁଦ୍ଧ ଅନ୍ତଃସୁରେ,

କରୁଣା ମୋହର ନ ଲଭିବା ଯାଏ ।

(ପ୍ରହ୍ଲାଦ)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—(ଚିନ୍ତିତ ଭାବେ ବସିବା)

ଲଳିତା !

ଦେଖ ପାପିଷ୍ଠର ପ୍ରଲେଭନ,

କହୁ ଭାବ—ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ,

ଅଭି ପ୍ରଳାପ ବଚନ ।

ଟଳିବ କି ଶତ ଚେଷ୍ଟା ବଳେ

ମାନସ ମୋହର,

ଯେତେଦିନ ବହୁଥିବ

ଧମନରେ ଭବ୍ବ ଶୋଣିତ ?

ସେତେବନ
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରୁ ବିପଥଗାମିନୀ
 ନ ପାରେ କେ କର ମୋତେ ।
 ବିଭୋ ! ଦିଅ ଶକ୍ତି,
 କର ମୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଦା—
 ଥିବା ଯାଏ ପ୍ରାଣ,
 ଯେତେବନ ସୁବ୍ରତ ପାଳନେ
 ଯାଉ ପ୍ରାଣ
 ରାଜ୍ୟ-ଧନ, ନାହିଁ ଚିନ୍ତା,
 କିନ୍ତୁ ରସା ହେଉ ଗଭୀରବ
 ସତ୍ୟ-ସମ୍ମାନ ।

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ବିକଳ କଣ୍ଠେ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରେ କରଯୋଡ଼ି ସୁବର୍ଗାନ)

(ସ୍ତବ)

—ଗୀତ—

ଅଖି ନାରେ ଭୂଷି କାରୁଣ୍ୟରେ ଅଜ
 ଡାକି ଡାକି ସଖା ପାଏନା ସାହା—
 ଗରବ ଗଞ୍ଜନ ବିପଦ ଭଞ୍ଜନ
 ବାନା କିବା ତବ ଉଡ଼େ ନା ଅହା !
 ସଙ୍ଗର ସମ୍ପଦ ହୃମେ ହେ ସରବ,
 ବଢ଼ାଇ ରଖ ହେ ଅଭୟ ବାହା—

ଚିର ଦୁରାଗ୍ରର ପାଣି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର

ବିଷାଦ କବଳେ ସତେ ମୁଁ ଅହା ।

ଦେଇଚ ହେ ଯେତେ ବେଦନାର ବୋହ

ସହିବାକୁ ତିଳେ ମିଳେ ନା ରହା,

ଧଇରିକ ଦାନେ ଅବଳାର ପ୍ରାଣେ

ଦେଖାଦିଅ ଆସି ଭୁବନ ନାହା !

ଲଳିତା—ପ୍ରାୟ ଅସ୍ତମୁଖ ଦିନମଣି,

ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଉଛି ଅଗତ—

ଶୂଳ ଦେବ । ଯିବା ଗୋ ପ୍ରାସାଦେ ।

(ସମସ୍ତେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଦ୍ମପରବର୍ତ୍ତକ

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

କାର୍ତ୍ତବୀର

(ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଙ୍କୁ ଓ କାର୍ତ୍ତବୀର
ବାରଦାରେ ପ୍ରହରୀ ଦ୍ରୁପଦ)

(୧ମ ପ୍ରହରୀ ବନ୍ଧୁକ ଧାରଣ କରି ପହଞ୍ଚି ଦେଉଥିବା ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରହରୀ ନିକଟରେ ନିନ୍ଦା ଯାଇଥିବା । ନିକଟସ୍ଥ ଦଣ୍ଡାରେ ୧ ଟା ବାଜିବା ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ୧ମ ପ୍ରହରୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରହରୀକୁ ପହଞ୍ଚି ବଦଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ପକାଇବା, ନ ଉଠିବାରୁ ଶୟନ ନିକଟକୁ ଯାଇ ହାତରେ ଝୁଙ୍କି—)

୧ମ ପ୍ରହରୀ—ଏ—ଉଠ—ଉଠୁନାହିଁ କାହିଁକି ରେ ନାରଣ ! ବାରଟା ସମୟ ହେଲା । ତୋର ପାଳି ଆସିଗଲା, ହେଉ ବନ୍ଧୁକ ଧରି, କାର୍ତ୍ତବୀରରେ ବନ୍ଦୀ, ଜାଣୁ ଟିକି ଏ ବଡ଼ ବଳୁଆ ବନ୍ଦୀ, ସାବଧାନରେ ପହଞ୍ଚି ଦେ ଭାଇ । ମହାରାଜାଙ୍କ ବଡ଼ ଆକଟ ବନ୍ଦୀ । ସେ ଫସକି ଗଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକାଟ ହୋଇ ଶାଇ ପଡ଼ିଣା ବଗିଚାକ ଶୁଳୀରେ ଯିବେ ରେ ବାବା ।

(୧ମ ପ୍ରହରୀ ପୁର ପ୍ରହରୀର ନିନ୍ଦିତ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ଶୋଇବା ଓ କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ନିନ୍ଦିତ ହେବା)

୨ୟ ପ୍ରହରୀ—(ଉଦ୍ଘାନ ପୂର୍ବକ) ଓହ୍ଲୋ ! ଶଳାଟା କେଡ଼େ ନିନ୍ଦା ଭାରିଦେଲା । ଭାତ ନିନ୍ଦା ଲାଗିଥିଲା, ଆଖି ଫିଟୁ ନାହିଁ । (ଆଖି ମଲ) ନାଁ, ଆଖି ପୋତି ହୋଇପଡୁଛି ଦେଖେଁ ଭାଇ

ଚିଲମଟାଏ ଲଗାଏ—ଗରମ ବାଜି ଯଦି ନିଦ ଭୁଲିଯାଏ
ତା ହେଲେ ହାତୁ ମିଳନ୍ତୁ । (ଚିଲମ ଟାଣିବା) ନା,
ହେଲ ନାହିଁ, ଟିକିଏ କାନ୍ଥରେ ଅଉଜି ରହେ ।
ସମ୍ଭାଳ ହେଉ ନାହିଁ, ତାଲ ଫାଲ ତ ଭଲ ଅଛି । ଏତେ
ରାତିରେ କିଏ ତନଖି କରି ଅସିବ ଯେ ଚର ପଡ଼ନ୍ତୁ ।

(କାନ୍ଥରେ ଅଉଜି ଭୁଲାଇ ପଡ଼ିବା)

(ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହର ବିଷାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିନ୍ତା)

(ସ୍ବଗତ)—ହାୟ ! ବିଧିର ବଧାନେ
ହେଲ ମୋର ଗୁପ୍ତ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର
ମରାଚିକା ସମ ।
ଏବେ କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ?
ନିୟତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବିଚାରରେ
ଅସି ଏବେ ହେଲ ବନ୍ଦୀ
ସେ ଦୁରାତ୍ମା ଦୁର୍ଜନ କବଳେ !
ନ ଛାଡ଼ିବ କେବେ,
ଜାଣେ ମୁହିଁ ଦେବ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ;
ଓହୋ ! ହୋଇ ବୀର—
କ୍ଷତ୍ରିୟ ରୂପାର ମରଣ ମୁଁ—
ଦେଶବେଗ କା-ପୁରୁଷ
ଦୁର୍ଜନ କୌଶଳେ ?
କା ଅଦେଶ—

ମଉନରେ କରି ଶିରୋଧାରୀ
 କରିବି ମୁଁ ମୃତ୍ୟୁ ଅଲଙ୍କାର !
 ହାୟ ! ବଧୂ-ଲପି !
 ଥିଲୁ ମୃତ୍ୟୁ ଯୋଗ—
 ନରାଧମ ପାପିଷ୍ଠର କରେ !
 ଓହ୍ଲେ । ବଡ଼ ଯୋଡ଼—
 ସନ୍ଧୀର ମରଣ ସାଜେ
 ସମର ଚେତ୍ତରେ
 କଲେ ପ୍ରାଣ ବିସର୍ଜନ,
 ରଣ ଯଦ୍ଵିଫଳେ ହୁଏ ଅମରତ୍ଵ—
 ଅତ୍ର ସ୍ଵର୍ଗ ଲଭ ।
 କହୁ, ଅଛି ଆଶା—
 ଯଦି ଆସ ଧର୍ମ
 ଧରା ତଳେ ସତ୍ୟ,
 ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯଦି ହୁଅନ୍ତି ସତ୍ୟ—
 ଉଦେ ଅସ୍ତ,
 ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ନିଶ୍ଚୟ,
 ଶତବାର ଉତ୍ତସ୍ଵରେ କହେ—
 “ନିଶ୍ଚୟ ଜୟ ହେବ” ।
 ନ ଲଭିବ, ନ ଲଭିବ,
 ନ ଲଭିବ—ବିଦ୍ରୋହ ଅନଳ ।
 ମୋ ସମାନେ ଶତଶତ ବାରେ

ଦେଖିଲୁଣି ଭସ୍ମଗିବେ ପ୍ରାଣ;
 ଦେବେ ଦଣ୍ଡ, କେତେ ବା ସହବେ—
 ତାର ନିୟତ ଅନାଦ ?
 ହେ ପ୍ରଭୋ ମଙ୍ଗଳମୟ !
 କି ରହସ୍ୟ ଅଛି ଥୋଇ
 ନ ଜାଣେ ମୁଁ ସ୍ଵଲ୍ପରୁଚି ନର;
 କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୋ !
 ମୋହ ପାଇଁ ନାହିଁ ତିଳେ ଚନ୍ଦ୍ରା
 ହାୟ ! କୁଞ୍ଜା ଜନନୀକି ଭାବ ମୋର .
 ବଡ଼ ଶୋଭ—ବହୁତ ଯାତନା
 ଦିଏ ମର୍ମେ ଅଭି ଅସୀମ-ଯନ୍ତ୍ରଣା,
 ସେ ଯେ ଜନନୀ ମୋହର
 ରୁଗ୍ନା ଶଯ୍ୟାଶାୟିନୀ
 ନ ଦେଖିଲେ କୋଟିପୁଣ ମଣେ ଯେହୁ,
 ଅଜି ଧୂବ କି ସେ ପ୍ରାଣେ ?
 ଜନୟିନୀ ! ପାଟିଯାଏ ବୁରୁ,
 ଭାବି ତବ କଷ୍ଟ—
 ମୋ ଅଭାବେ ଯୋଗାଇବ
 କେହୁ ଅଳ୍ପ ଜଳ ?
 କେ ଦେବ ସାର୍ବଜନ—ଅହା !
 ରେଣେ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରପୀଡ଼ିତା ମାତା,—
 ଏକମାତ୍ର ଭରସାର ସ୍ଥଳ—

ପୁଅକୁ ନ ଦେଖି,
 ବୁଢ଼ା ମାତା, ଦେବ ନିଶ୍ଚେ ଜୀବନ ବିସର୍ଜି ।
 ଦୟାମୟ ! ଦାନବକୁ !
 ରକ୍ଷାକର ଜନନୀଙ୍କୁ ମୋର ।
 ଜନନୀ ଗୋ ! ସ୍ନେହ ଜଳଦାନେ
 କରିଥିଲ ଏହି ଦେହ ତରୁ ସୁବର୍ଚ୍ଚିତ,
 ହାୟ ! ନ ପାଇଣ ଦେଖା
 ହେଉଥିବ ବସୁନ୍ଧରୀ ପୁରସ୍କା ପରାୟେ ।
 ଦୁର୍ଭାଗା ତନୟ ତବ
 ଅଛି କାରୁଣ୍ୟାସେ
 ଆଉ ଯାଏ ଜଣା ଅଳ୍ପକାଳେ—
 ଯିବ ଗୁଲ ଅନନ୍ତଧାମକୁ ।
 ନ ଦେଖିଲି ନ ଶୁଣିଲି ତବ—
 ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଦ୍‌ଗଦ ବଚନ ଆଉ—
 ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ର
 ଅନ୍ତରେ ଗୋ ମାତୃଦେବୀ
 କରି ଭକ୍ତ—
 ଚିରଦିନ ଲାଗି
 ହେଉଛି ମା—ଚରଣ ବିଦାୟ ।
 ଜନ୍ମଭୂମି ! ଯଶୋଲୀର ମାତା !
 ତବ କାର୍ଯ୍ୟ ନ ପାରିଲି କରି;
 ହାୟ ! କରିଥିଲି ବାଧ୍ୟ ।

ହେଲି ମା ଗୋ ରାଜକନ୍ୟା,
 ହେବି ଗୋ ଦଣ୍ଡିତ;
 କହୁଁ ମାତା ! ନାହିଁ ଚିନ୍ତା—
 ଅଛନ୍ତି ତୋ ଅନ୍ୟ ପୁତ୍ରେ ।
 ଦେଇ ବାର ଶତ୍ରୁ
 କର ମାତ ଡବ ଉଚ୍ଚାରଣ ତେଜ୍ଞା;
 ଦୁଃଖ ଦେଇ ଗୋ ସନ୍ତାନ ହୃଦେ
 ରଣ ଉଦ୍ଧାଦନା,
 ଲଭିବାରପ୍ରସ୍ତୁ ଖ୍ୟାତି ।

ଯବନିକ ।

ବୃଣାୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ନିକୂଟ ଅରଣ୍ୟର ଅପରପାର୍ଶ୍ବ ଦୃଶ୍ୟ

(ପର୍ଣ୍ଣବୃକ୍ଷର ସମ୍ମୁଖର ବୃକ୍ଷତଳେ ରାଜା ବିଜୟସିଂହ, ମନ୍ତ୍ରୀ ବୃପାଳସିଂହ,
ସେନାପତି ରଣଜିତ୍ ସିଂହ ଓ ମହାନନ୍ଦ ଶର୍ମା ବିଦୁଷକ ଆସିନ)

ବିଦୁଷକ—(ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ବସାଦେ) ମହାରାଜ ! ଏକେ ବନବାସରେ
ଶାଢ଼ବା ପିଇବାରେ ଯେ କଷ୍ଟ ହେଉଛି ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ; ଦୁଇରେ
ଯୁଦ୍ଧ ଭୟ ମନରେ ଭାବିଲେ ଚିତାନଳ ପରି ଅନ୍ତର ଦହ
ହେଉଛି ଶୟନେ ଭୋଜନେ ଛାଡ଼ି ଥରା କମୁନାହିଁ; ଏ ମଧ୍ୟ
ଧରାବଳା, ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ଏ ଦେହ ସହ ନେଇଣି; ତା ଉପରେ
ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିରହାନଳ ? ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏ ସମସ୍ତେ ମିଶି
ପୋଡ଼ି ଜାଳ ଦେଲେଣି । ହାୟ ରେ କପାଳ ! ତୋତେ
ବଧାତା ଟାଣୁଆ-ଅସ୍ତ୍ରରେ ଗଢ଼ିଛି ବୋଲି ସେନା—ନୋହିଲେ
ତୁ ଦି ଫାଳ ନ ହୋଇ ରହନ୍ତୁ ?

ବିଜୟ ସିଂହ—(ଅଳ୍ପ ହସି) ବିରହ ଅନଳ ।

ବୟସ୍ୟ ! ସଦା ତବ ପରିହାସ
ବିପଦ ସମ୍ପାଦେ;

ଏକେ ବନବାସ, ରାଜ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ—

ପରାଣ ସେନ୍ଦ୍ରର ନୟନ ପିତୁଳୀ

ସେହି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଜେମା ମୋର

ଅବରୁଦ୍ଧା ଶତ୍ରୁ କରେ;

ଏ ମହା ବିପଦୁଁ

ଅଧିକ ଅଟେ କି ତବ ବିଦୁଷୀ ଶରଦ୍ଧ ?

ବିଦୁଷକ—ମହାରାଜ । ଏହା ପୁଣି ପଚାରୁଛନ୍ତି ? ସେହି ବିଦୁଷୀର
ବିରହରେ ରାତିଦିନ ସଦାବେଳେ ପ୍ରାଣ ଚକଟ ହେଉଛି
ପର ? ଦୁଃଖିନର ଅତ୍ୟାଚାର-ଦକ୍ଷିଣା ମିଳିଯିବାରୁ ସିନା
ବାଟେ ବାଟେ ଛମୁକ ନିକଟକୁ ଆସିଲି ବାହାର ? ପ୍ରତିହଂସା
ପୁରଣ ନ କରି ଛାଡ଼ୁଛି ? ହେଲେ ବାହାର ସିନା ଆସିଲି
ମଣିମା, ବ୍ରାହ୍ମଣୀଟାକୁ ମନରୁ ଭୁଲି ଦେଉଛି କି ? ମୁଁ
ବ୍ରାହ୍ମଣୀକୁ ଯେତେ ଭଲ ପାଉଥିଲି ତା ତ ଛମୁକୁ ଅଗୋଚର
ନୁହେ । ସେହି ଚିନ୍ତା ଓ ବନବାସଦୁଃଖ ଚିନ୍ତାରେ ମା ଦୁର୍ଗାକୁ
ସ୍ମରଣ କରି କାଲି ରାତିରେ ଶୋଇଛି, କରୁଣାମୟୀଙ୍କ ସ୍ଵପ୍ନାଦେଶ
ହେଲା, “ବସ । ତୋର ପ୍ରେମସୂତ୍ରୀ ଭଲଅଛି, ଆଉ ଚିନ୍ତା
କାହିଁକି ? ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ବିପଦ ଆଉ ଅଳ୍ପଦିନେ ମୋତନ ହେବ ।
ଆଉ ମନେ ରଖ ତୋର ଭୋଜନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ବୃନ୍ଦାବତ
ଏ ବର୍ଷଟା ଯାକ ରହିବେ । ତେଣୁ ଝୁର୍ ସୁଧାମୟ ଉତ୍ତମ
ଭୋଜନ ମିଳିବ । ଉଠ” —କହ ମା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେଲେ ।
ସେଇକିବେଳୁଁ ପରା ଅନନ୍ଦରେ ମୋ ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ିନାହିଁ ।
ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ ସ୍ଵନିଶ୍ଚିତ, ତେଣୁ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସୁଦ୍ଧାରି-
ମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ! ମହାରାଜାଙ୍କ ଛମୁରେ ଏ
ଶରବ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଥନା ଅଛି ।

ବିଜୟ ସିଂହ—ଶୁଭ ସ୍ବପ୍ନ !

ଯୁଦ୍ଧେ ଶିବା ତେବେ ହୁଅ ସ୍ବପ୍ନିତ,

ସଫଳ ସ୍ବପ୍ନେ—

ଭବନା କି ?

ବିଷଦୁକ—(ଭୟାନୁଭୂତେ) ଯୁଦ୍ଧରୁ—ମୁଁ ଯିବି ? ସେ ଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ-
ଯାତ୍ରା ଗହଣରୁ ମୋତେ କ୍ଷମା ଦିଅନ୍ତୁ ମହାରାଜ ! ମୋର
ଏତକି ମାରୁଣି ଯେ ମୋତେ ଶିବିରଟାକରେ ସୁରକ୍ଷା କବାଟ
ଦେଇ ସେ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ଖାଇବା ଜିନିଷ ଥୋଇଦେଇ
ଛାମୁ ପଛକେ ବଜେ ହୁଅନ୍ତୁ । ନୋହଲେ ସେ ହାଣ୍ଡ ମାର,—
ବାପ୍ରେ ବାପ—ସେ ଯୋଉଁ ଫର ଖଣ୍ଡାର ଝଲକ, ସୈନ୍ୟଙ୍କ
ଧାଁ ଧଉଡ଼ି, ତର୍କୁନଗର୍ଜନ ଦେଖି ଶୁଣିଲେ—ବଞ୍ଚିବା ତ
ହୁରର କଥା, ନିଆଁଟା କହୁଲୁ ବୋଲୁ ବରଜାପହ ପରି ଦେହ
ଥରି ଉଠୁଛି । ଆଉ ସାକ୍ଷୀରେ ଦେଖିଲେ ପୋଖରୀ—
ପରିସ୍ରା ହୋଇଯାଇ ପିଲେହୁ କଞ୍ଚାପାଣି ହୋଇ ଶେଷ୍ଟ ।
ମହାରାଜ ! ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ମୁହଁଟା ଦେଖିବା ପୁଅରୁ କମିତ
ଭଲରେ ଭଲରେ ଘରରେ ପହଞ୍ଚିବ, ନୋହଲେ ସ୍ବପ୍ନଟା
ସ୍ବପ୍ନରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ ।

ରାଜା ବିଜୟ ସିଂହ—ବଡ଼ ଭ୍ରାନ୍ତ କଥା ତବ,
ଶିବିରରେ ନ ରହିବେ ଆଜି କେହି,
ସେନା ସୈନ୍ୟ ଯିବେ ସବେ
ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ।

ଯଦି ଏକା ରହୁ ଶିବରରେ ତୁମ୍ଭେ
ଅବହେଳେ ହେବ ତେବେ
ବିପତ୍ତିୟୁ କରକବଳିତ ।

ବିଦୁଷକ—(ବିକଳ ଭାବରେ) ବିପତ୍ତିର କରକବଳିତ । ମରସିବି,
ମରସିବି । ସମା ହେଉ ମହାରାଜ । ଏ ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଦି
ଛମୁରେ କେବେ ଅଜ୍ଞାନରେ ଦୋଷ କରି ଥାଏ, ତେବେ
ଯେ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତୁ ପଛେ ଏ ଯାହାକ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ? ଛମୁ
ସଙ୍ଗଛଡ଼ା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଯିମିତରେ ମୋ ଶବାଶ୍ଵତା ପଦ୍ମର
ଦୟାହୋଇ ମଝିରେ ମଝିରେ ଯିବ—ସିଂହରା ସେନାଗଣ
ପିମିତ ତାକତରକରେ ଜଗନ୍ତୁ ସେ ବସୟୁରୁ ଛମୁ ଅବଧାନ
ହୋଇଥିବେ । ଦୈବକଳ୍ପ ଯଦି ଯୁଦ୍ଧଟା ଗୁରୁତର ହୁଏ
ତାହାହେଲେ ମୋ ସବାଶ୍ଵବୁଦ୍ଧା ଲେକେ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି
ଏକା ନିଶ୍ଵାସକେ ମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ବାପଘରଠିକି ଦଉଡ଼ି
ଦଉଡ଼ି ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବେ । ମହାବାହୁ ! ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲାଟି
ସୁରୁଖୁରୁରେ ବସି ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ଛମୁକ ଏତେ ଦିନର
ପୋଷିବା ଯଶ ରହିବ, ଶତାଶ୍ଵମେଧର ଫଳ ପାଇବେ ।

ବିଜୟ ସିଂହ—ହେଉ ତେବେ;
ତବ ଇଚ୍ଛାମତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନେ—
ଆଦେଶିବ ସୈନ୍ୟଗଣେ ।

ବିଦୁଷକ—(ସ୍ଵଗତ) ରକ୍ଷା ମିଳିଗଲା । ହାହୁମା°, ହାହୁମା° ।
ମା ଦୁର୍ଗେ ! ମା ଦୁର୍ଗେ ! ଶିବଶମ୍ଭୋ-ଶିବଶମ୍ଭୋ ! ନୋହଲେ
ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା ଆଉ ଥିଲା କି । ଦିନ ପାଞ୍ଚଟା ସଂସାର ଭୋଗ

କର ନାହିଁ ହୋ ! ଏପରି ସୁନ୍ଦର ସ୍ଵପ୍ନର ଏପରି ଖାଇବା
ଚିତ୍ତ କୋଉଁ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅଛି କି ନା ସନ୍ଦେହ । ବହୁଗଳି !

ବିଜୟ ସିଂହ—ମନ୍ତ୍ରୀ !

ବିଷମ ସାହସେ
ଆମ୍ଭ ମୁକ୍ତିମେୟ ସୈନ୍ୟ ନେଇ
କରିଛୁ ଭରସା
ଦୁର୍ଗସ୍ଥିତ ବିଶାଳ ବାହ୍ମନି
କରିବାକୁ ବିଜୟ ମାନସେ ।
କହ ମନ୍ତ୍ରୀ !
ବିଶାଳ ସେନାରେ କର ଯୁଦ୍ଧ
ମମ ସାମାନ୍ୟ ସୈନିକେ
ହେବେ ନିଶ୍ଚୟ ପରାହତ,
ତୁଏ ନାହିଁ ଜୟ ଆଶା ମୋର;
କି କରିବା, କି ଉପାୟ କରିବା ସାଧନ ?
ସେନାପତି !
ତବ ଅଭିପ୍ରାୟ କିବା କରନ୍ତୁ ବ୍ୟକତ ।

ମ: କୃପାଳସିଂହ—ମହାରାଜ !

କିପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ ?
ଶୁଣିଛୁ ମୁଁ ଜନରବେ—
ପୁର ସେନାବୃନ୍ଦ:
ଦୁର୍ଜନର ବିପକ୍ଷରେ ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତେ ।

ଅଉ ପ୍ରଜାତପୁଅରମ୍ଭେ ବିପବ
 ପାଷଣ୍ଡର ପାଷଣ୍ଡ ଶାସନେ
 ସବେ ଖଡ୍ଗଦ୍ଵସ୍ତ,
 ରଥର ଚକ୍ରାନ୍ତ ଏକ
 ଶତ୍ରୀୟ କୁମାର, ଏକଦିନ କରି
 ଅଧିବାସୀ ବୃନ୍ଦେ
 ନେଇଛନ୍ତି ନେତୃତ୍ଵ ତାଙ୍କର —
 ନିଜ କରେ ।
 ଏବେ ହୋଇଲେ ସମସ୍ତ
 ଅସ୍ତି ଖଟିବେ ସେ
 ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରିଦ ।
 କରିବା ସଦୃଶେ ଦେବ
 ସମରାଉପାନ ।

ସେନାପତି—ମହାରାଜ ।

ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ବାହନୀ
 ନୁହନ୍ତି ସାମାନ୍ୟ ।
 ସବେ ଯୁଦ୍ଧବିଶାରଦ,
 ଅଉ ସାହାସିକ ବୀର—
 ନୋହୁ ପଶ୍ଚାଦ୍ଵପଦ—
 ପ୍ରାଣପଣେ ବୀରଦର୍ପେ କରିବେ ସମର,
 ନୋହୁବେ ସେ ନିରୁସ୍ତାହ କେବେ ।
 ଦେଇଛି ସୁଶିଖାଦାନ;

ସେନାପତି ମୁହଁ

ଜାଣେ ଯୋଜ୍ଞାଙ୍କ ଅନ୍ତରକଥା ।

ବିଜୟ ସିଂହ—ଉତ୍ତମ ବାରତା

ସେନାପତି । କର ସବେ

ଜୟ ଗାନ, ଆଉ ସୈନ୍ୟର ଗୁଳନା—

ଅନତିବଳମ୍ବେ ।

(ସମସ୍ତେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ରାଜପଥ

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସ୍ଵିତ୍ଵର ସଙ୍ଗୀ ଓ ମିତ୍ରଗଣ କଥୋପକଥନ ହୋଇ)

ହରିଗୋପାଳ ସେଠା—ଭୟା ! ଦୁର୍ଘନ୍ ସିଂହା; ବରୁର ଦେଖଣେ ସେ
କଲ୍ଲିକା ଶୁଣ୍ଢ ଯାତାହେ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀକୋ ଲଠି ଦୋଷୀକୋ
ଲଠି ! ଭଗବାନ୍‌ନେ ଐସା ଅତ୍ୟାଚାର୍ ସେ କବ୍ ରଷା
କରେ ଏତୋ ଦରବୁଡ଼ା ଅଶୁଏ ପାଣିକା ହାଲତ
ହେଉଛି !

ରାମଧନ ପାଣ୍ଡେ—ହାଃ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସ୍ଵିତ୍ଵ ! ତୁମ୍ଭର କପାଳରେ କି ଏହା
ଭୋଗ ଥିଲା—ଏପରି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ ଦଟଣା କି ବ୍ୟାତା
ତୁମ୍ଭପାଇଁ ଦଟାଇବାକୁ ରଖିଥିଲା ?

ହରିନାଥ ପାଣ୍ଡେ—ହେ ମହାଶୟ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! ତୁମ୍ଭ ଭାଗ୍ୟରେ ଦୁର୍ଘନ୍—
ସ୍ଵିତ୍ଵର ତମସାବୁତ କାରକକ୍ଷେ ଅବଦ୍ଧ ହେବାକୁ ଥିଲା !
ହାୟରେ କାଳ !

ଦାନଦୟାଳ ଭୂମ୍ୟାଧିପ—ଏ ପରି କଳିକାଳ ? ଏ କଳିକାଳକୁ କେହି
କଳି ନ ପାରିବାରୁ ସିନା କଳିକାଳ ନାମ ହୋଇଛି ।
ଏ କି ଅତ୍ୟାଚାର ! କି ଭୀଷଣ ନିଷ୍ଠୁରତା ! ହାୟରେ ଯୁଗ !

ହରିଗୋପାଳ ସେଠା—କଳିକାଳ ବୋଲୁନେସେ କଳି ଝଗଡ଼ା ମାର୍ପିଟ୍
ଖୁଣ୍ଟ ଡକାୟିତ ଲୁଟ୍‌ପାଟ୍‌କା ଯୁଗ ଏହି ଯୁଗକୋ ବୋଲୁଛି ?
ସତ୍ୟ ନାହିଁ; ଦୟା ଧରମ୍ ଏସବ୍ କାହିଁ ଛାଡ଼ି—ଭଗାବେଁ !

ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ବୃନ୍ଦାଧର—କାଳବଳୟର ଅନାବଶ୍ୟକ । ଅଜି ଜ୍ୟୋତିଃ
 ସ୍ଥିତର ବରୁର ହେବ । ଲୋକମାନେ ବରୁର ଶୁଣିବାକୁ
 ବରୁରାଳୟକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯାଏଁ; ଗୁଲ ଭଲ
 ବାନଦୟାଳ ଯିବା ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

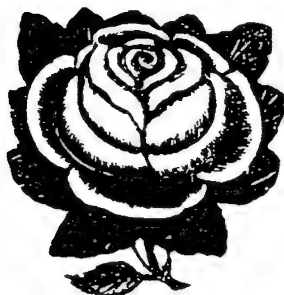
ସମ୍ପଦ ପାଣି—ହରିନାଥ ଭଲ ! ଗୁଲ ଅମ୍ଭେ ମଧ୍ୟ ଯିବା ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ହରିଗୋପାଳ ସେଠା—ସବ୍‌ଶେ ଗିୟା, ହାମ୍ ଦେଖ୍‌ଶେ ଯାଇବୁଁ ।
 ଅରେ ଲୋକ ତ ଧଉଡ଼ଛେ, ହାମ୍‌ସ ଯାଉଁ, ବରୁରଠୁ
 ଦେଖଣା ହୋଗା ।

(ଦ୍ରୁତପଦେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଞ୍ଚପରିବର୍ତ୍ତନ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ବିରୁଦ୍ଧଲୟ

(ରାଜା ଦୁର୍ଜନ ସ୍ତବ୍ଧ ବିରୁଦ୍ଧପତି ଆସନରେ ଉପବିଷ୍ଟ; ନିକଟରେ ଶରଣ ସ୍ଥିତ ମନ୍ତ୍ରୀ; ସେନାପତି ରତନ ସ୍ତବ୍ଧ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଶସ୍ତ୍ରହସ୍ତ ପ୍ରହରୀ ବେଷ୍ଟିତ; ଅନେକ ଭୂମ୍ୟାଧିକାରୀମାନେ ବିରୁଦ୍ଧଲୟର କିଛିତ ଦୂରେ ଉପବେଶନ ଓ ସମ୍ମୁଖରେ ଜ୍ୟୋତି ସ୍ତବ୍ଧ ପ୍ରହରୀ ବେଷ୍ଟିତେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ) ।

ମ: ଶରଣ ସ୍ଥିତ—ଏହି ସେ ଯୁବକ
ରାଜଦ୍ରୋହ ଇଚ୍ଛୁ
ରାଜ୍ୟ ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନେ
କରିଅଛି ପ୍ରଜାବୃନ୍ଦ ନେତୃତ୍ଵ ଗ୍ରହଣ ।
ଶୁଣି ଅନୁଚରେ
ଜଣାଇଲେ ଆସି ମୋତେ
ତେଣୁ ତାକୁ ବନ୍ଦୀ କର
ଶାସ୍ତ୍ରମୁରେ କଲୁ ଉପଗତ;
ଯଥାବେଶ ହେବ
କରିବ ଏ ଅନୁଗତ ଦାସ
ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ ।

(ଦଣ୍ଡାୟ ମାନ ହୋଇ) ସଭ୍ରହ୍ମ ଦର୍ଶକବୃନ୍ଦ ।

ରାଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ନିଶ୍ଚୟ ରହିଣ

ଶୁଣ ଅଦେଶ ବରୁର —
ପରହର ମୁଖରବ ?

(ପ୍ରହରୀ ପ୍ରତି) କର ଶୁଙ୍ଖାଳା ଉନ୍ମୁକ୍ତ
କର ଅ ଛମ୍ପୁରେ ବନ୍ଦୀ
ବରୁରାର୍ଥେ ଉପଗତ ।
(ପ୍ରହରୀଗଣ ତଥା କରଣ)

ଦୁର୍ଜନ ସ୍ତ୍ରୀ—(ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ପ୍ରତି)—
ଅପରାଧୀ ଯୁବକ !
କହ କିବା ନାମ ତବ ?

ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ତ୍ରୀ—ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ତ୍ରୀ ନାମ ମୋର—
ଉଭବ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହଲେ ।

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—(କୋଥରରେ) ଦୁର୍ଜାନ୍ତ ଯୁବକ !
ନାହିଁ ତିଳେ ଭୟ ?
ପ୍ରଜାବୁଦ୍ଧେ ବିଦ୍ରୋହ ଶୂଳକ ହୋଇ
ରାଜା ବୁଦ୍ଧିନ୍ତା ଅହତେ—
ହୋଇଣ ଅଗ୍ରଣୀ
କହ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବାଣୀ
କରୁଥିଲୁ ପ୍ରଜାଗଣେ ଉପାହତ ?
ଜାଣୁ ନା କି ରାଜଦ୍ରୋହୀଗଣେ—
ପରିଣାମେ କିବା ହୁଏ ?
ସିଂହସେ ମୁଁ ସତ୍ୟ କହ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବାହୁ—ମହାରାଜ ! ସତ୍ୟ—

ଅବଗୁରେ ହେଉଅଛି

ପରଜା ପାଳନ,

ଦେଖି କାର ନ ହେବଟି

ମନ ଉଚ୍ଛ୍ୱେଦ ?

ପ୍ରଜା କଷ୍ଟ ନିଶ୍ଚୟେ

ନ ହେବ କେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରଣେ

ଯଥାର୍ଥ ଭାଷଣେ ଅଗ୍ରସର ?

ବୃଣାସନ ଫଳେ

କରୁଛନ୍ତି ହାହାକାର ସଦା ପ୍ରଜାତୟେ ।

ଏ କି ଶାନ୍ତିର ବଗୁର ?

ପ୍ରଜା ସର୍ବସ୍ୱହରଣ,

ରାଜ୍ୟ ଯଥେଚ୍ଛାଶାସନ,

ସୁରକ୍ଷିତ ରଜା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରୀର ।

ଭ୍ରଷ୍ଟେ ନାହିଁ ରାଜାର—

ପ୍ରଜା ଦୁଃଖ ଶୋକେ ।

ରାଜ୍ୟ ଅନାବୃଷ୍ଟି, ଶସ୍ୟକ୍ଷୟେ

ପ୍ରଜାତୟ ଭାଷଣ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହେଉ

କରୁଛନ୍ତି ସଦା ଉପବାସ;

ତଦୁପରି,

ଦ୍ୱିଗୁଣିତ କରପାତ୍ର କର

ଅନାଦାୟେ ନିର୍ମୂଳରାଶି ହରି

ପ୍ରଜାଧନ, ପ୍ରହାରନ୍ତ ଏକ ବରଷିକା !

ବୈଦିକ୍ୟରେ ପଶୋଲ୍ଲୀ

ଖେଳଇ ସତତ !

ପ୍ରଜା କଲେହେଁ ବୁଝାସ

ନାହିଁ ତିଳେ ଦୟା ଟି ରଜାର ।

ମହାରାଜ । ଏ ଶାସନେ

ପ୍ରଜାକୁଳ ଶୋକ ଦୁଃଖେ—

ପରୋପେ କରନ୍ତି ଚିନ୍ତା ।

ଅନ୍ୟାୟ ସେ କେତେ ବା ସହବେ ?

କହୁ ରଜା ! ଦିନୁ ଦିନୁ

ଦୁଃଖ ସୀମା ବୁଝି ହେଲେ

ନ ସହବେ ଅଭି,

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ଉଠିବ ଜଳ—

ବିଦ୍ରୋହପାବକ । ସେଛାବୁଝ—

ରାଜଗନ୍ଧ କରବ ଦହନ—

ପ୍ରଜାଶକ୍ତ ବଳ—

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ଦେଖିବେ ସବେ ।

ଏହି ତ ମନ୍ତ୍ରଣା, ଏହା ବିନୁ—

ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ଭବ;

ଏ କି ଦୋଷ ମହାରାଜ ?

ଏ ସମୟେ ରଜାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ

ଛାଡ଼ିବା ସଂସନ, ପ୍ରଜାତତ୍ତ୍ୱେ—

ସୁଖୀ କର ଶାନ୍ତ ଦେବ ଦେଶେ;
 ପରଜା ରଞ୍ଜନ ଅଟେ, ରାଜାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
 କିନ୍ତୁ । ଚିନ୍ତ
 ବୁଝିବା ଦୋଷରେ,
 ହୃଦେ ହୁଏ ବିପତ୍ତିତ୍ରୟ — ବଣ ।

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—(କୋପ ଜର୍ଜରିତେ) —
 ଦାମ୍ଭୀକ ବନ୍ଦର ! ରେ ଶାସ୍ତ୍ର ।
 ରାଜ୍ୟସାର ହୁଅ—ବାକ୍ୟ
 କରଣ ରଚନ,
 ଉପୁଜାଉ ମୋର ଶାନ୍ତ ରାଜ୍ୟ—
 ପ୍ରଜା ବିଦ୍ରୋହୀଣୀ !
 କିନ୍ତୁ—ପରିଣାମ ସ୍ୱପ୍ନ ତୋହର ।
 ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ, ବିଶ୍ୱରକ —
 ନିନ୍ଦାରେ ଦୁର୍ମତ୍ତ !
 ମମ ସେନାପତି ମନ୍ତ୍ରୀ
 ବୃହସ୍ପତି-ସ୍ୱପ୍ନ ସମ ସୁଷ୍ଟିନା ପ୍ରବର,
 ନାହିଁ ରୁଣେ କରନ୍ତି ଶାସନ;
 କେଉଁ ରୁଣେ ଦୋଷ-ତାଙ୍କୁ—
 ବାହୁଲ ପାମର ?
 ମହାପାତ୍ରୀ ହୁଅ,
 ରାଜା-ପ୍ରଜା ପିତା-ପୁତ୍ର—
 ବିଦ୍ରୋହର ମୂଳ ହୁଅ ।

(ମନ୍ତ୍ରୀପ୍ରତି) ମନ୍ତ୍ରୀବର । ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ପାମର
କରେ ଶାନ୍ତବ୍ରଜେ ଅଶାନ୍ତି ଭରଣ,
ଶାନ୍ତି ଏହାର ଅତିବ ଶୁଷ୍କ ।
ଅତିଏବ ସେନାପତି !
ଏ ପାପୀନ ଦେନିଯାଅ ସମ୍ମୁଖ ଅମର—
ଅଉ ସବୁପ୍ରଜା ସମବେଦ ସୁଲେ
ଦେଖୁଥିବେ ସବେ—

(ସହସା ଜଣେ କଟୁଆଳର ପ୍ରବେଶ)

କଟୁଆଳ —(ଭୟାଞ୍ଜନ ଭାବେ) ମହାରାଜ । କାଳ ବିଳମ୍ବ କର
ଅନାବଶ୍ୟକ । ମୁଁ ପରିଣା ପାଶରେ ପହଞ୍ଚି ଦେବା ନିମନ୍ତେ
ଯାଇଥିଲି । ଶତ୍ରୁପକ୍ଷୀୟ ଅଶ୍ଵାରୋହ ସେନାଗଣ
ଦୁଇବେଳେ ଦୁର୍ଗାଭିମୁଖେ ଅଗ୍ରସର ହେଉ ଅଛନ୍ତି ।

(ନେପଥ୍ୟ କଣ୍ଠ ଡେଇଁ)

ହେଉଛି ମହାରାଜ । ଶତ୍ରୁଗଣର ଜୟଧ୍ଵନି ଶୁଣନ୍ତୁ !

ନେପଥ୍ୟ—“ଜୟ ମହାରାଜ ବିଜୟ ସୈନ୍ଧବ ଜୟ !”

ରତନ ସୈନ୍ଧବ—(ସତକ୍ଷେପେ ବାହାରକୁ ଯାଇ ପୁନଃ ପ୍ରବେଶ)

ମହାରାଜ !

ହେଲା ସବୁନାଶ !

ବିପକ୍ଷୀୟ ସେନା ନେଇ ଶତ୍ରୁଗଣ—

କରୁଛନ୍ତି ଦୁର୍ଗ ଅବରୋଧ ।

ଯାଏ ଦେଖା ଦୂରେ ବିଜୟ ପତାକା—
 ସୈନ୍ୟଗଣ ମୁଖରବ— (କଣ୍ଠହେର)
 ଓହ୍ଲେ । ଶୁଭେ,
 ବିଜୟର ଜୟରବ
 ବହୁ ମୁଖରତ—
 ଶୀଘ୍ର—ଶୀଘ୍ର ମହାରାଜ !
 କରବାରୁ ହେଉ ଦୁର୍ଗରକ୍ଷା ଚେଷ୍ଟା,
 ଅନତିବଳମ୍ବେ ।

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—(ଚମକ ପଡ଼ି) ଓହ୍ଲେ । ବିଜୟ ସିଂହର
 ଜୟଧ୍ବନି ରବ
 ଉତ୍ତଳେ ଅଦୂରେ !
 ପୂର୍ବ ଶତ୍ରୁ ବିଜୟ ସିଂହର
 ହେଲୁ ଅଗମନ—
 ସସୈନ୍ୟରେ କରବାରୁ
 ଦୁର୍ଗ ଅବମଣ
 ଅତକ୍ଷିତେ ।
 ଏବେ କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ?
 (ଇତସ୍ତତ ଭାବେ)

(ରତନସିଂହର ପ୍ରତି ଅଦେଶ ଦେବା)

ସେନାପତି !
 କି ଚାହୁଁଛ ଏବେ ?

କର ପ୍ରତିକାର ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ହୁଏ—
କରି ସୈନ୍ୟ ସମୁଦ୍ଧତ
ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରେ କର ହେ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି) ମନ୍ତ୍ରୀ ।
କଳପୟ ସୈନ୍ୟ ନେଇ
କର ଅମ୍ଭ ଦୁର୍ଗ ରକ୍ଷା ଚେଷ୍ଟା
ଯେହ୍ନେ ଶତ୍ରୁଗଣ
ନ ପାରନ୍ତି କରି ଦୁର୍ଗରେ ପ୍ରବେଶ ।
ସ୍ୱୟଂ ଯାଇ ମୁହଁ
କରିବ ଯେ ପରଖା ଉନ୍ମୁକ୍ତ—
ନିଜ ହସ୍ତେ ।

(ମନ୍ତ୍ରୀ ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ ଦୁଇଗଡ଼ରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଜ୍ୟୋତିଷ ସିଂହ ମୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବାରୁ ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣା
ଅବଲୋକନ କରି କେତେକ ସଙ୍ଗୀ ସହ “ଜୟ ମହାରାଜ ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ
ଜୟ” କହି ଜନୈକ ସୈନିକକୁ ପଦାଘାତ ଓ ଅସ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ
ଲଙ୍ଘନପ୍ରଦାନ କରି ଦୁଇଗଡ଼ରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

(ସସବ୍ୟସ୍ତରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଦ୍ମପତିବିର୍ଭୀ

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

ପରିଣା

(ରତନ ସିଂହଙ୍କ ସୈନ୍ୟଗଣ ପରିଣା ପାଣ୍ଠିରେ ଥାଇ ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ପ୍ରତି ଅସ୍ତ୍ର ବର୍ଷଣ କରିବା । ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କର ସୈନ୍ୟଗଣ ରଣକ୍ଷତ୍ ସୈନ୍ୟ ଓ କୃପାଳ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ସୈନ୍ୟ ବାହୁଳ୍ୟ ଏବଂ ପରିଣା ପାରହେବା । ବସନ୍ତର ଜାର ଆସି ସୈନ୍ୟ ଅଙ୍ଗରେ ଭେଦ କରିବା ଏବଂ କେତେକ ସୈନ୍ୟ ଆହତ ହୋଇ ଜଳରେ ଭସି ଯିବା ।)

ରାଜା ବିଜୟ ସୈନ୍ୟ—(ସ୍ବଗତ)—

ବିଷମ ବିପଦ ଆସି
ହେଲା ଉପଶ୍ଳିତ,
କି ଉପାୟ କରିବି ବା ଏବେ ?
ସୈନ୍ୟଗଣ କର
ଅତର୍କିତେ ଯୁଦ୍ଧ,
ହେଲେ ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ହତ ।
କେତେ ସୈନ୍ୟ ମୋର
ନ ପାରନ୍ତି ପରିଣା ଲଙ୍ଘନ କରି ।

(ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଅସ ଅସ ବାର ପୁତ୍ରଗଣ !

କରେ ମୁଁ ଆହ୍ୱାନ,
ଧନୁଧାରୀ ବୀରବ୍ରତ
ଚତାଇଣ ଗୁଣ

କର ଲକ୍ଷ ସେହି ଦୁର୍ଜ୍ଜନ ସୈନ୍ୟକୁ—

ଆଉ ଗଣ୍ଡ ଶରଦାତ

ବାୟୁ ବେଗେ ପେଶ

ଶହୁର ସେନାରେ ।

ଦିଅ ପ୍ରାଣ, ଦେଖା ଶକ୍ତି—

କର ବାରେ ! ଜନନୀର

ମାନ ଭଞ୍ଜାରଣ ।

ସୈନ୍ୟଗଣ—“ଜୟ ଜୟ ଏକଲିଙ୍ଗ ହର
ମାତା କାଳିକା ଚରଣ ।”

ବିଜୟ ହିନ୍ଦୁ—ବୀରଗଣ ।

କର ପ୍ରାଣପଣେ ଶକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ

ନାହିଁ ଚିନ୍ତା,

କର ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟେ ଅସ୍ତ୍ର ବରଷଣ

ଅଧୀନତା ନକର ସ୍ତ୍ରୀକାର;

ପରାଧୀନ ଅଟେ ମୁଖର ସମାନ ।

ବୀରବୃନ୍ଦ ।

କର ହିନ୍ଦୁନାଦ

ମହୋସ୍ଥାୟେ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷେ

କର ଅବମଣ ।

ବୁଦ୍ଧିବୃଦ୍ଧ ମୁଗ୍ଧେନ୍ଦ୍ର-ପେସନ —

ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ—

ଦିଏ କି ସେ କେବେ ଛଡ଼ି ?
 ଛଡ଼ି ଭୟ,
 ଧର ଦମ୍ଭ,
 ଦୁଃସୁଖି କର ଅସ୍ଥ ବରଷଣ
 ଦେଖାଇଣ ବାହୁଛଟା
 ରଣ ଟେକ ବୀରର ମହିମା,
 ପରାଜୟ କର ଶତ୍ରୁ ।
 ନ ବାହୁଡ଼ ସ୍ତବ୍ଧ —
 ଲଞ୍ଜୁଡ଼ ସଙ୍କୋଚ ଶୂନ୍ୟ
 ପଳାଏ ଯେପରି ।
 ଯାଳ ଅର୍ଯ୍ୟବୀରେ
 ଅର୍ଯ୍ୟର ଯା ସାରଧର୍ମ !
 ଫଳୁ ଯା ଫଳବ ଆମ୍ଭର କର୍ମରେ
 ରହ ଧର୍ମରକ୍ଷା କରି;
 “ମନ୍ତ୍ରର ସାଧନ ଅବା ଶରୀର ପତନ”
 ସବଦା ଆଦର୍ଶ କର—
 ଏହି—ବାସ୍ତବିକ ବାଣୀ ।

(ଦ୍ରୁତବେଗେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଚାରିଶୀ ପ୍ରବେଶ)

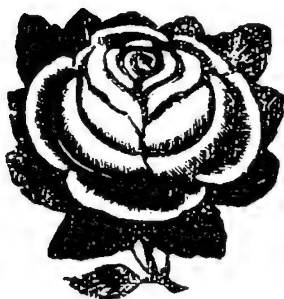
—ଗାନ—

ଶୂଳ ବୀର ଦର୍ପେ ମୁଗେନ୍ଦ୍ର ସନ୍ତାନ
 କର ଯଶୋଲୀର ମାନ ଉଦ୍ଧାରଣ ।

ମାତୁରୁପୀ ମାତା ଜନମତୁମିର
 ଭବିଷ୍ୟ ଯେହୁ ସୁପୁତ୍ର ମାତାର ।
 ନାହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରା ହେଲେ ସମରେ ସହାର
 ଜୟ ପରଜୟ ଶତ୍ରୁୟ ବେଭର ।
 ଗାଥ ଭଜ ସ୍ଵରେ ବାରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର
 ଜୟ ମହାରାଜ ବିଜୟ ସିଂହର ।
 ଗାଥ ସବେ ମିଳି ଦେଇ କରତାଳି
 ଜୟ ସେନାପତି ଜ୍ୟୋତିଷ ସିଂହଙ୍କର ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷର ଅନ୍ୟପାର୍ଶ୍ବ

(ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ଓ ନାଗରକଗଣ ଓ ପ୍ରଜାଗଣ

ସୈନ୍ୟବେଶେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ—ପ୍ରିୟ ଗ୍ରାହଗଣ !

ମହୋଦାର ମାତୃଭକ୍ତ ବୀରତୟ !

ଦେଖ ଭାବି,

ଅଜି ଅମ୍ଭ କି ଅନନ୍ଦ ଦିନ !

ଥୁଲେ ବୁଦ୍ଧ ନରଦେବ

କରୁଥୁଲେ ପରଜା ପାଳନ ପ୍ରହସେସ୍ତୁତେ ।

ସେହି ନରଦେବ ହୋଇଥୁଲେ ବିତାଡ଼ିତ;

କିନ୍ତୁ ହେଲା ଯଦୁ—

ଯଶୋଲ୍ଲୀର ଭାଗ୍ୟୋଦୟ

ପାଇଲା ସେ ପିତୃସମ

ଅଦର୍ଶ ନରେଶ ।

ନବୀନ ନୃପତି ପ୍ରଭୁଦ୍ରୋହୀ

ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ସେ ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ

କରେ ଯେ ନିର୍ଘ୍ନ କର୍ମ

ହରି ପ୍ରଜାଙ୍କ ସର୍ବସ୍ବ

ଦେଇ ବିନାଦୋଷେ ଦଣ୍ଡ ।

ଭୁଲିଲି କି ବାରଣ !
 ବେଗେ ତେଜ୍ୟା କରି
 ଫଦନ, ଅଳସ୍ୟ, ଈର୍ଷା
 ଶହର ଯା ପ୍ରିୟଧର୍ମ
 ପାଳ ହେ ସଦୃଶେ—
 ପ୍ରମାଣିତ କର ପ୍ରତିପଦେ,
 ଧନୁ, ଅସି, ଗଦା ଅସ୍ଥାଳନେ
 କର୍କଶ ଯାହାଙ୍କ ହସ୍ତ
 ତାଙ୍କର ସନ୍ତତି ବୋଲି ହୁଅ ପରଚିତ ।
 ରାଜା ବିଜୟ ନରେଶଙ୍କ
 ଜୟ ଅଶେ କର ତାଙ୍କ ସବେ ଜୟଗାନ ।

ସୈନ୍ୟଗଣ—“ଜୟ ଜୟ ମହାରାଜ ବିଜୟଙ୍କ ଜୟ” !

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ—ହୁଅ ଅଗ୍ରସର ବାରେ !

ହୁଅ ଅଗ୍ରସର ।
 କର ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ,
 ଜୟ ଗାନକର ମାତା ଚଣ୍ଡୀର ପୟରେ
 ମହୋତ୍ସାହେ, ବାରତାଳେ ପୁରୁ ରଣ ସୁଲୀ,
 ଉତ୍କଳ ସେ ରବ ଉଠୁ
 ଦିବି, ଭୁବି, ଅନ୍ତରାକାଶେ ।

ସୈନ୍ୟଗଣ—“ଜୟ ଜୟ ଏକଲକ୍ଷ, ହରହର ଏକଲକ୍ଷ” !

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ—ସଂଗଠିତ ସୈନ୍ୟଗଣ—

ହେ—ବୀର କୁମାର !

ଘେନ ଘେନ ନିବେଦନ ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ।
 ଦେଖି ତବ ଗରଗନ୍ଧ
 ହେଲୁ ସବେ ବଶୀଭୂତ,
 ଏ ବାଲ୍ୟ ବୟସେ—ବାଳଗାର—
 ଅଭିମନ୍ୟୁ ପରା
 ହେଲୁ ତବ ଅଞ୍ଜନୀନ ।
 କିନ୍ତୁ କରୁ ସବେ
 ବିନୟରେ ଏକଇ ପ୍ରାର୍ଥନା,
 କର ତାହା ଅତିରେ ପୁରଣ ।

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ—କି ପ୍ରାର୍ଥନା କହ;
 ଯଦି ଆଏ ମୋ ଶକତି
 କରପାରେ ତେବେ
 ତୁମ୍ଭକୁ ପ୍ରଦାନ ତାହା ।
 ହେଲେ ପ୍ରୟୋଜନ
 ଶତ ଜନ ଉପକାରେ
 ଉତ୍ସର୍ଗ ମୁଁ କରପାରେ ଜୀବନ ମୋହର ।

ସୈନ୍ୟଦ୍ଵୟ—ବାରେଉମ ଯୁବକ ପ୍ରବର ।
 ହେଲୁ ଅଜାବ ଆନନ୍ଦ ସବେ
 ଶୁଣି କଣ୍ଠେ
 ତବ ଶିଷାପ୍ରଦ ବାକ୍ୟ ।
 ଏଣୁ କରୁଛୁ ପ୍ରାର୍ଥନା,

ହୁଅ ସୈନ୍ୟ ସେନାପତି ।
କରନ୍ତୁ ଆଦେଶ
ଯଥା ସ୍ଥାନେ କରିବାକୁ ଅଭିଯାନ ।

ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ତ୍ରୀ — ବୀର ବୃନ୍ଦ !

ଯଦି କର ସ୍ନେହେ ଅରପଣ
ସେନା ଚୂଳନାର ଭାର ମୋହୁ ଶିରେ
ସବୁ ସୁସମ୍ପଦେ — ତବ ବାକ୍ୟ
କଲି ସାଦରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ;
ନ ସହେ ବିଳମ୍ବ ଆଉ ।

(ରତନ ସ୍ତ୍ରୀର ସୈନ୍ୟ-ସମବେତ ସ୍ଥଳକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)
(ଚାରିଶୀ ଗୀତ ଗାଉ ଗାଉ ପ୍ରବେଶ)

—ଗୀତ—

ଶତ୍ରୁ ବିଜୟ	ଶିଖା ବଜାଇ
ଜାଗ ଜାଗ ରଣଯାତ୍ରୀ !	
(ଗାଅ) ଜୟ ଜୟ ମା	ଜନ୍ମଭୂମି—
ବୀର-ଜନମ-ଦାତ୍ରୀ ।	
ଭୀମ ଗରବେ	ଚିର ଗୌରବେ
ଯଶୋଲ୍ଲୀର ଗାଏ ଅଜାତ ଗୀତ	
ଜାଗ ରେ ଜାଗ ରେ	
ବୀର ସରଗ	
ରଣ ରଞ୍ଜନେ ବନ୍ଧ ପାଇ !	

ଶତ୍ରୁ ଶୋଣିତେ

ଭସାଅ ମେଦନା

ଉଚ୍ଛ୍ଵସି ଉଠୁ ପ୍ରଳୟ ବାଟ ।

(ଗାଅ) ବିଜୟ ହର୍ଷେ

ଯାହୁ ମାଂ, ଜୟ

ରଣ-ରଞ୍ଜିତ ଜଗଜ୍ଞାନୀ ।

(ଗାଉ ଗାଉ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ

ଶଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

ରଣସେନ୍ଦ୍ରର ଅପର ପାର୍ଶ୍ବ

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ ରଣସେନ୍ଦ୍ରରେ ସଂଘେନେ ଉପସ୍ଥିତ,
ରତନ ସିଂହର ସୈନ୍ୟ ପ୍ରତି ଡାର ଚଲାଉବା)

ରତନ ସିଂହ—ସାନ୍ତ ହୁଅ ସୈନ୍ୟଗଣ !

କର ଅସ୍ତ୍ର ସମ୍ବରଣ ।

ସୈନ୍ୟଗଣ—(ଅସ୍ତ୍ର ସମ୍ବରଣ କରିବା)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ—(ରତନ ସିଂହ ପ୍ରତି) —

ଦେଖି ତବ ଅସ୍ତ୍ର ସମ୍ବରଣ

ହେଲି ଅଗାଧ ଅନନ୍ଦ,

ଆସ, କର ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟ,

ପାପୀ ନିଷ୍ଠାସନ କାର୍ଯ୍ୟେ

ହୁଅ ଅଗ୍ରସର ।

ରତନ ସିଂହ—ହେଲି ତବ ବାକ୍ୟେ ସୁସମ୍ମତ

କି ଅଦେଶ କର, କରବି ପାଳନ ।

(ବିଜୟ ସିଂହ, ରଣଜିତ୍ ସିଂହ, କୃପାଳ ସିଂହ ସଂଘେନେ
ସମରଭୂମିରେ ଉପସ୍ଥିତ)

ବିଜୟ ସିଂହ—ଦେଶ ବୀରବୃନ୍ଦ !

ବିପତ୍ତିର ସେନା-

କି କାରଣେ କରୁଛନ୍ତି

ଅସ୍ତ୍ର ସମ୍ବରଣ—

ଏ କି ? ହେଲେ ସର୍ବେ ପ୍ରଭୁଦ୍ରୋହ ।

ସେ:ରତନ ସିଂହ—(କରଯୋଡ଼େ) ମହାରାଜ !

ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ସାଧୁ ବ୍ୟବହାର

ତୁଷ୍ଟ ସଦା ଏ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀ ।

ହୁରୁଛନ୍ତି ଅଦ୍ୟାବଧି ସେହି

ସୁଶାସନ,

ଅଉ ବାରବୁନ

ସେନାଗଣେ ଛମ୍ପୁ ଦରଶନ ପାଇ

ହୁଅନ୍ତି ଆନନ୍ଦ,

ପୁନ କି ପାଇଲ ଚରତ୍ୟାଗୀ ଥିବା—

ପିତୃପଦ ।

ଦେବ !

ଭକ୍ତିଭରେ ଉତ୍ତଳେ ହୃଦୟ,

କରନ୍ତୁ ଗ୍ରହଣ ଦେବ

ମମାଭିବାଦନ ! (ଅଭିବାଦନ କରିବା)

ବିଜୟ ସିଂହ—ହେଉ ହେ ମଙ୍ଗଳ !

ହୁଅ ତେବେ ସର୍ବେ ଅଗ୍ରସର ।

ରତନ ସିଂହ—ଶୁଲ ସୈନ୍ୟଗଣ !

ନର ପଣ୍ଡ ! ସେ ନର ପିଣ୍ଡାତେ—

ପୁନରୁପେ ପାଇ

ଯଶୋଲୀର ମାତା

ପାଉଅଛି ମହା ମନସ୍ତାପ ।

ତେଣୁ କରିବାରୁ ହେବ
ମାଛାର ମାନସ ଶାନ୍ତ ।
କରିବା ରଞ୍ଜିତ ଏବେ—
ଶହୁରକ୍ତେ ମାତୃପଦ ।
ଅସ ବାରେ !
ଦେଶଦ୍ରୋହ-ମସ୍ତକଚ୍ଛେଦନ ବ୍ରତେ—
ହେବା ଅଗ୍ରସର ।

ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ତବ୍ଧ—(ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ କରି ଭ୍ରମସ୍ତରେ ଅସ୍ତ୍ର-
ସଂକାର କରି ସୈନ୍ୟଗଣଙ୍କୁ ଜହ୍ନବା)
ଗୁଲ କରି ଦୁଡ଼ଚିତ୍ତ
ସୁଧାଭର ଜାଣି ଶୀଘ୍ର—
ପ୍ରଜାଗଣ !
ନିଅ ପ୍ରତିଶୋଧ
ମନେ ଭାବି ନରାଧନ—
ପାପିଣ୍ଡ ଶାସନ ।
କରି ଦୁର୍ଗଅବରୋଧ
କର ଶହୁର ସହାର,
ଉତ୍ସାହରେ କର ଜୟଗାନ
“ମହାରାଜ ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ ଜୟ” ।
ସୈନ୍ୟଗଣ—“ଜୟ ଜୟ ମହାରାଜ ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ ଜୟ !”

ଯବନିକା

ଚରୁଥ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ପ୍ରାଚୀର

(ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ, ମନ୍ତ୍ରୀ ଶରଣସିଂହ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର ନିକଟରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

(ସସବ୍ୟସ୍ତ୍ର ଦୂତର ପ୍ରବେଶ ଓ ଅଭିବାଦନ)

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—(ଭଦ୍ରବେଶ ଭରେ)

କହ ରେ କହ ରେ ଦୂତ !

ରଣସମ୍ଭାର,

କି ଘଟିଲା, କି ହେଲା କି ହେଲା ?

କହୁ ସେନାପତି ଜୟସମ୍ଭାର

କର ତୁମ୍ଭ ଆକୁଳ ପରାଣ ମମ ।

ଦୂତ— ମହାରଜ ! ହାୟ ! ହାୟ !

କି ବଞ୍ଚିବି ବିଷମ ବିପଦ କାଳ

ହେଲା ଉପସ୍ଥିତ ।

ସୈନ୍ୟ ଦେନି ବିଜୟ ନରେଶ

କଲା ଅତୀତିତେ ଦୁର୍ଗ ଅବମଣ;

• ମହାବାହୁ ! ଆଉ ନାହିଁ—

ଆଉ ନାହିଁ ରକ୍ଷା !

ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ—
 ହୋଇଥିଲା ବନ୍ଦୀ,
 ଦେଖି ସୁଯୋଗ ସମୟ—
 ଉଠିଲା ସେ ବାରଢ଼ାକେ,
 ଯଥା ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ—
 କେଶର ଫୁଲର ଉଠେ,
 ଅମିଷରେ ଲଲାୟୀତ ମୁଗେନ୍ଦ୍ର ପରାୟେ ।
 ପ୍ରଜାଗଣେ ହୋଇ ସମ୍ମିଳିତ—
 କଲେ ତବ ଦୁର୍ଗ ଅବମଣ ।
 ରଣସ୍ଥଳେ ନିଧୁମ ଅନଳ ସମ
 ଦିଶେ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ଜ୍ୟୋତି ।
 ବନ୍ଧପରିକରେ
 କମ୍ପାଇଣ ରଣସ୍ଥଳ —
 କମ୍ପାଇଣ ଆକାଶ ପାତାଳ
 ବିଦ୍ରୋହୀ ପ୍ରଜାଏ,
 ପ୍ରଳୟ ଝଞ୍ଜାର ସମ
 କରୁଛନ୍ତି ଭୈରବ ଝଙ୍କାର—
 ବାର ରବେ—
 ଅଉ ପଦାନୁସରଣ ।
 ମୋହର ହୁଅଇ ମନେ
 କିବା ସ୍ଵୟଂ ରଣଦେବ
 ଯୁଦ୍ଧାଙ୍ଗନେ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତେ

ହେଲେ ଅନର୍ତ୍ତକ ।
 ହାୟ ! ହାୟ !
 କି କହୁବି ଦୁଃସହ ସମ୍ବାଦ ?
 ଛମୁକ ବାହନୀ
 ସେନାପତି ରତନ ସ୍ତ୍ରୀର ସଙ୍ଗେ
 ଅତତାପୀ ବଶ୍ମାସ ଘାତକେ,
 ତ୍ୟାଗ କରି ଛମୁକ ଆଶ୍ରୟ
 ବନ୍ଧଲେ ଶତ୍ରୁର ପଦ
 ଲଜ୍ଜା ତେଜ ମନୁ ।
 କରି ସବେ ପରାଣା ଲଘନ
 ଦୁର୍ଗଅବରୋଧ ପାଇଁ
 ହେଲେଣି ନିକଟ —
 ଏବେ ନକର ବିଳମ୍ବ
 କରିବାକୁ ହେଉ ଦେବ
 ଅସୁରସା ଚେଷ୍ଟା:—
 ଶତ୍ରୁମୟ ହେଲା ଏ ଭୁବନ ।
 ନ ଦିଶେ ଉପାୟ ଦେଖି
 ଅଇଲି ପଳାଇ,
 ଶ୍ରୀଛମୁରେ ଜଣାଇବା ଆଶେ;
 ଯଥା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୋହର,
 କ୍ଷମା ହେଉ ଅପରାଧ ମମ ।

ଦୁର୍ଜନ ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଦ୍ଦବର ।

. ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ଦେଖାଇଛ—
 ତୁମ୍ଭେ, କରିଅଛ

ବହୁତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ,
ଯାଅ ଦୁଇ ଯଥାସ୍ଥାନେ ତବ;
ଯାଏଁ ମୁହିଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନେ
କରିବି ତା ଅୟୋଜନ ଏବେ ।

ଦୁଇ—ଅଜ୍ଞ ମହାରଜ !

(ଅଭିବାଦନ କରି ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—(ସ୍ବଗତ) ହାୟ ! ହାୟ !

ଅଜି କି ମୋହର ଏହି
ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ସମୟ ।
ଦେଖି ମୋ ଅପଦ କାଳ
ଦେଲେ ଛଡ଼ି ଯୁଦ୍ଧ ।
ପ୍ରଭୁଦ୍ରୋହୀ ଅବଶ୍ୟାସୀ ସୈନ୍ୟଗଣେ
କଲେ ହେୟ ପ୍ରଭୁର ଅଦେଶ ।
ଶତ୍ରୁପଦେ ଖଟିଲେ ସେ ଯାଇ
କରି ଅସ୍ତ୍ର ତ୍ୟାଗ—
ଏବେ କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମମ ?

ହାୟ ରେ ପାଷଣ୍ଡେ
ପ୍ରଭୁଦ୍ରୋହୀ ଫଳେ
ହେବ ସବେ ଅପରାଧୀ—
ଜଣ୍ଡର ତରଣେ ।
କି କରିବି—କାହିଁ ଯିବି—
କି ଉପାୟ କରିବି ସାଧନ ?
ଅହା ! ନ ହେଲା କାମନା ସିଦ୍ଧି

ଥିଲା ଯେଉଁ ଅଶା —

କାଳ ମୋର ଏବେ ଉପସ୍ଥିତ

ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରୂପ ମଧୁସାନେ

ହୋଇ ଅଶାସ୍ୱୀତ

କରିଥିଲି ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ନାଟକାଭିନୟ ।

ଯେହୁ ଅକର ସମାପ୍ତି—

ହେଲା ମୋର ଯବନିକା ଭାଗ୍ୟର ପତନ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରୂପ ହେଲା ମୋର କାଳ—

ତାହାପାଇଁ ହେଲା ମୋର

ଭାଗ୍ୟର ବି ଚର ଅସ୍ତମିତ;

ଘେନି ଯିବି ଅମୂଲ୍ୟ ରତନ ରାଜକୋଷ୍ଠ ।

ଯେହେ ରକ୍ଷା ହୁଏ ପ୍ରାଣ—

ବିହୃତ ଅଟଇ ଅଗ୍ରେ କରିବି ମୁଁ

ତହିଁର ଉପାୟ ।

ବିଳମ୍ବରେ କାର୍ଯ୍ୟନାଶ ହୋଇ

ଶେଷେ ହେବି ମନେ ଅନୁତାପ ।

(ଭତସ୍ତତ ଭାବେ)

(ମନ୍ତ୍ରୀପ୍ରତି)—କି ଉପାୟ ମନ୍ତ୍ରୀବର !

ହେଲା ସବୁ ଅଶା ବିଦୁରତ

ଏ ମହା ଅପଦ କାଳେ

କି କରୁ ବିହୃତ ?

ଶରଣ ହେଉ—ମହାରାଜ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପାୟସାଧନେ

ନାହିଁ ଅଉ କାଳ
 ଥିଲେ ଏ ଶରୀର
 ପରେ କରିବା ବିଜୟ ତେଣୁ —
 ରାଜ୍ୟଧନେ ବଳାଇ ମାନସ ।
 ମମ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ—
 ଦିଶେ ଏକଇ ଉପାୟ
 ରାଜକୋଷ୍ଠ ଘେନି ବହୁ ମୂଲ୍ୟ
 ରତନ ନିବନ୍ଧ;
 ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ଦେଇ ଶୀଘ୍ର
 କରିବାରୁ ହେବ ପଳାୟନ ।

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—ଯାଅ ତୁର,
 ବିଶ୍ୱାସି ଭୃତ୍ୟଙ୍କୁ
 ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାରେ ରଖ କରି ସୁସଜ୍ଜିତ
 ବେଗଗାମୀ ତୁରଙ୍ଗମ ଦ୍ୱୟ ।
 ଅସିବ ପାଶକୁ ମୋର
 ଅନତି ବଳମ୍ବେ ।

ଶ: ମନ୍ତ୍ରୀ—ଯଥାଦେଶ ।

(କହୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—(ସ୍ୱଗତ) ଯାଏଁ ମୁହିଁ,
 ଘେନିଅସେ ଶୁଣ
 କରିବାରୁ ରାଜକୋଷ୍ଠ ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୋଚନ ।

(କହୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ

—

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ରାଜ ଅନ୍ତଃପୁର କୋଷାଗାର

(ରାଜା ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ କୋଷାଗାରରେ ରତ୍ନରାଶି ଅହରଣ
କରି ରଖୁଥିବା ସମୟେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶରଣ ସିଂହର ପ୍ରବେଶ,
ମନ୍ତ୍ରୀରୁ ରତ୍ନରାଶି ବୁଜୁଳା ଧରି ଦେଇ)

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—ଯାଅ ମନ୍ତ୍ରୀବର !

ଦେଖ ସଙ୍ଗେ ରତ୍ନରାଶି

ନ କରି ଅପେକ୍ଷା ମୋତେ;

ଯାଅ ଶୁଭ ସୁଭିକ୍ଷ ମାର୍ଗରେ—

ପଛେ ପଛେ ଯାଉଅଛ ମୁଁହିଁ ।

ଶରଣ ସିଂହ—ଯଥାଦେଶ ମହାରାଜ !

କିନ୍ତୁ ଏ ଅଟେ ବିପଦ ସ୍ଥଳ—

ଦେବ ! ବିଳମ୍ବେ ହେବଟି ସର୍ବନାଶ ।

(କହ ରତ୍ନ ବୁଜୁଳା ଧରି ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ କୋଷାଗାରରୁ ବାହାର ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବା ବେଳେ
ସହସା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାହି ପ୍ରବେଶ ଓ ସତକ୍ଷେପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।)

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—(ସ୍ତମ୍ଭିତ ଭାବେ ସତକ୍ଷେପେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକୁ ଦେଖି)

(ସ୍ଵଗତ)—ଏ କିଏ ?

ଅମୂଲ୍ୟ ରତନ !

ନାହିଁ ଯାର ରୂପର ଉପମା,

ଯା'ର କ୍ୟାତି ସଙ୍ଗେ

ହୁଏ ଏ—

ସାମାନ୍ୟ ରତନର କ୍ୟାତି ।

ଏ ଅପୁର ଅବଳାର ରୂପ,

ହରହ ମାନସ ମୋର;

ଏ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ରତ୍ନ ଛଡ଼ି

ହୁଏ ଦ୍ରବ୍ୟ ବଳାଭୁକ୍ତି ମତି !

ଦେଖେ ଯାହା ନେତ୍ରେ,

କେଉଁ ପ୍ରାଣେ ଯିବିଛନ୍ତି

ଅମୂଲ୍ୟ ହେମାଙ୍ଗୀ ?

ଗଲେ ତେଜ ପ୍ରାପ୍ତିକଥା,

ଅଉ କିପାଁ ପ୍ରାପ୍ତିଅଶା—

ରଖିଥିବି ମନେ ?

ଅଲଭ୍ୟ ପ୍ର ପତି ନିଧୁ

ଛାଡ଼ି ପଳାଇବା ଅଟେ

କାୟୁରୁପ କାର୍ଯ୍ୟ ।

ଯାହା ପ୍ରତିଅଶେ ଏତେ ଦୃଢ଼

ଏତିକି ବିଭ୍ରାଟ

କରିଥିଲି ସ୍ବୟଂଚଳ—

କିପରି ମୁଁ ଯିବି ତେଜି ତାରେ ?

(ପ୍ରକାଶ୍ୟ)

(କାତରଭାବେ ବନାତ ସ୍ଵରେ)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ।

ମୋର ମାନସହାରଣୀ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ।

ଦେଖ ଅସି

ହେଲୁ ମୋର ତବ ଦେନି ସବନାଣ ।

ହସ୍ତରୂପ ଏହି ଦୁର୍ଗ—

ଅଜ୍ଞ ନାହିଁ କିଏ ଅଣା ମୋର ।

ସ୍ନେହର ପ୍ରତିମା । ପ୍ରାଣ ବଳ—

ସ୍ନେହ କରେ ମୁହିଁ;

ତୋର ପ୍ରତି କରି ଅଣା

ପାଉଛି ମୁଁ ଅସୀମ ଯନ୍ତ୍ରଣା ।

ତେବେ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ଚିନ୍ତା,

ନାହିଁ ଯେ ବିଷାଦ ମନେ

ଥିବାରୁ ଭରଷା—

ତବ ପ୍ରେମ ଲଭି ଅଣା ମନେ ଜନ୍ମାନ୍ତର

ପ୍ରଜାତୟୁ, ପାଇ ମୋର

କଠୋର ଶାସନ

ହେଲେଣି ବିରକ୍ତ ଅଜ୍ଞ —

କଲେଣି ବିଦ୍ରୋହ,

ପରିଣାମେ ହେଲୁ ଏ ଦୁର୍ଗତ ।

ଏ ମୋ ଦୁର୍ଗତର ହେତୁ

ଅଟନ୍ତି ପିଅର ତୋର ।

ପାଇଁ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଃ ସ୍ନେହର ଉତ୍ସାହ
 ପ୍ରଜାଗଣ ମିଶ୍ର କଲେ ମୋତେ
 ଦୁର୍ଗ ବାତାନ୍ତ;
 ଅତି ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ
 ଉଭୟ ବାହନୀ
 କରି ଆକ୍ରମଣ ଦୁର୍ଗ
 ନେଲେ ମୋର ବିଜୟ ସମ୍ପଦ ହର ।
 ତେଣୁ ବାତାନ୍ତ ବୃକ୍ଷସମ
 ହେଉଛି ଅଥୟ !
 ଦେଶ ଦୁର୍ଗ ବାତ୍ୟାସମ
 ବୁଲେ ମୋ ମାନସ
 ଚରଦନ ଆଶା ହେଲୁ ବୁଝି ।
 କିନ୍ତୁ ତୋର ରୂପର ପିପାସା
 ନ ହୁଅେ ମାନସ ମୋର
 କର ଗୋପୁରଣ ତୋର
 ପ୍ରେମନୀର ଦାନେ ।
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! ପ୍ରାଣର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା !
 (ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରେ ଗୁହଁକା)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବାଞ୍ଛା—ନିବୋଧ !

ଅନୁଭବ ଯୁକ୍ତ !
 ଫଳ ଲଭେ କରେ କର୍ମ
 ଅଜ୍ଞାନ ମାନବ ।

କିନ୍ତୁ !

ବିରୁଣି ଫଳ ଦିଅନ୍ତି ମହେଶ ।

ମୋତେ ଅବା କହୁ ନାହିଁ କେତେ—

ନଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ

ନିଷ୍ଠୁର ଭବରେ,

ଏବେ ଦେଖି ତବ ଅପଦ ସମୟ

ଅବଳା ହୃଦୟ ମୋର

ହୁଏ ତରଳିତ, ଭାବ

ଭବିଷ୍ୟତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭ୍ରମର ।

ତବ କୃତ ଅପରାଧ

ଜୀବନରେ ଲବେ ମାତ୍ର ଶାନ୍ତି

ନ ଦେବଟି କେବେ ।

ଏ ରାଜ ବିଭବ ଭୋଗ

ନାହିଁ ତବ ଭାଗ୍ୟେ ।

ଅନ୍ତମ ସମୟ ତବ

ହେଲା ଉପସ୍ଥିତ ।

ଭବୁଅଛ ମନେ—

କରି ପଳାୟନ ରଖିବ ଜୀବନ ?

କିନ୍ତୁ ଭ୍ରାନ୍ତ ତବ ଏ ବିରୁର,

ନ ହେବ ପୁରଣ କେବେ ।

ଶାନ୍ତି ପିତା—

ଦେବେ ଯମା ଯମା ରାଣେ

ଅବା ଯିମି ତବ ଅପରାଧ ।
 କିନ୍ତୁ,
 ପ୍ରଜାଗଣେ ବସି ରାଜସିଦ୍ଧାସନେ
 ଦେଇଅଛୁ ଯେଉଁ ପୁରସ୍କାର
 ଏବେ ସେହି ପ୍ରତିଦ୍ଵାସା
 ପୁରଣ ଆଶାରେ,
 ସବେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ବୃତ୍ତାଣ କରେ
 କୋପରରେ ମୁହୁର୍ମୁହୁ
 ସ୍ଵର୍ଗଲୋକ ଶସ୍ତ୍ର—
 ପ୍ରତିକ୍ଷାରେ ଛନ୍ଦି ରହି—
 ତବ ପ୍ରତିକାର ନାହିଁ ଆଉ ।

ନେପଥ୍ୟ—“ଜୟ ମହାରାଜ ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ ଜୟ”

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ—(ଚମକି ପଡ଼ି)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା !
 ଆଉ ନାହିଁ ବାକ୍ୟାଳାପ କାଳ ।
 ହାୟ ! ତବ ଶଶି-ମୁଖ ଦେଖି
 ଦୃଷ୍ଟି ମୋ ଏସନ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ।
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! କର ବାକ୍ୟ ରକ୍ଷା—
 ଅଶ୍ଵପୁଷ୍ପେ କର ଆବେଦନ;
 ମୋର ବିଷୟ ସେବକେ
 ରହୁଛନ୍ତି ଗୁପ୍ତଦ୍ଵାର ନିକଟରେ ।
 ଶୁଣୁଥିବେ,

ବିଳମ୍ବରେ ହେବ କାର୍ଯ୍ୟନାଶ,
ଏ ସକଟ ସ୍ଥଳୁ କରିବା ଗୋ
ଶୀଘ୍ର ପଳାୟନ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—(ମରାଜିତ୍ରୀବା ଉତ୍ତେଜିତ କରି କୋଥରରେ)

ଦୂରଦୃଷ୍ଟ ମୋ ନିକଟୁ
ପାମର ଦୁଷ୍ଟତା ।
ପାପ ମୁଖେ ପାପକଥା —
କରୁ ଉଦ୍ଧାରଣ,
ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ ତିଳେ ତୋର, ବବର ପାଷଣ ।
ନିକଟରେ ମୁଖୁ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ,
ତେବେ ରେ ଦୁଷ୍ଟତା ।
ପାପ ପଥୁଁ—ପାପକାର୍ଯ୍ୟୁ
ନ ହୁଏ ନବୁଦ୍ଧ କିପି ମନ ତୋର ?
ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ପାଇଁ
କର ବିଚ୍ଛେଦରଣେ ପ୍ରାର୍ଥନା,
ଦିଅନ୍ତୁ ସୁଜନ ।

ଦୁର୍ଜନ ସଂହ—(ସ୍ବଗତ)

କିବା ଚିନ୍ତା ପ୍ରାଣପ୍ରତି ଅବା—
କିବା ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଭୟ ଅଭି ?
ଅଜାତି ଅଗ୍ନିରେ ହେଲି ଅଗ୍ରସର
ଅଭି କିବା ଲଜ୍ଜା ?

ଆସି ଏବେ ଶେଷ ଦଶା—

ଦେଶେ ଶେଷ ପାପ ପଥ

ପରଶାମେ କିବା ହୁଏ ।

ସ୍ନେହ ବାକ୍ୟେ ନ ପାରିବି କରି ବଣ

ନ କରିବ ଅଙ୍ଗୀକାର

ପିବାରୁ ସଙ୍ଗରେ ମୋର ।

ଏ ବାମାର ଦର୍ପରୂଷ —

ନ ପାରିଲେ କରି

ଅବା ନ ଲାଗିଲେ ତାକୁ,

ଃ ହେବ ପୁରଣ ମୋର ପ୍ରତିହଂସା କେବେ ।

କରି ବାହୁବଳ

ରମଣୀରେ ଅକର୍ଷିବ ବଳେ ।

(ସହସ୍ରା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ହସ୍ତଧାରଣ କରିବା; କରସ୍ପର୍ଶେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ସଙ୍ଗୀତ
ଅରିବା; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସଜ୍ଜୋରେ ହସ୍ତ ଛଡାଇ ଦୁର୍ଜନ ଉପରେ ପଦାଘାତ
କରିବା; ଦୁର୍ଜନର ପୁନରାୟ ହସ୍ତଧାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା କଟି ଦେଶରୁ
ଲଙ୍କାପୁରୀତ ଭାବେ ହସ୍ତରେ ହରିକା ବାହାର କରି ଦୁର୍ଜନର ବକ୍ଷ
ଦେଶକୁ ଲକ୍ଷ ଉଡ଼େଇନ କରିବା ।)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—(ସରୋଷେ ! ସାବଧାନ !

ସାବଧାନ ରେ ନରପିଣ୍ଡାତ !

ଏକପଦ ହେଲେ ଅଗ୍ରସର

(ହରିକା ଦେଖାଇ)

ଏ ଗନ୍ଧ ହରିକାଘାତେ

ଦେଖାଇବି ବୀରବାଳା—

ବାବୋଚିତ କର୍ମ ।

ମ୍ଳେଚ୍ଛ, ବିଶ୍ଵାସଦାତକ, ଦୟା, ରେ ବକର ।

ଦେଖିବୁ ତୁ ଶତ୍ରୀୟ ବାଳାର

କ୍ଷତକାର୍ଯ୍ୟ

ନରାଧମ ।

(ହରିକା ଦୁର୍ଜନର ବସ ନିକଟରେ ଧାରଣ ଓ ଦୁର୍ଜନର ସଭ୍ୟେ

ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହେବା ସମୟେ ସହସା କେତେକ ସୈନ୍ୟ

ଓ ସେନା ସହ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହର ପ୍ରବେଶ ଓ

ଦ୍ଵାରଦେଶେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ତରବାସ୍ୟ ହସ୍ତେ

କେତେକ ସେନାକର ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ—(ସହସା ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ)

ଆରେ ରେ ପାମର ।

କୁଳାଙ୍ଗାର,

ନରପଣ୍ଡ । କରୁ ତେଷ୍ଟା

ରମଣୀର ଗୌରବ ନାଶନେ ?

ନ ବିଚାର ତିଳେ

ରେ ପାଷଣ୍ଡ ! ଆରେ ରେ ପିଣାତ !

ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବେଗେ

କରଥାନ୍ତା ଏହି ଅସି

ତବ ଗ୍ରୀବା ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ।

କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଗଳ ମୁଠିକ ।
 ନାସହତ୍ୟା, ଭଣହତ୍ୟା,
 ବାଳହତ୍ୟାକାଶ ନରକର କାଟ
 କରଣ ସହାର
 ନ କରବ ଏ ବିମଳ ଅସି
 ପାପେ କଳକିତ କେବେ ।

(ସୈନିକ ପ୍ରତି) ସୈନ୍ୟବୃନ୍ଦ ।

ଏ ଦୁରସ୍ତ
 ହସ୍ତ ପଦେ—
 କର ଶୀଘ୍ର ଶୃଙ୍ଖଳା ବନ୍ଧନ ।

(ଦୁର୍ଜନ ସୈନ୍ୟବୃନ୍ଦ ସହ ଯୁଦ୍ଧ କରଣ ପରେ ଅସ୍ତରୂପ ହେବାରୁ
 ମଞ୍ଜୁର ଅରମ୍ଭ ପରେ ବନ୍ଦୀ ହେବା; ସୈନ୍ୟଗଣ ଦୁର୍ଜନକୁ
 ହସ୍ତପଦେ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ କରିବା)

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ—(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରୁପ ମୁଣ୍ଡ ନେହେ ଚାହିଁ)

(ସ୍ବଗତ)—ଏହା କି ସେ ରାଜଜେମା

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାଈ ? ଦଶେ ସୁବର୍ଣ୍ଣବରନା !

ଦେବା ନା ମାନବା ?

ନା—ନା—ଦେବା ।

ବିରାଜଇ ପୁଣି ଦେହୁଁ

ସ୍ବର୍ଗୀୟ ସୁପମା ପ୍ରଭା ।

(ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଦେବା ।

ଅଜି ହେଲି ଧନୀ
ପାଇ ମୁହିଁ ତବ ଦରଶନ
ସୁମଙ୍ଗଳେ ନିରାପଦେ ଅଛ ରହି,
ଏହା ଅଟେ ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ।
ପିତା ତବ କରି ଦୁର୍ଗଜୟ—
କରୁଛନ୍ତି ଅନୁପ୍ରାଣ—
ବ୍ୟାକୁଳ ମାନସେ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା — ଶୁଣି ହେଲି କୃତାର୍ଥ ଅନୁରେ
ପିତାଙ୍କ ବୃତ୍ତଲ ପୁଣି
ଦୁର୍ଗୋଦ୍ଧାର ବାଣୀ ।

(ବନ୍ଧୁ କରୁଛନ୍ତି ପୁଅଟି) ଜନନୀ ମଙ୍ଗଳା ଦେବା
ଦେବ ଏକଲିଙ୍ଗ ପ୍ରଭୁ ପରସାଦେ
ପିତା ମୋର, ନଷ୍ଟ ରାଜ୍ୟ ହେଲେ ପ୍ରାପ୍ତ;
ସହସ୍ର ପ୍ରଣତି କରେ—
ହର ଉପା ପଦେ । (ପ୍ରଣାମ କରିବା)

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରତି) ହେ ମହୋଦାର ବୀର !
କଲେ ଦାନ—
ତୃଷାହରେ ବୃଷାବାର ଅଭ—
ମୃତଜନେ ପୀୟୂଷ ସେବନ

ଶୁଣାଇଣ ଏ-ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ।
 କେଉଁ ଉପହାରେ ଢୋପିବି ମୁଁ ତବ ଚିତ୍ତ ?
 କରେ ମୁଁ ସହାନୁଭୂତି —
 ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ, ଆଉ
 ଚିର ବୃତ୍ତିତା ତବଠାରେ ।

(ଜ୍ୟୋତିଷ ସ୍ତ୍ରୀ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ବାକ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଓ
 ସେନାଗଣ ଏବଂ ବନ୍ଦୀ ଦୁର୍ଜନ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଧରି ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବା)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା — (ଜ୍ୟୋତିଷ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସମ୍ବେଦେ ଅନାଇ)
 (ସ୍ବଗତ) ଆହା ! କି ହୁଏ ମାନସ ମୋର
 ଦେଖି ନବ ସୌମ୍ୟ ମୁର୍ତ୍ତି ସରଳତା ଭାବ,
 ଶୁଣି ମିଷ୍ଟ ବାଣୀ,
 ଉପୁଜେ ହୃଦୟେ ମୋର
 ଅତର୍କିତେ କି ଏକ ନିବାନ ଭାବ —
 ପୀୟୂଷ ପ୍ରବାହେ ନିମଜ୍ଜାଇ ଦୃଢ଼ଜୀବ,
 ଦେଖି ନବାଗତ
 ପୁରୁଷ ପୁଞ୍ଜବ ବାରେ
 ହୋଇଯାଏ ମରୁହୁଦ — ଶଶେ ବିପ୍ଳାବିତ
 କି ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତି ବଳେ !

(ସହସା ବିଜୟ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ବିଜୟ ସ୍ତ୍ରୀ — ଅସ ମୋର
 ଅକର ଲଭିତ !

ସ୍ନେହର ଦୁହୃତା
ମଣିହରପଣିବତ
ଦୁବନ୍ଧ ଜୀବନ ଥିଲ ବହି ।
ତୋହ ପରି ଅମୂଲ୍ୟ ରତନ
ଦେଇ ଅମାନୁଷ ଶବର ହସ୍ତରେ
କି ଆଶାରେ ପିତା ତୋର କରି—
ରହିଥାନ୍ତା ହୁଏ ଦୟା
ମାଆ ମୋର ?
ତୋତେ ଭୁଲିବା ଆଶେ
କରୁଥିଲ ସୈନ୍ୟହଠାତ୍,
ବିଭ୍ରାସାଦେ କରୁଥିଲ ଲୟ
ବିଜୟ ଆଶାରେ ।
ଆସ ମା,
ଏକମାତ୍ର ନୟନପିତୁଳା ମୋର !

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାଣୀ ପିତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ଚରଣରେ ପ୍ରଣିପାତ
କରିବା ଓ ବାସ୍ତବରୁଦ୍ଧକଣ୍ଠେ ଅଶ୍ରୁପତନ; ବିଜୟ ସିଂହ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକୁ
ଉଠାଇ ମନ୍ତ୍ରକ ଘ୍ରାଣ ପୁରକ ଆଶିଷକରଣ ।)

ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତ

ଜ୍ଞାନୀୟ ଦୁଶ୍ୟ

ରାଜପଥେ—ବିଦୁଷକ

(ସସବ୍ୟସ୍ତେ ପ୍ରବେଶ ଓ ଭୟାଞ୍ଚଳ ଭାବେ)

ବିଦୁଷକ—ରଜା! ଏତେ ଭାବେ କହୁଥିଲେ, ସୈନିକ ଗୃହଜଣ କଣ ନ କଲେ ! ଯୁଦ୍ଧର ଗୋଳମାଳ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ତାଙ୍କର ରକ୍ତଟା ଏଡ଼େ ଗରମ ହୋଇଗଲା ଯେ ଏକାଥରକେ ମୋ ଶବାସ୍ତ୍ରଟା ବୁଦ୍ଧିରେ ଦୁଲ୍‌କିନା କରୁଡ଼ି ଦେଇ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିକୁ ଏକ ନିଶ୍ଵାସକେ ଚମଟ ! ମୁଁ କଣ ଆଉ ଥିଲି ! ଏପାଖରୁ କାଣ୍ଡ ସାଇଁ ସାଇଁ—ସେ ପାଖରୁ ବନ୍ଧୁକ ଡାଲ ଡାଲ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପରୁଟାରେ ଉଡ଼ୁଥାଏ । ଭାଗ୍ୟକୁ ବଡ଼ ବରଗଛଟାଏ ସେଠାରେ ଥିଲା ବୋଲି ତା ଆଡ଼ୁଆଳରେ ରହି ଯିବାରୁ ମୋ ପ୍ରାଣଟା ରହିଗଲା । ସେଠୁଁ ତ—ଲସରପସର ହୋଇ ଧାଇଁଛି । ଯୁଆଡ଼େ ଦେଖ ମଜା କୁଡ଼ି କୁଡ଼ି ! ଆଇ ବାପା ଲେ ! ସେ ସୈନିକ ଗୃହଟା ଯାଇ ଦାନ୍ତ ନିକଟି ଖତମ୍ । ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କୁଆଡ଼େ ଗଣ୍ଡି କୁଆଡ଼େ ! ଏଇ ସବୁ ଭୟଙ୍କର ବିଶ୍ଵସିକା ମୋର କେତେ ଦିନଯାଏ ମନେ ପଡ଼ିବ । ଏ ଦାନ୍ତ ନିକଟା ରୂପ ସଦା ଆଖିରେ ନାଚୁଥିବ—ନିଦରେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖିବ । ସୈନିକ ଗୃହଟା ଏୟା ହେବାକୁ ଦଉଡ଼ିଥିଲେ ! ଏମିତି ସଂସାର ଏତେ ମେଲା ମଉଛବ ତୁମକୁ ଗନ୍ଧେଇଲା । ହାୟରେ ହାୟ ! କେଡ଼େ ଆଶ୍ରୟରେ ଦଉଡ଼ିଗଲେ କି ସତେ

ଯେମିତି ଭୋଜନର ପଡ଼ିଛି । ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଦେଖି ପ୍ରାଣ
ବିକଳରେ ଅତର୍କରେ ଧାଇଁଛି ଏବେ ଯିବା କୁଅଡ଼େ ।
ହେଉଛି ତ ନଅରଟା ଦଣି ଗଲୁଣି । ନାହିଁ ରେ ବାପା । ସେ
ନଅରରେ ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ରଜାଟା ଥିବ, ଗଲେ ଆଉ ରକ୍ଷା ଅଛି ?
କରେ କଣ ?

(ନେପଥ୍ୟ ଲୟଦଳା ଓ ଜୟନାଦ)

(ଚମକି ପଡ଼ି) ଆହୁର କଲିକଳା ରଜ ଶୁଭୁଛି । ଏ ଆଡ଼କୁ
ଆସିଯିବେ ପରା । ଏଥର ବଞ୍ଚିଲେ—ଆଉ ଏ ରଜାର ମୋର
ଏତିକି ସାଙ୍ଗ ରେ ବାବା ! ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା, ବ୍ରାହ୍ମଣିଆ ଭଣ୍ଡା କର
ମାଗି ଯାଚି ଖାଇ ଦି ଦିନ ହେଲେ ଏ ସଂସାରେ ରହୁଥିବ—
ଏବେ ଯେମିତି ହେଲୁଣି ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ମୁହଁ ଦେଖା ବିଷମ !
ଏ ହାଣରୁ ବଞ୍ଚିଲେ ତ !

(ଉଦସ୍ତ ଉପେ ଦଉଡ଼ି)

(ନେପଥ୍ୟ ରଣଶିଙ୍ଗା ଧ୍ବନି କରି ଦୁଇଜଣ ସୈନିକର ପ୍ରବେଶ)

ବିଦୁଷକ—(ତଟସ୍ଥ ଉପେ) ବାବା ! ମା-ଆ-ଲେ ! କୁଅଡ଼େ—
ଲୁଟିବ, କେଉଁଠି ଲୁଟିବ । ଏ ତ ସେ ପୁରୁଷ ଦକ୍ଷିଣାଦିଆ ସିଂହାଦୁ
ପରି ଦଶୁଛି ? ମା ମଙ୍ଗଳେ ସକଟତାରଣି । ଏ ଦାନ୍ତକ
ରକ୍ଷାକର, ଏ ସକଟରୁ ବଞ୍ଚା (ଥର ଥର ଲୁଟିବା) ।

୧ମ ସୈନିକ—ହେ-ହେ ଗୋସାଇଁ ! ଅସନ୍ନ ରଜାଙ୍କ ଡକରା ହୋଇଛି ।

ବିଦୁଷକ—ରଜା ! ରଜାଙ୍କ ଡକର । ଓହ୍ଲୋ, ମରିଗଲି ! ଶମାକର । ମୁଁ
ବ୍ରାହ୍ମଣଟାଏ—ମୋତେ କିମିତ ହେଲେ ବଞ୍ଚାଅ । ବାବୁ, ତମ-
ଧର୍ମରହୁବ—ବଞ୍ଚିଥିଲେ ତମ ଗୁଣ ଗାଇ ବୁଲିବ—

୨ୟ ସୈନିକ—ମହାରାଜା ତୁରନ୍ତ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ନେବାକୁ ଆଦେଶ
କରିଅଛନ୍ତି ।

ବିଦୁଷକ—ହେଲ—ହେଲ, ତମେ ମୋର ସବୁ ତମେ ମୋର ରଜା,
ଜୀବନ ରକ୍ଷକ, ତମେ—ତମେ ରଖିଲେ ରଜା କଣ କରିବେ ?
କହିବ ସେ କିରୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଟା ଛାଡିଆ ହୋଇ ମରିଗଲ—
ତମ ପୁଣ୍ୟ ହେବ । ତମ ହାତ ଧୁରୁଛୁ, ଲାଗେ ବରଷ ବଞ୍ଚିଥାଅ
ବାବା—ତମର ଜୟ ଜୟ ହେଉ—

୧ମ ସୈନିକ—ଆହେ ଗୁଣ—ଖାଲି ପାଗଲ ପରି ତମର ତମେ ବହୁତ
ଘେ । ମହାରାଜା ପରା ଆପଣଙ୍କୁ ନେବାକୁ ଆସି କରୁଛନ୍ତି ।
(ହାତଧରି) ଗୁଣକୁ—

ବିଦୁଷକ—(ଭୟରେ ଥରହର ହୋଇ) ମରିଗଲ—ଆଉ ଏଥର
ରକ୍ଷା ନାହିଁ—ନିଶ୍ଚୟ ବାଡ଼େଇ କରି ମାରିଦେବେ—ଥରେ
ସିନା କିମିତ ପଲାଇ ଆସିଥିଲ—(ସୈନିକ ପ୍ରତି) ବାବୁ !
ମହାରାଜା ଅନୁଗ୍ରହ କରି ମୋର ପରା ମୁହଁ ଦେଖିବେ ନାହିଁ
ବୋଲି ଘଉଡ଼ାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ପୁଣି କାହିଁକି ଡାକିଲେ ?
ଏଥର ନିଶ୍ଚୟ କାରାଗାରରେ ମୋତେ ବନ୍ଦୀ କରିବେ ।
ଭୋଗରେ ଶୁଣି ଶୁଣି ମରିଯିବ ! ଓହ୍ଲୋ ମୁଁ ଚାକଣ ଶିଆ

ଲୋକ, ଘଣ୍ଟେ ନ ଖାଇଲେ ମରଯିବ, କଳବଳରେ ଯା ମରବ
ଏଠି ନିଶ୍ଚୟ ବନ୍ଦକର ମରୁଛି । (ଅଖି ତରୁଟି ନିଶ୍ଚୟ
ବନ୍ଦକର ମରବା ଅଭିନୟ କରଣ)

୧ମ ସୈନିକ—ଭାଇ ! କଣ କରବା—ଅହା ! ଏତ ଏତେ ଅତର୍କ
ହେଲେଣି ।

୨ୟ ସୈନିକ—ଭାଇ ! ମହାରାଜାଙ୍କ ସ୍ଵରରେ ଡାକ ତ ! ଖାଇବା ଚିକ
ନାମ ଧରି ଖାଇବା ପାଇଁ ଡାକ ତ ଭଲ ।

୧ମ ସୈନିକ—ବୟସ୍ୟ ! ବୟସ୍ୟ ! ମୁଁ ବିଜୟ ସିଂହ, ଉଠୁ ଖାଇବା
ସମୟ ହେଲାଣି । ଅଜି ଭଲ ମିଠା ଖେତଡ଼, ରସଗୋଲା,
ଦହି, ଭଲ ମିଠାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଛି ।

ବିଦ୍ରୁଷକ—(ଧଡ଼୍ ପଡ଼୍ ଉଠି ଅଖି ବୁଜି) ମହାରାଜା ! ଚଞ୍ଚଳ ବିକେ-
ଦୁଅନ୍ତୁ । ବଡ଼ ଭୋଗ (ଚମ୍ପୁ ଫିଟାଇ) ଏ କଣ ରେ ?
ଅହା, ସେହି ସିପାସୀ ଯୋଡ଼ାକ ! ମରିଗଲି ରକ୍ଷାନାହିଁ !

୨ୟ ସୈନିକ—ଆମେ କିଏ ଜାଣୁଛନ୍ତି ? ଆମର ଏତେ ଭୟ କାହିଁକି ?
ଆମେ ପର ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ ସୈନିକ । ଦୁଷ୍ଟ ରଜା ଦୁର୍ଜନ
ସିଂହ ବନ୍ଦୀ ହେଲାଣି । ଗଡ଼ ଜୟ ହୋଇ ସାରିଲାଣି ।
କେବଳ ମହାରାଜା ଆପଣଙ୍କୁ ତଲାସ କରିବାକୁ ଆମକୁ
ପଠାଇଛନ୍ତି ଓ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଲୋକ ପଠାଇ
ଅଛନ୍ତି, ଗୁଲନ୍ତୁ ।

ବିଦ୍ରୁଷକ—ଏ ସବୁ ମିଛ; ମୋତେ ଏମିତି ଠକିବା କାହିଁକି ?

୧ୟ ସୈନିକ—ଏ କଣ ନାଟ ଲଗେଇଛ ମାହାତ୍ମ୍ୟରୁ ? ଅମେ ମିଛ କହୁନାହୁଁ, ଅମେ ପରା ଶତ୍ରୁତ୍ୱ ? ତମ ପଇତା ଛୁଇଁ କହୁଛୁ ମହାରାଜା ବଜୟ ସିଂହ ଡକାଇଛନ୍ତି । ଦୁର୍ଜନଟାକୁ ବନ୍ଦକରି ସାରଲେଣି ପରା ।

ବିଦୁଷକ—ସତେ, ଓହ୍ଲା ! ଏତେବେଳେକେ ଜୀବନ ପାଇଲୁ ହୋ ! ବେହେରା ଦୁର୍ଜନ, ଦେଖିଲୁ ବ୍ରାହ୍ମଣର କରମତି; ସେ ବଧା ଗୋଇଠାର ଫଳ ପାଇଲୁ ? ଏ ପରା ବିଦୁଷକର ପ୍ରତିହାସ ? ଧା'ତ୍ । କୁଆଡ଼େ ଯିବ ଧର୍ମଟା ? ଗୁରୁ ଯୁଗରେ ଅଛି ! (ସୈନିକ ପ୍ରତି) ସତେ କହୁଛ ନା ବାପା, ମୋ ରାଣ ?

୧ମ ସୈନିକ—ସତ କି ମିଛ ଆସନ୍ତୁ ଦେଖିବେ ।

ବିଦୁଷକ—ଗୁଲି ତେବେ ବାପା ! ତମ ଧର୍ମ : ଚଣ୍ଡାଳର ମାରଦା ଫଳ ଫଳିଛି; ଦେଖିଲେ ସିନା କହୁବ । ମୋ ରୁଟିଟା ଧରି ଘୋଷଡାଇ ମାରବାକୁ ତୁ କିଏ ରେ ? ମୁଁ ପରା ଲୋକ ସହ ରହନ୍ତି ? ମୋତେ କଣ ଯାହା ତାହା କରି ପାଉଥିଲୁ କି ? ନ ଭାତା ବିପ୍ର ଦୁର୍ଜନା—

(ବ୍ୟଗ୍ର ଗତିରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଟ, ପରିବର୍ତ୍ତନ

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

ରାଜକନ୍ୟା

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଫୁଲ ପ୍ରହରାବେଷିତ ଦୁର୍ଜନ ଫୁଲ ଓ ସୈନ୍ୟତମ)

ଦୁର୍ଜନ—(ପ୍ରବେଶ କରି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଫୁଲକୁ ଅଭିବାଦନ ପୂର୍ବକ)

ସେନାପତି !

ଅସୁରୁ ଅନ୍ତଃପୁରୁ

ସଖୀସହ ରାଜଜେମା—

ପିତାଙ୍କ ଗହଣେ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଫୁଲ—ଅଛା ! ଯାଅ ସୈନ୍ୟଗଣ

ହୋଇଣ ଅନ୍ତର,

ଦୁର୍ଜନକୁ ଆନ୍ତୁ ଜଗି

ଅନ୍ତଃପୁର ବିଶ୍ୱାସୀ

ପ୍ରହରାଗଣେ ?

(ସୈନ୍ୟଗଣଙ୍କ ଅନ୍ତରାଳକୁ ଗମନ)

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଓ ବିଜୟ ଫୁଲଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ଓ ଉପବେଶନ ଏବଂ

ସଖୀଗଣ ପଶ୍ଚାଦ୍ଧିଗେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।)

ବିଜୟ ଫୁଲ—(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପ୍ରତି —

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! ଏ ବାରିକୁମାର

କରିଛନ୍ତି ଯେଉଁ ଅସୀମ ସାହସ କର୍ମ

ହେଲା ରାଜପୁତବଂଶ —

ଗଉରବ ରକ୍ଷା ।

ଏହାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟେ
 କଲ ଏହି ଦୁର୍ଗ କରଯୁଦ୍ଧ ।
 ଯୁବକ ପ୍ରବର ବଳେ ପାଇଲି ମୁଁ—
 ହରାଉ—
 ନୋହିଲେ ତୋ ମୁଖ ଦେଖିବାକୁ
 ନଥିଲୁ ଭରଷା ମୋର ।
 ନ ପାରିବା କରି କେବେ
 ପ୍ରତିଉପକାର ତାଙ୍କ
 ପରିଶୋଧ ଏ ଆମ୍ଭ ଜୀବନେ ।
 ପାପିଷ୍ଠ ଦୁର୍ଜନ ସହିତ
 ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରେ କରି ପୈଶାଚିକ ବୁଣାସନ
 ସ୍ବେଚ୍ଛାଗୁର—ତେଣୁ,
 ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରେ ହୋଇଥିଲେ ପୂର୍ବ
 ବିଦ୍ରୋହସ୍ଥାପନେ ଉଚ୍ଛ୍ବିତ ।
 ପାଇ ଆମ୍ଭ ସାହା
 ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ଆଗ୍ନେୟ ବଚନ
 ପ୍ରଜା ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ ହେଲା
 ଦୁର୍ଜନର କାଳ ।

(ଦୁର୍ଜନ ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଈଷତ୍ ରୋଷାୟୀତ ଭାବେ ଜ୍ୟୋତିଃ
 ସିଂହ ପ୍ରତି)

ରେ ବୁଢ଼ୁର !
 ରଜଦ୍ରୋହ !
 ଦେଖନ୍ତି ମୁଁ ଥିଲେ ଅରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ।

ରାଜା ବିଜୟ ସିଂହ—(ସଙ୍ଗେ)—

ରେ ପାଷଣ

ପ୍ରଭୁଦ୍ରୋହ

ଅନନ୍ତବିଳମ୍ବ

ମହାବଳାନ ଦୋଷଥାନ୍ତା —

ଦେହ ତୋର

କିନ୍ତୁ !

ଥୁଲ୍ୟ ଦିନେ ହୋଇ ଏହୁ

ଦୁର୍ଗେ ନରେଶ୍ବର

ବସି ରାଜସିଂହାସନେ

ଗର୍ବରେ ଧରିଣ ଶାସନଦଣ୍ଡ

ବିନା ଦୋଷେ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହେ

ଦେଉଥୁଲ୍ୟ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡାଦେଶ !

ଉପସ୍ଥିତ ଏବେ ସେହୁ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ।

ଆଜି ସମ୍ଭବ ପରଜା—

ଶତ ଶତ ଜନ ମଧ୍ୟେ

ଅସିବି ରେ ନରାଧମ

ତୋହର ବିରୁଦ୍ଧରେ—

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ କରେ ।

ଦେଖିବେ ସମସ୍ତେ

ପାପୀର କି ହୁଏ ପରିଣାମ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—(ଭକ୍ତ ପୁରୁଷ ପିତାଙ୍କୁ ଜଣାଇବା)

ପଞ୍ଚପାଦ ପିତା ।

ତବ ସ୍ନେହର ଦୁହ୍ୱିତା

କରେ ଭିଷା—

ବିଶ୍ୱସ୍ତତ୍ତ୍ୱା ହାନି ଲଭି,

କରୁଛନ୍ତି ସଦା ନିରାଶ ।

ତାତ !

କିବା ଫଳ ଦେଇ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡାଦେଶ ?

ଥାଉ ପାପୀ ହୋଇଣ ଜୀବିତ ଭବେ,

ଚିରଦନ ଭୋଗୁଥାଉ

ନିଜକୁତ ପାପଫଳ-

ଅନୁଭବ ହୁଏ ।

ବିଜୟ ସିଂହ—(ଇଷଡ଼ ହାସ୍ୟ)

ଆହା !

ମା ମୋର

କରିନାହିଁ ଅନୁରୋଧ ଦିନେ,

କହୁ ନାହିଁ ଏପରି ବଚନ;

ଅଜ ଦେଖି ପାପୀ ପରଶାମ

ହୁଏ ହୁଏ ଦୟାରେ ତରଳ;

ତବ ଅନୁରୋଧ

କଲି ମାତ ଅତିରେ ରହିଣ !

କଲି କ୍ଷମା;

ଯାଅ ମାତା ଅନ୍ତଃସ୍ଥରେ ତବ,

ସଖୀ ମେଲେ—

କର ଯା ସମସ୍ତେ ମାନସ ସନ୍ତୋଷେ

ବିଭୁ ଚରଣ ପୂଜନ ?

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବାଞ୍ଛା ଲଳିତା ଓ ନର୍ମଦାଦି ସଖୀ ମେଳେ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ପ୍ରହରାର ପ୍ରବେଶ)

ପ୍ରହରା—ମହାରାଜ !

ସେନାପତି—

ଛମୁ ଦର୍ଶନାରାଜାପେ

ଅପେକ୍ଷାରେ ଅଛନ୍ତି ଦୁଆରେ ।

ବିଜୟ ସିଂହ—ଯାଇ ଶୀଘ୍ର

ଦେନି ଅସ ତାଙ୍କୁ ।

(ପ୍ରହରାର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ କେତେକ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ସହ ରତ୍ନବୁକୁଳା—

ହସ୍ତେ ସେନାପତିଙ୍କ ପ୍ରବେଶ, ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ରତ୍ନବୁକୁଳା

ସ୍ଥାପନ ଓ ଅଭିବାଦନ ।)

ବିଜୟ ସିଂହ—ସେନାପତି !

କି ସମ୍ବାଦ—

କାହୁଁ ବା ମାଲଲ ଏହି ରତ୍ନବୁକୁଳା ?

ରଣଜିତ୍ ସିଂହ—ମହାରାଜ !

ଦୁର୍ଜନ ସିଂହର ମନ୍ତ୍ରୀ

ଅମ୍ଭ ଦୁର୍ଗ ସୁଦୃଢ଼ ମାର୍ଗରେ

କଟିପଥ ଅନୁଚର ସହ

ରାଜକୋଷ କରିଣ ଲୁଣ୍ଠନ

ଅଶ୍ୱପୁଷ୍ପେ ରତ୍ନ ନେଇ
 କରୁଥିଲୁ ଦେବ ପଲାୟନ ।
 ସହସା ଭେଟିଲୁ—
 ଗୁପ୍ତ ସୁଫଳ ମାର୍ଗରେ
 ଘୋରତର ଯୁଦ୍ଧେ
 ଅଶ୍ୱଗଣ ଅନୁଚରସହ
 ଶରଣ ସିଂହକୁ କଲୁ ହତ୍ୟା,
 କଲୁ ବହୁମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ହସ୍ତଗତ,
 ଏହି ସେହ ରତ୍ନ ।

ବିଜୟ ସିଂହ—ଭଲ—ପାଷଣର ହେଲା—
 ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ !
 ଦୁଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରୀ !
 କୁମନ୍ତଣା ଦେଇଣ ରାଜାକୁ—
 କରୁଥିଲୁ ଶାନ୍ତ ରାଜ୍ୟେ ସଦା
 ପ୍ରଜାତପ୍ତେ କଳବଳ
 କୁଶାସନ ଗୁଣେ !
 ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଫଳ ହେଲା ପ୍ରାପ୍ତି
 ବିଧିବଶେ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧ ପିଶାଚ ।
 (ପ୍ରହରୀ ଓ ସେନାଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ବିଜୟ ସିଂହ—(ସେନାପତି ଓ ପ୍ରହରୀ ପ୍ରତି)—
 ଏ ବନ୍ଦୀକୁ ନେଇଯାଅ
 ସମ୍ମୁଖ ଅମ୍ଭର

କରି ସୁଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନ !

ଅଜାବନ କାରାବାସଦଣ୍ଡ

ଭୋଗ କରୁ ଦୁଷ୍ଟ ନିଜ କର୍ମଜିତି ଫଳ ।

ପ୍ରହରୀ—ଯେ ଅଜ୍ଞ ମଣିମା !

(ସେନାପତି ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ସହ ଦୁର୍ଜନକୁ ଅନୟନ ଓ
କାରାଧ୍ୟକ୍ଷ ଠାରେ ସମର୍ପଣ କରିବା)

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ରାଜା ବିଜୟ ସିଂହ—ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ !

ଏ ଦୁଷ୍ଟର ଅନ୍ୟାୟ ବିଚାରରେ

କେତେ ନିରାଶ ପ୍ରଜାଏ

ହୋଇଛନ୍ତି କାରାବନ୍ଧୁ ;

କାରାଧ୍ୟକ୍ଷେ ଜଣାଇ ଆଦେଶ

ଶୀଘ୍ର କରାଇବ ମୁକ୍ତି ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ—ଯଥା ଅଜ୍ଞ ମହାରାଜା !

ସଦାଧୀନ ତାହା କରିବ ପାଳନ ।

ବିଜୟ ସିଂହ—ବନ୍ଧୁ !

ବୀରହର ଅବଦାନେ

କିଣିଛୁ ହୃଦୟ ମୋର ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ—(କୃତଜ୍ଞତାପୂର୍ବକ)—

ଏ ଦାସର ଅଛି କିଛି ନିବେଦନ—

ଶ୍ରୀପୟରେ ।

ବିଜୟ ସିଂହ—କହ ବନ୍ଧୁ ନିର୍ଭୟ ଅନ୍ତରେ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ — ମହାରାଜ ! ଛମୁକର —

ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଆଜିକୁ ବର୍ଜିତ ଅଟେ
 ଦାନ ସ୍ଥାନ ମୁହିଁ,
 ଜାଣେ ଏକା ଦେଶ ସେବା ।
 ନିଜ ଜୀବନରେ ସାଧୁ ପାଇଛି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
 ମାତ୍ର ହେଲା ଉନିଦନ,
 ଗୃହେ ରୁଗ୍ନା ବୁଝାମାତା
 ଏକାକିନୀ ଥିବେ ବସି
 ଗୃହିଁ ମୋ ପଥକୁ ।
 ମାତୃପଦ ସେବନୁ ଆନ୍ତର ହୋଇ
 ଉନିଦନ ମାତ୍ର
 ଲାଗେ ମୋତେ ଏହା ଘନି ଯୁଗାନ୍ତରବତ ।
 ହେଉ ଅନୁମତି ଦେବ !
 ଆସେ ବନ୍ଦି ଜନନୀ ପୟର ।

ବିଜୟ ସିଂହ — ଯାଅ ବନ୍ଦୁ ।

କିନ୍ତୁ ରଖ ମନେ
 ଅଶିବ ସଙ୍ଗତେ ତୁମ୍ଭ ମାତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ,
 ରହିବେ ସେ ରାଜ ଅନ୍ତଃପୁରେ ।

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସବନିକା

— ❦ —

ପଞ୍ଚମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣାଗାର)

(ରାଜା ବିଜୟ ସିଂହ, କୃପାଳ ସିଂହ ମନ୍ତ୍ରୀ, ରଣଜିତ୍ ସିଂହ
ସେନାପତି, ମହାନଦ ଶର୍ମା ବିଦୁଷକ ।)

ବିଜୟ ସିଂହ—ମନ୍ତ୍ରୀ !

ମୋର ସ୍ନେହର ଦୁହ୍ୱତା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା !

ପରଶତା ବୟସରେ

ରୂପେ ଗୁଣେ କରେ—

ରାଜଦର୍ମ୍ୟ ଅଲ୍ଲେକିତ ।

ଜେମାମଣି ସମର୍ପିବି

କାହା କରେ

ଥୁଲି ମୂର୍ଦ୍ଧ ସତତ ଚିନ୍ତିତ ।

କିନ୍ତୁ ! ହେଲ ବଦୁରତ ତାହା

ଭାବିବୁ ମୁଁ—

ବାରୁଁ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ କରେ

ଦେବ କୁମାରକୁ ମୋର;

କର କାଞ୍ଚନରେ ମଣିଯୋଗ

ପରଶୟୁ ସୁଦେ—

Digitized by
srujanika@gmail.com
Educational
Working People
Library in India

କରିବି ବେଦ ବିହତାନୁସାରେ
ମାଙ୍ଗଳିକ ବିଧିରେ ବନ୍ଦନ ।
ମମ ଅଭିଳାଷ
ପ୍ରଜାପତି କରିବେ ସମ୍ପନ୍ନ
ସୁକଲ୍ୟାଣେ ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ବୃଥାଳ— ମହାରାଜ !

ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର
ହେବ ହେମ ମଣିର ସଂଯୋଗ !
ଇଶ୍ଵର ଇଚ୍ଛାରେ—
ପ୍ରଭୋ ! ଅଦେଶିବା ହେଉ
ସୁନିଷ୍ଠୟ କେଉଁ ଦିନ
ଅଧୀନରେ ହେଲେ ଯେ ଅଦେଶ
ବିଧିମତେ କରାଇବ
ବିବାହ ବିଧିର ଆୟୋଜନ ।

ବିଦୁଷକ—ମନ୍ତ୍ରୀ ମହାଶୟ ! ଆୟୋଜନର ବିଳମ୍ବ ହେଉଛି ଯେ ।
“ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ର” । କଥା କଣ କି, ଅମ୍ଭର ଦୁର୍ଦ୍ଦୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ
ସିଂହର ତାଡ଼ନାରେ ମହାରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଭ୍ରମଣ ବିଭ୍ରାନ୍ତ
କଥା ତ ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି । ତେବେ ରାଜ୍ୟଯାକ ଏପରି ବିଭ୍ରାନ୍ତ
ଓ ମହାରାଜାଙ୍କ ସ୍ଵସ୍ଥବିତ୍ତପାତରେ ସେ ସବୁରେ ମନ
କଳ୍ପ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, କିଏ କୁଆଡ଼େ ଚିନ୍ତାହୀନ
ହୋଇଥିଲା ତାର ଇୟତ୍ତ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ—
ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଯୟ ହୋଇ କୁଆଡ଼େ ପୋଡ଼ିଜଳି ଗଲା ।

ଏବେ ମହାରାଜ ବିଜୟ ନରେଶକୁ ଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅଗ୍ରୟ
କରି ଥିବାରୁ ଶୁଭଅଫେ ଏ ମହା ବିଜୟଉତ୍ସାସ ମୁଖରତ;
ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସେ ମହାମହମ ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ ବିଗଳ
ଜଳଦ୍ରୁମ ବାହୁ ଛୟା ତଳେ ଶୁଣେ ଶୁଣେ ଅଗ୍ରୟ
ନେବାକୁ ଅସିଗଲ୍ଲ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ରଥଚକ ଦୂରବା ପର
ଅମ ଦଶାଟା ଦୂର ପଡ଼ିଲା । ସୁଯୋଗ ଦେଖନ୍ତୁ, ଦୁଇଦିନ
ନ ହେଉଣୁ ଖାଇବାର ଯୋଗାଡ଼ । ଅଳ୍ପପୁଣ୍ୟ ଜେମାମଣି
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଙ୍କ ବିବାହର ମହୋତ୍ସବ ଯୋଗାଡ଼, ବାଃ ବାଃ ରେ
ଭାଗ୍ୟ ! ଏଥରେ ଯଦି ବ୍ରାହ୍ମଣର ପେଟ ନ ପୂରିବ ତେବେ
ପୂରିବ କେବେ ? ବହୁ କାଳରୁ ଯୁଧାରେ ଶୁଖିଥିବା ପେଟ
ଏଥର ପୁଣି ହେବ । କେତେ ପିଠା, ମିଠାଇ, ଲଡୁ, ପାନଭୂଅ
ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ମଣ୍ଡାରେ ରାଜ ଭଣ୍ଡାର ସରଘର ଭରିଯିବ ।
ଚନ୍ଦ୍ରାକାର ବେଘାରେ ଦ୍ଵିଜମଣ୍ଡଳୀରେ ଚକ୍ରମାଡ଼ ବସିଲା
ଭଣ୍ଡାରୁ “ଚନ୍ଦ୍ରାକାର” ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଦୃତେନ ପରିପାଚିତଃ”
ପଲମ, ପଲମ—ପଲମ, ପଲମ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବ । ମନ୍ତ୍ରୀ
ମହାରାଜ । ଟିକିଏ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଥିବେ । ଯେମିତି ସେଥିରେ
ନବାଦ ଶୁଣି ଯାଦା ଭବରେ ପଡ଼ିଥାଏ—ଏବଂ ମେଞ୍ଚାଏ
ଯେପରି ମିଳିବ ।

ବିଜୟ ସିଂହ—(ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି)

ମନ୍ତ୍ରୀ ।

କହୁଥିଲେ ଗୁରୁ

ରାଜ ପୁରୋଧା ପଣ୍ଡିତେ —

ଅଗତ ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମଧ୍ୟମାସେ

ଶୁଭଦିନ ଦଶମୀ ଦିଅରେ
 ଚନ୍ଦ୍ରବାରେ ଅଛି ଶୁଭଲଗ୍ନ ।
 ସେହି ଦିନ କର ଆୟୋଜନ—
 ସମସ୍ତ ବିଷୟ । ଆଉ—
 ବିଧିମତେ ଯାନ୍ତୁ
 ସାମନ୍ତ ନୃପତିଚନ୍ଦ୍ରେ,
 ଆମ୍ଭ ଭୁଲୋଚିତେ କର ନିମନ୍ତ୍ରଣ
 ଶୁଭ ମିତ୍ର, ବନ୍ଧୁଗଣେ ପଠାଅ—
 ମଙ୍ଗଳ ପଦ ।

ମାଙ୍ଗଳିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷେ
 ବିବାହର ଆୟୋଜନେ—
 ଲଗନ୍ତୁ ସମସ୍ତ କର୍ମଗୁଣ
 ନାହିଁ ଆଉ ଦିନ ।
 ଅଛି ଅଳ୍ପକାଳ—
 ଗୁଡ଼ ଦ୍ଵର୍ମ୍ୟ ନଗର ମଣ୍ଡନେ
 ଶିଳ୍ପୀଗଣ ଲାଗି ଯାନ୍ତୁ
 ସେ ଯାହାର କର୍ମେ ।

କୃପାଳ ସ୍ତ୍ରୀ—ପଥାଦେଶ ମହାରାଜ !
 କରବି ପାଳନ,
 କରନ୍ତୁ ମଙ୍ଗଳମୟ
 ସୁମଙ୍ଗଳେ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ ।

ସେନାପତି ରଣଜିତ୍ ସିଂହ—ମହାରାଜ !
 ସେନା ଦୁର୍ଗେ

ସୈନ୍ୟ ପାଇଁ ସୁରକ୍ଷିତ ଶସ୍ୟ ଅଛି
 ବହୁଳ ଭାବରେ ।
 ତୃତୀୟ ବସ୍ତ୍ରର ଯାଇ
 ବଳବ ଟି ବହୁଶସ୍ୟ
 ଜଣାଯାଏ ମୋତେ ।
 ଛମୁଙ୍କର ହୋଇଲେ ଆଦେଶ
 ରଖିଦେଇ ସୈନ୍ୟଖର୍ଚ୍ଚ
 ବଧୂଅନୁସାରେ, ଅତିରିକ୍ତ କରିଦେବୁ
 ବିଚିତ୍ର ରାଜ୍ୟରେ ।
 ଅବା ହେବ ଅନ୍ୟ କି ଆଦେଶ ?

ରାଜା ବିଜୟ ସିଂହ—ସେନାପତି ।
 କର ତାହା
 ସ୍ବଳ୍ପ ମୁଲ୍ୟେ—
 ସ୍ବରାଜ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ।
 ଏ ସମୟେ—
 ଦରଦ୍ର ପ୍ରଜାର
 ହେବ କିନ୍ତୁ ଉପକାର ।

ସେନାପତି—ଯଥାଦେଶ,
 କରିବି ପାଳନ ଦେବ ।

ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ରାଜପଥ

(ଗୁରୁଣୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ଓ ଗାନ)

—୨୩—

ସର୍ବ ଶିଷ୍ୟ ଫେର ବାରେ

ଫ୍ରେଡ଼ ରାଜ ଦାଉବାରେ

କନ୍ୟା ପୂଜା ଭବେ ଆଜି

ଯଶୋକୃତ ଦ୍ଵାରେ-ଦ୍ଵାରେ ।

ମଧୁ ବାଆଁ ବଢ଼େ ମଢ଼େ

ଭାଗ୍ୟ ଦୋଳେ ନବଛନ୍ଦେ

ଆଉ କିପାଇଁ କରୁଣ ସ୍ତବେ

ବ୍ୟଥା ବାଜେ ବୁଦ୍ଧଭାବେ !

ପଟ୍ଟପରିଚିତ

ଭୂତାତ୍ମ ଦୃଶ୍ୟ

ରାଜ ଦରବାର

(ସିଂହାସନରେ ରାଜା ବିଜୟ ସିଂହ, ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଓ
ବାମଦିଗରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ, ସହଚରଗଣ ଆଳତ ଗୁମର ଧାରଣ
କରି ବ୍ୟଜନ କରୁଥିବା — ମନ୍ତ୍ରୀ ବୃଥାଳ ସିଂହ, ରଣଜିତ୍ ସିଂହ,
ରାଜଗୁରୁ ଶମ୍ଭୁନାଥ ଶାସ୍ତ୍ରୀ, ମହାନନ୍ଦ ଶର୍ମା ବିଦୁଷକ
ଯଥୋଚିତ ଅସନମାନଙ୍କରେ ଉପବେଶନ ।
ପ୍ରଜାଗଣ, ଭଦ୍ରମଣ୍ଡଳୀ ସଭାସଦ୍‌ଗଣଙ୍କର
ଯଥା ଅସନରେ ଉପବେଶନ ।)

ରାଜା ବିଜୟ ସିଂହ—(ସିଂହାସନ ଉତ୍ଥାନ ପୂର୍ବକ)—

ସଭାସଦ୍

ପ୍ରଜାଗଣ !

ଅଛି ମମ ଏକ ନିବେଦନ

ଦେଲୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ

ମାଙ୍ଗଳିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ କରେ

ସେହର ଦୁହିତା ଆଉ

ପଞ୍ଚୁକ ରୂପେ ରାଜ୍ୟ ସିଂହାସନ

କଲି ସମର୍ପଣ ।

ଅଦ୍ୟ ଅଭିଷେକୋତ୍ସବ
କରିବାକୁ ହେବ ସମାପନ ।

(ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ପ୍ରତି)—ଅସ ବସୁ !

ଅସ ମମ ସ୍ନେହର କୁମାର !
କର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ ।

(ବିଜୟ ସିଂହ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହର ହସ୍ତ ଧାରଣ କରି ସିଂହାସନେ
ବସାଇବା ଓ ସ୍ବମସ୍ତକରୁ ମୁକୁଟ ବାହାର କରି ଜ୍ୟୋତିଃ
ସିଂହର ମସ୍ତକେ ପରିଧାନ କରାଇବା ଓ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାଇଙ୍କୁ
ବାମ ପାଖରେ ଉପବେଶନ କରାଇବା । ସଭସ୍ଥ
ଜନମଣ୍ଡଳୀ ଓ ପ୍ରଜା. ନରନାରାୟଣ ଜୟନାଦ
କରିବା ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ,
ମାଙ୍ଗଳିକ ଗାନ, ଶଙ୍ଖ, ଘୁଲଘୁଲ
ଓ ବାଦ୍ୟନାଦ ।)

ବିଜୟ ସିଂହ—(ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ ପ୍ରତି)

ବସୁ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହ !
ପରଜା ପାଳନ
ଦୁଷ୍ଟର ଦଳନ ହେଉ
କରେ ନୃପ ଅସି ଅଭି
ମୁକୁଟ ଧାରଣ ।
ଅଜି ହେଲ ଏ ରାଜ୍ୟର
ନବୀନ ବିଧାତା ତୁମ୍ଭେ,

ତେଣୁ ବିଧିମତେ
 ପରଜା ପାଳନ
 ନୃପତିର ଅଟଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରମ ।
 ଅନାଥା ପାଳନ,
 ରୋଗୀ-ବାଳବୃଦ୍ଧେ
 ଶୁଶ୍ରୂଷା ପୁ ପନ କର ଅଟଇ ବିଦ୍ଧିତ,
 ଚକ୍ରସ୍ଥା ଆଗାର ରଖି
 ରୋଗୀର ଶୁଶ୍ରୂଷା—
 ଅଶିଷ୍ଟିତ ପ୍ରଜାଗଣେ ଶିକ୍ଷାଦାନେ—
 ରାଜ୍ୟେ—ପାଠଶାଳା କରିବ ସ୍ଥାପନ ।
 ଅନ୍ୟାୟ ଦମନ —
 ଗୌରୀଭୟ ନିବାରଣ କାର୍ଯ୍ୟେ
 ରାଜ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ରଖିବ ପ୍ରବୃତ୍ତ ।
 ନ ପାଇଣ ପରବିଘ୍ନଭୟ
 ଯଥାବିଧି ରାଜ୍ୟେ ପ୍ରଜା
 ରହନ୍ତି ନିର୍ଭୟେ ।
 ଦେଇ ସର୍ବଦିନେ ଦୃଷ୍ଟି
 ଥିବ ନୃପ ସର୍ବତ୍ର ଭାବରେ ।
 ରାଜ୍ୟ ସୁଫଳାପନ ନୁହେଁ—
 ଭୋଗର କାରଣ,
 ବହୁକଷ୍ଟ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ବିପଦର ସ୍ଥଳ ।
 ସୁଯୋଗ୍ୟ ତ ତୁମେ,

କର ସାମ, ଦାନ, ଦଣ୍ଡ, ଭେଦେ
 ଶାସନ ବଳରେ ରାଜ୍ୟରେ ସୁଶାନ୍ତି,
 ଶାନ୍ତି ବିଧାନେ—
 ସଭା ପୁରାତନ ବିଦୁଜନେ
 ପୁରୁଷ କରବ
 ରାଜ୍ୟର ପାଳନ,
 ଯେହ୍ନେ ରାଜ୍ୟ—
 ସଦା ଶାନ୍ତି ହୁଏ ବିରକିତ ।

(ଉଭୟେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ପ୍ରଣାମ ପୂର୍ବକ)

ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ତବ୍ଧ—ପିତଃ !

କରନ୍ତୁ କଲ୍ୟାଣ
 ଯଥା ଏ ଅଧମ—
 ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ତବାଦେଶ କରବ ପାଳନ ।

(କହୁ ଉଭୟଙ୍କ ଉପବେଶନ)

ନିଜୟ ସ୍ତବ୍ଧ—(ସଭାପଦ ପ୍ରତି)

ପ୍ରିୟତମ ପୁତ୍ରସମ
 ପ୍ରଜାଗଣ ମମ !
 ଅହ ମୋର ଏକ ମାତ୍ର ଅନୁରୋଧ ଶୁଣ ।
 ଗଲ ଦିନ ଏ ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟଭାର ବହୁ
 ତିର କୋଲାହଳେ ।

ଇଚ୍ଛାନିଷ୍ଠ କରିଣ ବରୁର
 ଦେଇଅଛି କେତେ ଜନେ
 ଇଚ୍ଛାନିଷ୍ଠ ଫଳ ।
 ଏକମାତ୍ର ଜେମା ମୋର
 ସ୍ନେହର ସଙ୍ଗାଳ,
 କଲି ତାରୁ ପ୍ରପାଦେ ଅର୍ପଣ
 ରାଜ୍ୟଭାର ସହ ।
 ହାନି ଲଭି ଯେତେ ତବ
 ନବୀନ ନୃପ ଛମ୍ବରେ ଜଣାଇବ ଯାଇ ।
 ଚତୁର୍ଥ ସମୟ ହେତୁ
 ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟେ ବଳଇ ମୋ ମନ
 କରିବି ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ସେବା
 କରିଛି ସକଳ ।
 ସେହୁ ପୁରୀସମ ବାରଣସୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠେ
 କରି ତପ—
 କାଟାଇବି ଶେଷକାଳ ମୋର ।

ପ୍ରଜାଗଣ—(ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀ ପ୍ରଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ଦଣ୍ଡାୟମାନ
 ହୋଇ) ଉତ୍ତମ ପ୍ରସାଦ ! ହେଉ ମହାରାଜ ! ଛମ୍ବୁକ ଇଚ୍ଛା
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ! ଆମ୍ଭେ ଛମ୍ବୁକ ସୁଶାସନ ଫଳରେ ପୁତ୍ରଭୁକ୍ତ
 ପାଳିତ ହୋଇଅଛୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭର ନବ ରାଜା ଜ୍ୟୋତିଃ
 ସ୍ତେଜକୁ ପିତାଭୁକ୍ତ ଭକ୍ତ କରିବାରେ ସୁଚିତ୍ତ କରିବୁ ନାହିଁ ।
 (ଉପବେଶନ)

ବଜୟ ହିନ୍ଦୁ— (ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି) ମନ୍ତ୍ରୀ !

ପାଇଁ ତବ ସୁମନ୍ତଶା
ନିର୍ବିଘ୍ନେ ମୁଁ କରୁଥିଲି
ଏ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ।
ଏ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ବାରତା
ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ ଯେତେକ
ଗୋଚର ହୁଏନୁ ।
ଯଥା ପାଲୁଥିଲ ମମାଦେଶ
ମନ୍ତ୍ରୀରୂପାମଣି ! ତଥା
ତବ ନବ ଅଭିଷିକ୍ତ
ନୃପାଦେଶ ପାଳି
କରାଇବ ଶାନ୍ତି ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରାପନ ।

ମନ୍ତ୍ରୀ କୃପାଳ—(ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ)

ମହାରାଜ !
ପାଇଁ ଛମୁକ ଶ୍ରୀମୁଖାଦେଶ
ହେଲା ଦାସ କୃତାର୍ଥ ଅନ୍ତରେ ।
ନବରାଜ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିନ୍ଦୂ
ଦେବାଦେଲେ ଯେଉଁ ରାଜନାଥ —
ଉପଦେଶ,
ସେହି ଉପଦେଶ ଅଭି
ଛମୁକ ଅଗିଷ୍ଠେ
କରିବେ ପାଳନ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ପ୍ରଜାତୟ ।

ଦେଖି ଅସୁଅଛୁ
ବଣ ପରଂପରା କ୍ରମେ
ଯଶୋଲୀର ସ୍ତ୍ରୀଦାସନେ
ନ ରହୁବେ ଅନ୍ୟାୟୀ ରାଜନ ।
ନ୍ୟାୟପରାୟଣେ
ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସମ
ନଥିବେ ଯେ ପରଦେଶ ନୃପ ।
ଯଶୋଲୀର ଭାଗ୍ୟକାଶେ
ଜ୍ୟୋତିଷ ଆଦତ୍ୟ
ହୋଇଲେ ଉଦୟ
ନ ରହୁବେ ଅନ୍ୟାୟୀ ଛମ୍ପିର ।

(ଉପବେଶନ)

ରାଜା ବିଜୟ ସ୍ତ୍ରୀ— 'ସେନାପତି ପ୍ରତି)

ସେନାପତି !
ଥୁଲ ତୁମ୍ଭେ ବାଲ୍ୟସଦୃଶ ମୋର ।
କରି ସେନାର ଗୂଳନା
ଦେଖାଇଛୁ ଯାହା ତୁମ୍ଭେ
ବିଦ୍ୟମାନ,
ତୁମ୍ଭେ ବଳୁ ଏହି ଯଶୋଲୀର ସ୍ତ୍ରୀଦାସନ
ରହୁଛୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ।
ବହୁଭାବେ ସମ୍ମାନିତ କରୁଥିଲୁ ମୋତେ;
ଏବେ ତବ ନବ ନୃପ ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ତ୍ରୀ ଦେବ

ଦେଖାଇବ ଅନୁରକ୍ତ ।
 କରେ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନା, ଦୁର୍ଗାପଦେ,
 ଦେବା ରଣଚଣ୍ଡୀ
 କରଣ ସୁଦୟା, କରୁ ବାସ
 ତବ ଭୁଜଦଣ୍ଡେ,
 ଦେଉ ସଦା ବିଜୟ—ବିଜୟ ।

ସେ ରାଜକିନ୍ନର ସ୍ତ୍ରୀ—(ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ)
 ମହାରାଜ !
 ବାରରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ ଦେହେ
 ଥିବା ଯାଏ, ଧମନରେ ଭସ୍ମ—
 ଶୋଣିତ ପ୍ରବାହ,
 ନ ଦୂର୍ଚ୍ଚିବ କେବେ ଏ କ୍ଷତ୍ରିୟ
 ମାତୃଭୂମି-ରକ୍ଷଣ କର୍ମରୁ
 ଆଉ ନରେଶ୍ବର ମାନରକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟ ।
 ବାରପୁତ୍ର
 ଦେଶ ହୃଦେ ହରାଇଣ ପ୍ରାଣ
 ଲେଖାଏ ଅମରାକ୍ଷରେ—
 ସୁନାମ ସଂସାରେ;
 ନୋହେ ମର
 ନୋହେ ସେ ନଶ୍ବର ।
 ବଢ଼େ ! ଦୀର୍ଘ ଆୟୁ ଦାନେ

ରଖନ୍ତୁ ଏ ନବରାଜା ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହେ
କରି ଅମ୍ଭ ପ୍ରାର୍ଥନା ପୁରଣ । (ଉପବେଶନ)

ବିଜୟ ସିଂହ—(ରାଜଗୁରୁ ପତି)
ପୂଜ୍ୟପାଦ ଗୁରୁଦେବ !
ଅଳ୍ପ ଜ୍ଞତ ଅପଣଙ୍କୁ
ଅନ୍ତଃପୁର
ପୁଣ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ।
ଦେବ ପୂଜା, ଦାନ, ହୋମ,
ଯଜ୍ଞ-ଅନୁଷ୍ଠାନେ ଦେଇ ଶିକ୍ଷା—
ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହେ
ଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟେ କରୁଛନ୍ତି
ସନ୍ତତ ମନେ ।

ରା: ଶମ୍ଭୁନାଥ ଶାସ୍ତ୍ରୀ—(ଦତ୍ତାତ୍ରେୟମାନ ହୋଇ)
ମହାରାଜା ।
ହେଲା ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତୋଷ,
ଧ୍ୟାନମତେ ଦେଇ ଉପଦେଶ
ଶାମ, ଦାନ, ଭେଦେ
କରୁଛନ୍ତି ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ।
ଜାଣନ୍ତି ତୁମାର ନିଜେ ମଧ୍ୟ
ଶାସନ ବିଧାନ ।
କରେ ଅଶୀର୍ବାଦ—

ରହୁଛି ମୋ ଆଶା
ଚିରଶାନ୍ତ ବରଜିବ ରାଜ୍ୟେ
ବିଭୁ ପରସାଦେ । (ଉପବେଶନ)

ମହାନନ୍ଦ ବିଦୁଷକ—(ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ମନ୍ତ୍ରୀପ୍ରତି)—

ମନ୍ତ୍ରୀ ମହାଶୟ ! କର୍ଣ୍ଣରେ ଏହା ଶୁଣିବାକୁ ଥିଲା । ପୁଣି ପାପ-
ନେତ୍ର ଦେଖିବ ! ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବସ୍ତ୍ର ମହାରାଜା ବାନପ୍ରସ୍ଥରେ
ଗୁଲିଯିବେ । ହାୟ ! ହାୟ ! ମୋର କେତେ ଆଶା ଗଲା !
ଖାଇବା, ପିଇବା ଭବିଷ୍ୟତରେ କେତେ ମଉଜୁବ, କେତେ
ହାସ୍ୟରଙ୍ଗ କରିବାକୁ କଲ୍ଲନା କରୁଥିଲ, ସେ ସବୁ ଗଲା ! ମହାରାଜା
ଗୁଲିଯିବେ, ମୁଁ ପୁଣି ରହୁଛି, ଏହା ତ ମୋ ଦେହ ସହୁବ ନାହିଁ ।
ନା, ମହାରାଜା କି ପଛ ପଛେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବାଟ ଧରିବି । କିନ୍ତୁ
ଏତେ କଥା ଯେ ହେଲାଣି ମୋତେ ପଦେ ସୁଦ୍ଧା ଛମୁରୁ ପଡ଼ିବା
ହେଲା ନାହିଁ ? କ'ଣ କରିବି, ମୋ ଅଦୃଷ୍ଟ !

ବୃଥାଳ ସିଂହ ମନ୍ତ୍ରୀ—ବିଦୁଷକେ !

ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ନାହିଁ ନ କରନ୍ତି ଛମୁଁ,

କିନ୍ତୁ —

ଜାଣିଟିକି ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଦୁଃଖ—ପ୍ରସ୍ଥ ପ୍ରସ୍ଥ,

ତହିଁ ନ ମିଳିବ ରାଜହର୍ମ୍ୟ

ଭେଜନ ସଉଖ୍ୟ ।

ନେଇଣ ଭୁମୁକୁ ରାଜା

ଘନ ଅଟବାରେ, ଖର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ରମରେ ଭ୍ରମି

ପୁରୁଷେ କାହିଁ ତବ
ଗଞ୍ଜର ଜଠର ?

ବିଦୁଷକ—ମନ୍ଦୀ ମହାଶୟ ! ଅପଣ ଏତେ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟର ପରିଚାଳନାରେ
ମନ୍ଦଣା ଦାନକରି ଏ କଥାରେ ଏପରି କହୁବା ଠିକ୍
ହୋଇ ନାହିଁ । ଛମୁ ତ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ଯୋଗଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା
କରିବେ, ପବନ ଅପ୍ୟାନ ତ କରିବେ ନାହିଁ । ଅନୁଗ୍ରହ ଥିଲେ
ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଉଦରଟା କଣ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହୁଛି ? ତା ନୁହେଁ,
ସେଥି ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରୁନାହିଁ, ତେବେ ମୁଁ ତ ଯିବି—ଅଭ ଜଣେ
କ'ଣ କରିବ ?

ବୃପାଳ ସିଂହ—କିଏ ସେହି ଅଭ ଜଣେ ?

ବିଦୁଷକ—ନା, ନା ଓଃ ! ସେହି ଛଇ ସମ ମୋର ବୁଦ୍ଧା ବ୍ରାହ୍ମଣୀଟି । ସେ
ମହାସ୍ବାଣୀ ମୋତେ ଶଶମାତ୍ର ନ ଦେଖିଲେ ବୁଢ଼ାରେ ପାଣି
ପଡ଼ିବା ଭୁଲ୍ ଶୁଣି ଶୁଣି ମରିଯିବ । ସେହି କଥାଟା କାଳ
ହେଉଛି ।

(ମନ୍ଦୀଅବକ ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ)

ରାଜା, ବିଜୟ ସିଂହ—ନା, ବୟସ୍ୟ !

ଥାଅନ୍ତୁ ଅପଣ ।

ପୁରୁଷେ ବିଦୁଷକ—

ରାଜା, ବିଜୟ ସିଂହ—

ରାଜା, ବିଜୟ ସିଂହ—

ରାଜା, ବିଜୟ ସିଂହ—

କରନ୍ତୁ ଭିକ୍ଷାସ

ଦ୍ଵାସ୍ୟରସେ ଭିକ୍ଷୁସିଦ୍ଧ ମନେ ।

ବିଦୁଷକ—ମହାରାଜ । ଜୟସ୍ତୁ (ଭୟବେଶନ) ।

(ନିର୍ଭୀକାଗଣଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ଓ ନୃତ୍ୟ ସହକ ଗାନ)

ଦେଖ ସଜନୀ

ମନ ମୋହନୀ

ମୋହନ ଦେନ

ମାୟୁରୀ ଭରା ।

ଏ ଯେ ସୁନ୍ଦର

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରୁଚିର

ଅରସି ଝରା

ସୁଷମା ଭରା ।

ଏ ପଦ୍ମିନୀ ମିହିର ବନ୍ଧୁ

ସୌରଭେ ସବ୍ଯଦ୍ରୁଦସିନ୍ଧୁ—

ଜନ ଗହଳ—

ପଦ୍ମ କଞ୍ଜାର

ସରସୀ ପ୍ରାୟେ

ସୁନ୍ଦରେ ଭରା ।

ଦେଖ ଗୋ ଯଶ ଗୋଭ୍ରଜଳ

ପ୍ରେମ ବତାସେ ତଳ ତଳ

ନେହି ରୁଚିର

ପ୍ରୀତି ଭଣ୍ଡାର

କରେ ଯେ କୁର

ମିଳନ ସ୍ଵାର ।

ଶୁଣି ମୋହନ ବଣୀ ସ୍ଵନ

ଉଚ୍ଛନ୍ନ ଗୋକୁଳ ଯେସନ

ଅଜି ସେପରି

ମଗ୍ନ ଏ ପୁରୀ

ନିଗରୀ ରାଣୀ

ପ୍ରେମେ ବିଭେରୀ ।

କାଗାପୁଲ୍ଲନେ ବନବାଳା

ଗାଏ ମଧୁର ପ୍ରେମବୋଲା

ଚୌଦିଗ ଭରି

ପ୍ରେମ ଲହରୀ

ବୁସୁମାଞ୍ଜଳ

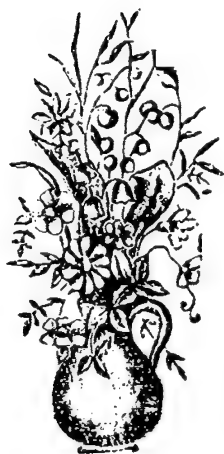
(ଦିଏ) ତରୁ ବିଧୁର ।

(ଗାନ ସମାପ୍ତି ପରେ ଅଭର, ଫୁଲହାର ଓ ପାନ ବିତରଣ)

ବିଜୟ ହିନ୍ଦୁ—ସଞ୍ଜ ଭଙ୍ଗ କରାଯାଉ ।

(କରତାଳ ପ୍ରଦାନ)

ଯବନିକା

ସପ୍ତ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ରାଜପଥ

(କେତେଜଣ ନାଗରାଜ)

ପ୍ରଥମ ନାଗରାଜ— ଭାଇ ! ଆଜିକାଲି କିପରି ଜ୍ୟୋତିଷ ସିଂହ ରାଜ୍ୟ
ପାଳନ କରୁଅଛନ୍ତି ? ବିଜୟ ସିଂହ ତ ଗର୍ଭାଟନ
କରିବାରୁ ବାହାର ଗଲେ, ଏ ତାଙ୍କପରି ନିର୍ବିଘ୍ନରେ
ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଅଛନ୍ତି ନା ?

ଦ୍ଵିତୀୟ ନାଗରାଜ—ହଁ ଭାଇ, ଆଜି କାଲି ସତେ ରାମ-ରାଜ୍ୟ ପରି ହୋଇ-
ଗଲା । ଧର୍ମଶାଳା ଗୋଟିଏ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି, ସେଠାରେ
ଅନେକ ଲୋକ ଆଶ୍ରୟ ନେଉଛନ୍ତି ।

ତୃତୀୟ ନାଗ—ବୃଥାଳ ସିଂହ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯେ ବିଜୟ ସିଂହଙ୍କ ଏକାନ୍ତ ବିଶ୍ଵାସୀ ।
ତାଙ୍କ ହାତରେ ରାଜ୍ୟଶାସନଭାର ଦେଇ ବୁଦ୍ଧ ରାଜା
ଗର୍ଭାଟନକୁ ବାହାର ଗଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ନାଗ—ଆଜି କାଲି ରାଜା ବିଜୟ ସିଂହ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି
ଶବର ପାଇଥିଲ କି ?

ତୃତୀୟ ନାଗ—ମୁଁ ଶୁଣୁଥିଲି ସେ ବାବୁଶାସୀବାସୀ; ସେ ଏକ ପ୍ରକାର
ଉଦାସ ଭାବେ ଈଶ୍ଵର ଭଜନ କରୁଅଛନ୍ତି । ସଂସାର
ପ୍ରତି ମାୟା ମମତା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରୁ ବିଦୂରୀତ ହୋଇଛି ।

ଚତୁର୍ଥ ନାଗ:—ସ୍ୱପାର ପ୍ରତି ବା ବିରାଗ ନ ହେବେ କାହିଁକି ? ସୁନ୍ଦ ନାହିଁ,
 ଶୁଣି ତ ଅନେକ ଦିନରୁ ସ୍ୱର୍ଗାବେଶଣ କରି ଅଛନ୍ତି ।
 ସେହିଦିନୁ ସେ ଏକପ୍ରକାର ରାଜଭଣ୍ଡାରି । ତାହା ମୁଁ
 ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣେ । ମନ୍ଦିରରୁ ପ୍ରସାଦ ନ ଗଲେ
 ତା ଦୃଶ୍ୟ ନାହିଁ । ହିକାଳ ସଙ୍ଗରେ ହୋମ ଜପ
 ଆଦି କରି ସାର ରାଜ୍ୟର ଭାର ବୁଝନ୍ତି । ସେହିଦିନୁ ସେ
 ବୈରାଗ୍ୟ-ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାଦ
 ଏକମାତ୍ର ଜେମାକୁ ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହକୁ ବିବାହ ଦେଲେ ।
 ଆଗରୁ ସେ ଗର୍ଭରୁ ଯିବି ଯିବି କହୁଥିଲେ, ଏବେ
 ଚାଲିଗଲେ ।

ପ୍ରଥମ ନାଗ:—ଦୁର୍ଜନ ସିଂହ କି ଦୁର୍ଯ୍ୟାଗ ସମୟରେ ଆସିଥିଲା । ସେ
 ରାଜ୍ୟରେ ପାଦ ଦେଲା ମାତ୍ରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାଜ୍ୟକୁ
 ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ଆସିଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶ ରାଜ୍ୟରେ କି
 ଅନନ୍ଦ ଖେଳା କରିଛି । ସେ ନରହତ୍ୟା କାହିଁ, ସେ ଗୃହ-
 ଦାହ କାହିଁ, ସେନାମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର କାହିଁ, ସେ
 ଦୟାତା କାହିଁ ? ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଖା ନାହିଁ । ଭଗବାନ
 ଅମ୍ଭ ରାଜା ଜ୍ୟୋତିଃ ସିଂହକୁ ଦୀର୍ଘଜୀବା କରିଥାନ୍ତୁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ନାଗ:—ଶୁଲ ଭାର, ଡେର କରିନା, ରଜା ଅଳ୍ପ ବୟସ ଦାନ
 ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଶୁଲ, ଶୀଘ୍ର ଶୁଲ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଚାରିଶୀର ପ୍ରବେଶ)

ଚାରିଶୀର ଗାନ

ଦୁଃସମୟ ଗଲା ଆସିଲା ସୁଦିନ
 କାହିଁଗଲା ସେହି ପାପିଷ୍ଠ ଦୁର୍ଜନ,
 ଦୁର୍ଜନ ସିଂହଟି ପାମର ଅଧମ
 ଅଶାନ୍ତ ଅଧାର ହେଲା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।
 ଧନ ଧାନେ ଯୁକ୍ତି ବାଜର, ଗୋଧୂମ
 ସତ୍ୟ ବ୍ରତ ରଜା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅଗମନ;
 ଯଶୋଲୀର ପ୍ରଜା ରାଜସୁତଗଣ
 ପ୍ରୟଶ୍ଚ ଅନ୍ତରେ କର ବିଭୀଷଣ ॥

(ଗାଉ ଗାଉ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ନଦୀ ଗରସ୍ତ ବିହାରୋଦ୍ୟାନ

ସମୟ—ରାତି

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ ଓ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବାଇ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଭ୍ରମଣ କରୁ କରୁ)

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ—ଅହା !

ଦୁଃଖୀର୍ତ୍ତ ରାଣୀକୁତ ଶ୍ୟାମଳ ପଞ୍ଜିବେ

ଗୋଭନାୟ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—

ପ୍ରବାହତ ଢ଼ିଙ୍ଗ ବସରେ, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା

ସୁନ୍ଦର ସଜ୍ଜା ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର ଶିଖରେ

ନିପତିତ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକ—

କି ବିଚିତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା !

ଅହା ! ବିଷ୍ଣୁସ୍ତୁତି

ବିଚିତ୍ର କଳ୍ପନାକୁତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମଧୁରେ—

ଭରା, ଧରାଳା-ଖେଳା ।

ଉତ୍କଳୁଷ୍ଠ ଅନନ୍ଦ ପ୍ରବାହ,

ସବ ଦିନ ମଧୁମୟ,

ଅଛି ଏକ ମାତ୍ର ଗାନର ଅଭାବ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—ଦିନେ ଏହି ଦାସୀ

କରିଥିଲୁ ମାନସେ କଳ୍ପନା,

ବାଣୀ ସ୍ଵର ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ

ପ୍ରାଣଧନେ ଶୁଣାଇବ ଦନେ,
ଇଚ୍ଛା ଯେବେ, ହେବ ସ୍ୱପ୍ନରଣ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସିଂହ— ଅହା !

ଏ ବିରାଟ ଅନନ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! ପ୍ରୀୟତମେ ! ଚିତ୍ତ ମମ ବିହୀନ —
କି କରୁଛ, କି କହୁଛ ନାହିଁ ବାହ୍ୟ ଜ୍ଞାନ
ହୋଇଅଛି ଅସ୍ପଷ୍ଟର,
ଏ ଦବ୍ୟ ଶୋଭନେ—
ତଦୁପରି ତନ୍ମୁଦ୍ରେକେ ରମଣୀୟ ଯୋଗେ—,
ମିଶି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ତବ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା
କରୁଅଛି ମମ ଧମନରେ
ଏକ ଅତୁଳ ଅନନ୍ତ ସଂକୃତ ନିକୃଷ୍ଣ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—(ମନ୍ଦହାସ୍ୟ)

ବଞ୍ଚିବା ହୋଇଲେ ଯାହା ନାଥ
ମୋତେ ବରଣୀୟା ସୁନ୍ଦରୀ ପଦରେ,
ନୋହେ ତାହା ସମୀଚିନ କେବେ ।
ପ୍ରାଣଧନ ।
ଶୂନ୍ୟ ଥରେ ଏହି ମୁକ୍ତ ପ୍ରକୃତି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ,
ଅନନ୍ତ ସୁନାଳାକାଶୁ—
ବିକାଶି ଅଲୋକ
ନିପତିତ ନଦୀବସେ ତରଙ୍ଗେ ତହଳ

ବିଷ୍ଣୁରୂପ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକେ କରଇ ନର୍ତ୍ତନ ।
 ତଦୁପରି ଶ୍ୟାମଳ ଚିତ୍ରପୀ ଶାଖା ।
 ପଡ଼ାନ୍ତରାଳରୁ—
 ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଃ ପୃଷ୍ଠ ଶଦ୍ୟୋତ ସ୍ଥରକ
 ମିଶି ଦିଶେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ।
 ସ୍ଵଭାବେ ସୁନ୍ଦରେ ଭାବ
 ପାଦଗନ୍ଧ ଶୁଭ୍ର ପ୍ରକୃତିର ଜ୍ୟୋତିଃ,
 ଚନ୍ଦ୍ର ଶୁଭ୍ର କରଣ ପରଶି—ଏକାଧାରେ
 ଏ ପାମିନୀ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ମିଶି
 କରେ ଶତଶ୍ରବଣେ ଉଚ୍ଛ୍ଵଳିତ ଯଥା
 ନାଳକାନ୍ତ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଥାବ
 ସମୁଦ୍ରାସମାନ ।
 ଅହା ! ନିରେଶନ୍ତ ମହାରାଜ !
 ଅନନ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଭାବ
 ପ୍ରକୃତିର ଶାନ୍ତି ଅହାତ୍ସାଦ ।

ଜ୍ୟୋତିଃ ସିନ୍ଦୂ—ଧାନ୍ୟ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା,
 ଲାଭ ତବ ଶ୍ରୀକରପଞ୍ଚବ
 ମଣ୍ଡୁହିଁ ମୁଁ ମହାରାଜ୍ୟବାନ ।
 ବିଶ୍ଵପିତା । ତବ ଅନନ୍ତ ବିରାଟ ବିଶ୍ଵ—
 ବିରାଟର କବା ଅପରୂପ ରୂପ ।
 ପ୍ରକୃତି ସୁଶୀର ସଙ୍ଗେ
 * କରେ ଶତ ଶୋଭନାୟ କାନ୍ତି ବିବର୍ଜିତ ।

ଆଉ ମୋ ହୃଦୟରାଣୀ ତୁମ୍ଭେ
 ଏ ବିରାଟ ଶୋଭାରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଯେଣୁ
 ତୁମ୍ଭ କାନ୍ତି ଦିଶେ ମୋତେ
 ଅମୃତ ଶୋଭନ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା — ନରେଶ୍ବର !

ଶୁଣି କଳପନା ଭବ
 ଚିତ୍ତେ ନୋହେ, କିଏ ତୁମ୍ଭେ ?
 ମାନବ ନା ଦେବ ?
 ଶୁଦ୍ରା ମୁହିଁ,
 ତୁଚ୍ଛ, ଶେଜନ୍ତା !
 ଏ ଅଧୀନା ସଙ୍ଗେ ସମ୍ମିଳିତ କର ଯାହା—
 ଅସ୍ତ୍ରାୟାଁ ଶୋଭନ;
 ପ୍ରକୃତ ରାଣୀର ସଙ୍ଗେ ନୋହେ ଏ ଅଧୀନା
 ସମକକ୍ଷ ।
 ମାତ୍ର ନାଥ ! ଏ ବିଶାଳ ଶୋଭା
 ପ୍ରକୃତିର ମଧ୍ୟେ
 ଭବ ପଦ ଲଭକର
 ମଣେ ମନେ, ମୋହ ସମ କେହି
 ନାହିଁ ଭାଗ୍ୟବତୀ ।
 ଅଧୀନାର ଗୁରୁ, ଈଶ୍ବର, ଆରାଧ୍ୟ—
 ଦେବତା,
 ଅଟନ୍ତି ଅପଣ ।

ସ୍ଵାମୀ ।

ତବ ପଦ ସେବା ବିନୁ

ଏହି ରାଜପଦ, ରାଜ୍ୟ, ଧନ, ପ୍ରାଣେ

ନାହିଁ ମୂଲ୍ୟ, ଅଟେ —

ଅତି ତୁଚ୍ଛ ମାତ୍ର ।

(ବାଣୀ ହସ୍ତରେ ନେଇ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଗାନ ।)

ନିତ୍ୟ, ମାନସ ହୃଦ— ବିଚ୍ଛେଦ ନୋହୁ (ସଦା)

ଗୃହ ଥିବ ନେତ୍ରହସ୍ୟେ ।

ଏ ଯେ ମାନସ—

ନାହିଁ ସନ୍ତୋଷ

ସନ୍ତାପ ହୃଦୟ ଅହରହେ ।

ଦେଖି ପଲେ ପଲେ ତେବେ ନ ମେଣ୍ଟେ ଆଶ

ସବଦା ବିରହେ କରି ହା ହୃତାଶ ।

ପତ୍ନୀ ପତ୍ନୀ କରେ ନ ଘଟେ ଭାଗ୍ୟରେ

ପିଲନର ଆଶା ମେଣ୍ଟି ନ ଯାଏ ।

ରଜ୍ଜାହୁଏ ହୃଦ ମଧ୍ୟରେ ରଖିବି

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ନେତ୍ର ପ୍ରସର ଦେଖିବି

ନ ମେଣ୍ଟେ ସେ ଆଶ, ନ ପୁରେ ମାନସ

କ୍ଷୟାସମ ବହୁ ଭାସି ସେ ଯାଏ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

ଏ ଅଧୀନା ଦାସୀ

ଅଟେ ତବ ସଦା ଅନୁଗତ

ତବ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଫଳ—

ଭାଗୀ ସହଚର ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସ୍ଵପ୍ନ— (ଅଲଙ୍ଘନୋଦ୍ୟତେ)

ପ୍ରିୟତମା ! ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା !

ରଜନୀ ଅଧିକ ଦୁଃଖ

ରୁଲ ପ୍ରିୟେ ପିବା ଭବନକୁ—

ଯାମିନୀ ଯାପିବା ବସି ଅପଣା ଦୁର୍ଗରେ !

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସ୍ଵପ୍ନ, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବାଉଁର ନିମ୍ନ ଧାରଣ କରିବା, କ୍ଳେଶରେ

ହସ୍ତ ଅଦ୍ରାଶ କରିବା, ଭବ୍ବସ୍ତେ ସ୍ନେହସମ୍ପାପିତ ସମୟେ

ସଖୀମାନଙ୍କର ଗାନ ଗାଇ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ)

(ଗାନ)

ଦେଖ ଲୋ ସଜନି,

ଶଶି କୁମୁଦିନୀ

ସୁଗଳ ମିଳନ କେତେ ଶୋଭା କରେ ।

ଆସ ଲୋ ସକଳେ

ମନ୍ତ୍ର ପୁଲ୍ଲମାଳେ

ସାଜିବା ଦୁହେଁ

ଆଜ ଭବ୍ବରେ,

ସାଜିବା ବେଳି ଆଜ ସ୍ନେହଭରେ ॥

ଭ୍ରମ ହୁଏ ସଖୀ,
 କି ଅବା ସ୍ଵର୍ଗର
 କାମ ରତ ଲକ୍ଷି
 ଦେଖି ଏହି ଛବି
 ଇନ୍ଦ୍ର ଶରୀ ଦେବା
 ତାଙ୍କ ଦବ୍ୟରୂପ ବେନି
 ଗୃହିଣୀ ମାନ୍ଦବେ ସଖୀ ମନ ହରେ ॥

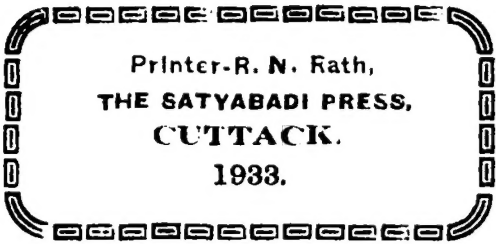
ହେ ପରମେଶ୍ଵର,
 କରନ୍ତୁ ଉଦ୍ଧେୟ
 ଦବ୍ୟ ସୁଖ ପାଇ
 କରୁଣାକଥାନ
 ଅଭୟ ପ୍ରଦାନ ।
 ସଦାନନ୍ଦେ ଦୁହେଁ ଥାଇ
 କରନ୍ତୁ ରକ୍ତ ହେ ହୃଦୟ ବରେ ॥

(ଗାନ ପରେ ସଖୀମାନେ ଉଦ୍ଧେୟଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପହାର ଦେବା ସମୟେ ପଞ୍ଚପଦନ)

ପ-ବ-ନ-କା—ପ-ତ-ନ ।

ସମାପ୍ତ

Printer-R. N. Rath,
THE SATYABADI PRESS,
CUTTACK.
1933.